RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1901. Andra Kammaren. N:o 30.

Lördagen den 4 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet, och leddes dervid kammarens förhandlingar af herr vice talmannen.

§ 1.

Statsutskottets till en början föredragna memorial n:o 81, angående semester för deputerade i riksgäldskontoret samt angående reglering af aflöningen för den vid riksgäldskontoret och Riksdagens bibliotek anställda tjenstepersonal m. m., blef af kammaren godkändt.

§ 2.

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente.

Till afgörande förelåg häruppå statsutskottets utlåtande n:o 82, angående Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, tredje, fjerde, femte, sjette, sjunde, åttonde och nionde hufvudtitlarne gjorda framställningar om anslag för beredande af dyrtidstillägg för år 1901 åt en del tjenstemän och betjente m. m.

I den af Kongl. Maj:t till Riksdagen aflåtna proposition angående statsverkets tillstånd och behof hade Kongl. Maj:t föreslagit, att, till beredande, i enlighet med de i statsrådsprotokollet öfver finansärenden den 7 sistlidne januari angifna grunder, af dyrtidstillägg för innevarande år åt en del tjenstemän och betjente, å extra stat för år 1902 måtte anvisas såsom förslagsanslag under:

andra	hufvudtiteln	(punkt	9:o)	kronor	289,000: —
tredje	»	(»	12:o)	»	6,400: —
fjerde	»	(»	48:o)	»	1,130,884: —
femte	»	(»	44:o)	»	296,000: —
sjette	»	(»	38:o)	»	2,331,000: —
sjunde	»	(»	24:o)	»	398,135: —
åttonde	»	(»	133:o)	»	826,500: —
nionde	»	(»	36:o)	»	146,000: —
				Summa kronor	5,423,919: —

Tillika hade Kongl. Maj:t äskat, att, för beredande af tillgång till anvisande åt amanuenser och extra biträden af tillfälliga ökningar för innevarande år i deras arfvoden, måtte under de

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

särskilda hufvudtitlarne å extra stat för år 1902 anvisas nedan nämnda belopp, nemligen under:

andra hufvudtiteln	(punkt	10:o)	.....	kronor	5,100: —
fjerde »	(»	49:o)	.....	»	2,760: —
femte »	(»	45:o)	.....	»	2,175: —
sjette »	(»	39:o)	.....	»	56,600: —
sjunde »	(»	25:o)	.....	»	13,061: —
åttonde »	(»	134:o)	.....	»	12,300: —
nionde »	(»	37:o)	.....	»	1,800: —
			eller tillsammans	kronor	93,796: —

Vidare hade Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen medgifva, att dyrtidstillägg i enlighet med berörda grunder finge för år 1901 utgå till tjenstemän och vaktmästare vid flottans pensionskassa.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft en af justitieombudsmannen i dennes embetsberättelse gjord framställning, att Riksdagen måtte anslå ett belopp af 150 kronor om året, att såsom dyrtidstillägg åt vaktmästaren vid justitieombudsmansexpeditionen utgå från och med år 1901 och tills vidare.

Utskottet hemstälde,

I) att, i anledning af hvad Kongl. Maj:t under 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 och 9 hufvudtitlarne föreslagit i fråga om beviljande af anslag till dyrtidstillägg, Riksdagen må, för beredande af dyrtidstillägg för innevarande år åt en del tjenstemän och betjente inom de olika departementen jemte dertill hörande embetsverk, kårer och stater under nedannämnda hufvudtitlar, på extra stat för år 1902 anvisa särskilda förslagsanslag till följande belopp, nemligen:

under andra hufvudtiteln	.....	.....	kronor	80,000: —
» tredje »	.....	.....	»	3,500: —
» fjerde »	.....	.....	»	600,000: —
» femte »	.....	.....	»	170,000: —
» sjette »	.....	.....	»	1,200,000: —
» sjunde »	.....	.....	»	200,000: —
» åttonde »	.....	.....	»	450,000: —
» nionde »	.....	.....	»	85,000: —,

att utbetalas med iakttagande, att för beräknande af dyrtidstillägg skola gälla följande grunder:

1:o) Dyrtidstillägg utgår med tio procent å kontant aflöning, dock icke i något fall med högre belopp än 500 kronor.

2:o) Från åtnjutande af dyrtidstillägg undantagas

a) de tjenstemän och betjente, i hvilkas aflöning ingå bostads- eller boställsförmån in natura;

b) de tjenstemän, hvilkas aflöningsförmåner af statstjenst för innevarande år uppgå till högre belopp än 7,000 kronor;

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

c) de tjenstemän och betjente, hvilkas sammanlagda inkomster af arbete år 1900 af vederbörande taxeringsmyndigheter uppskattats till högre belopp än 7,000 kronor.

3:o) Dyrtidstillägg må allenast tilläggas tjenstemän och betjente, hvilkas aflöning blifvit af Konung och Riksdag till siffran bestämd eller eljest utgår efter af Riksdagen pröfvade grunder.

4:o) Dyrtidstillägg beräknas endast å aflöningsfömåner, hvilka utgå af statsmedel. Der aflöning bestrides dels af statsmedel, dels ock af andra medel, beräknas dyrtidstillägg endast å den del deraf, som utgår af statsmedel, dock att åt lärare vid universiteten och allmänna läroverken, i hvilkas aflöning ingå jemväl andra medel än statsmedel, dyrtidstillägg må beräknas å hela det belopp, hvartill aflöningen blifvit, på sätt i nästföregående moment sägs, bestämd att minst uppgå. Dyrtidstillägg må äfven beräknas å sådan inqvarteringsersättning, som vid vissa arméns truppförband utgår af kommuners medel.

5:o) Dyrtidstillägg beräknas å följande slag af aflöningsförmåner:

lön;

tjenstgöringspenningar, deri inberäknadt häradsskrifvare tillkommande tillägg till deras fasta tjenstgöringspenningar;

kontant bostads- och inqvarteringsersättning;

arfvode;

beklädnadsersättning vid armén och flottan;

med lön likställdt lönetillägg; samt

dagaflöning vid armén och flottan.

6:o) Dyrtidstillägg till den, som af statens medel åtnjuter lön eller arfvode för två eller flere befattningar, utgår endast för en af dessa, nemligen för den, som medför högsta aflöningen, eller, derest denna på mer än ett ställe är lika, för den af dem, till hvilken han först blifvit befordrad, samt

7:o) Dyrtidstillägget anses tillhöra lönen.

II) att dyrtidstillägg i enlighet med de af utskottet föreslagna grunder jemväl må för innevarande år utgå till tjenstemän och vaktmästare vid flottans pensionskassa;

III) att Kongl. Maj:ts förslag om anvisande af anslag under de särskilda hufvudtitlarne, till beredande åt amanuenser och extra biträden af tillfälliga ökningar för innevarande år i deras arfvoden, icke må af Riksdagen bifallas; samt

IV) att förslaget om dyrtidstillägg åt den hos justitieombudsmannen anstälde vaktmästare icke må bifallas.

Vid utlåtandet hade fogats reservationer af herrar *Pehrson* i Törneryd, *Boström*, *Göransson*, *Svensson* i Olseröd, *Petersson* i Påboda, *Anderson* i Hasselbol och *Odqvist*, hvilka hemstält,

a) att hvad Kongl. Maj:t under 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 och 9

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

hufvudtitlarne föreslagit i fråga om beviljande af anslag till dyrtidstillägg icke må af Riksdagen bifallas; och

b) att Kongl. Maj:ts förslag om dyrtidstillägg åt tjenstemän och vaktmästare vid flottans pensionskassa jemväl må af Riksdagen afslås;

c) att Kongl. Maj:ts förslag om anvisande af anslag under de särskilda hufvudtitlarne till beredande åt amanuenser och extra biträden af tillfälliga ökningar för innevarande år i deras arfvoden icke må af Riksdagen bifallas; samt

d) att justitieombudsmannens ofvan omförmälda framställning icke heller må vinna Riksdagens bifall;

samt af herrar *Larsson* i Mörtlösa och *Persson* i Tällberg, hvilka, med anslutning i öfrigt till utskottets förslag, ansett, att punkterna 1:o) och 2:o) af de utaf utskottet för beräknande af dyrtidstillägg föreslagna grunder bort hafva följande lydelse:

1:o) Dyrtidstillägg utgår med tio procent å kontant aflöning, dock icke i något fall med högre belopp än 300 kronor;

2:o) Från åtnjutande af dyrtidstillägg undantagas:

a) de tjenstemän och betjente, i hvilkas aflöning ingå bostads- eller boställsförmån in natura;

b) de tjenstemän, hvilkas aflöningsförmåner af statstjenst för innevarande år uppgå till högre belopp än 3,000 kronor;

c) de tjenstemän och betjente, hvilkas sammanlagda inkomster af arbete år 1900 af vederbörande taxeringsmyndigheter uppskattats till högre belopp än 3,000 kronor;

samt att anslagbeloppen under de särskilda hufvudtitlarne borde härefter jemkas.

Sedan *punkten 1* föredragits, yttrade

Herr Pehrson i Törneryd: Herr talman! Då jag antager, att det kommer att framställas proposition på hvarje punkt särskildt för sig, ber jag härmed få anhålla, att herr talmannen behagade framställa proposition på, huruvida ej diskussionen må få omfatta, redan vid första punkten, förslaget i dess helhet.

Den af herr Pehrson i Törneryd sålunda gjorda hemställan bifölls af kammaren, hvaruppå ordet åter lemnades till

Herr Pehrson i Törneryd, som nu anförde: Kongl. Maj:t föreslog för sistlidne års Riksdag att bevilja dyrtidstillägg till embets- och tjenstemän med 20 procent af lönen under iakttagande af följande bestämmelser: att, der aflöningen bestode dels af penningar och dels af bostads- eller boställsförmån in natura, vare sig denna vore i stat beräknad till visst belopp eller icke, dyr-

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

tidstillägget skulle utgå med 10 procent af det kontanta aflöningsbeloppet; att dyrtidstillägg icke skulle tillkomma tjensteinnehafvare till högre belopp, än att hans till grund för beräkningen liggande aflöningsförmåner, inberäknadt värdet af bostad eller boställe, der sådant vore i stat angifvet, jemte dyrtidstillägget uppginge till 3,600 kronor; samt slutligen att äfven amanuenser med fast lön skulle erhålla dyrtidstillägg. Riksdagens beslut i anledning af denna Kongl. Maj:ts framställning vid sistlidne års riksdag känna vi alla till. Det innebar, att Riksdagen icke ansåg, att sådana prisförhållanden hade inträffat, som kunde anses utgöra en varaktig prisstegring. Vidare ansågs, åtminstone från några håll, under frågans diskussion i kamrarne, att det vore obilligt att draga upp en gräns just der Kongl. Maj:t hade satt den. Slutligen ansåg man äfven, att det skulle vara mera tillfredsställande och mera rättvist att i stället för att bevilja dyrtidstillägg låta verkställa en allmän revision af lönerna, af hvilken då skulle framgå, hvarest behof af ett lönetillägg kunde vara förefintligt, och att Riksdagen sedermera på grund af en dylik utredning skulle ytterligare besluta i frågan.

Emellertid, på dessa grunder blef, som sagdt, Riksdagens beslut ett afslag på Kongl. Maj:ts framställning.

Kongl. Maj:t har nu till innevarande års Riksdag gjort en liknande framställning i något förändrad form, hvari föreslås, att dyrtidstillägg måtte utgå med följande belopp:

a) der aflöningen utgöres endast af penningar:
med 15 procent å aflöningen, dock i något fall med högre belopp än 750 kronor;

b) der aflöningen består dels af penningar och dels af bostads- eller boställsförmån in natura, vare sig denna är i stat beräknad till visst belopp eller icke:
med 10 procent å aflöningen, dock icke i något fall med högre belopp än 500 kronor;

samt att å aflöning, som öfverstiger 10,000 kronor, dyrtidstillägg icke måtte utgå.

Utskottet, för öfrigt välvilligt stämdt mot Kongl. Maj:ts framställning, har, som vi finna, icke kunnat tillstyrka bifall till densamma i sin helhet, utan har för sin del föreslagit, att dyrtidstillägg skulle utgå enligt följande grunder:

1:o) Dyrtidstillägg utgår med tio procent å kontant aflöning, dock icke i något fall med högre belopp än 500 kronor.

2:o) Från åtnjutande af dyrtidstillägg undantagas

a) de tjenstemän och betjente, i hvilkas aflöning ingå bostads- eller boställsförmån in natura;

b) de tjenstemän, hvilkas aflöningsförmåner af statstjenst för innevarande år uppgå till högre belopp än 7,000 kronor;

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente.
(Forts.)

c) de tjenstemän, och betjente, hvilkas sammanlagda inkomster af arbete år 1900 af vederbörande taxeringsmyndigheter uppskattats till högre belopp än 7,000 kronor.

Jag har för min del icke kunnat biträda vare sig Kongl. Maj:ts eller utskottets nu föreliggande förslag. Långt billigare var enligt min åsigt den framställning om dyrtidstillägg till tjenstemän, hvilken gjordes af Kongl. Maj:t i fjor. Visserligen motiverades afslaget derpå på ett sätt, som icke i allo tillfredsställde mig. Men det är oss alla bekant, att vid sådana tillfällen ingen får sin vilja rigtigt fram, utan att man får jemka med sig, den ene med den andre. Jag måste således finna mig i, att afslaget på Kongl. Maj:ts framställning i fjor fick den motivering, som det hade. Emellertid håller jag fortfarande fast vid den del af fjorårets motivering, som syftade på, att i stället för ett dyrtidstillägg, lemnadt intill en viss gräns åt alla, en revision borde komma till stånd, som närmare och bättre visade, hvar egentligen något behof af lönetillökning vore för handen. Herrarne finna af den reservation jag biträdt, att reservationen särskildt lagt vigt vid denna omständighet. Jag tror, att ett sådant förfaringssätt vore det enda rätta. Ett sådant tillvägagångssätt som det, hvilket Kongl. Maj:t föreslagit eller utskottet tillstyrkt, kan jag ej föreställa mig vara rigtigt. Utskottet, som visserligen gjort jemkningar i Kongl. Maj:ts förslag, har likväl visat sig villigt att tillstyrka dyrtidstillägg till tjenstemän, som hafva en aflöning af upp till 6 à 7,000 kronor. Jag kan för min del icke fatta, att något behof af ett dyrtidstillägg kan förekomma, när en person har så pass hög årsinkomst.

Tvenne ledamöter af statsutskottet från denna kammare hafva bifogat en särskild reservation, gående ut på, att dyrtidstillägg efter deras mening kunde vara berättigadt upp till ett visst aflöningsbelopp, och derför föreslagit, att ett sådant dyrtidstillägg skulle utgå intill ett aflöningsbelopp af 3,000 kronor med 10 % af beloppet. Om det nu öfverhufvud vore möjligt att uppdraga en viss gräns på ett tillfredsställande sätt, vore nog den af dessa reservanter föreslagna gränsen rättvisare än den af utskottet ifrågasatta. Men vid hvarje försök att bestämma en sådan gräns inträffa i alla fall vissa olägenheter och oegentligheter, hvilka det vore allt skäl att förebygga. Det är förnämligast derför jag ej kunnat vara med om att biträda den mening, som i nämnda reservation fått sitt uttryck.

Framför allt anser jag, att full rättvisa icke kan ernås annat än genom en revision. En sådan revision, äfven benämnd lönereglering, är enligt min mening icke detsamma som en generel löneförhöjning. Det är en bestämd misstydning att i ordet inlägga något sådant, om än jag väl vet, att på senaste tider de flesta vilja sätta lönereglering såsom liktydigt med en generel löneförbättring. Nej, lönereglering måste innebära ett afpassande af

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

aflöningsbeloppen allt efter de olika tjenstegraderna. Af en sådan revision, som icke afsåge en löneförbättring öfver hela löneskalan, utan en rättvisare och jemnare fördelning af aflöningsbeloppen i sin helhet och i proportion till hvarandra och som framför allt sökte åstadkomma indragningar af onödiga tjenster, skulle man erhålla ett helt annat resultat än det, som vinnes genom medgifvandet af ett generelt dyrtidstillägg.

Jag har redan antydt, att den enligt mitt förmenande största svagheten i statsutskottets förslag är den, att utskottet föreslår, att dyrtidstillägg skulle utgå ända upp till 7,000 kronors aflöning. Huru kan det vara möjligt, att man kan vilja påstå, att det skulle verkligen vara behöfligt att lemna lönetillökning på sådana aflöningsbelopp? Man vädjar till prisstegringen och säger, att lifsförnödenheterna stigit i pris, likaså bostadshyror, tjenstehjonslöner och dylikt; det ena med det andra skulle betinga en lönetillökning äfven för de bäst aflönade tjenstemännen. I det afseendet kan det ju vara rigtigt, att en del lifsförnödenheter på senare tiden stigit i pris. Men gör man en jemförelse mellan prisförhållandena å ena sidan på 1870- och början af 1880-talet, då de flesta löneregleringarna kommo till stånd, och å andra sidan på 1890-talet, skall man finna, att vissa lifsförnödenheter voro dyrare på 1870- än på 1890-talet. Vidare, då man granskar dessa prisförhållanden närmare, finner man, att vissa visa tendens att falla i pris. Om man icke precis kan påstå detta om bostadshyrorna, så gäller det dock om en del lifsförnödenheter. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har sjelf funnit anledning att påpeka, att ved fallit i pris. Sedan herr statsrådet gjorde detta uttalande, har, såsom utskottet framhållit, denna artikel ytterligare fallit i pris. Helt säkert kan man våga det påståendet, att äfven bostadshyrorna komma att följa med. Kulminationspunkten är nådd, och vi gå sämre konjunkturer och fallande pris till mötes i det ena som andra fallet. Jag tror icke, att någon härom hyser någon annan mening än denna.

Vid den af herr statsrådet anställda jemförelsen mellan prisförhållandena för de tre första qvartalen af år 1900 å ena sidan och det sista qvartalet af samma år å andra sidan framhåller herr statsrådet, att under det sista qvartalet priset stigit på vissa lifsförnödenheter, såsom kött, fläsk, fisk, smör, ägg o. s. v. Jag tillåter mig göra en liten erinran rörande denna jemförelse. Hvad beträffar de först nämnda artiklarne, kött och fläsk, kan man icke säga, att de visa någon konstant benägenhet att stiga i pris under årets sista qvartal; men hvad deremot beträffar priset på mjölk, smör, fisk, ägg, är det ingalunda något för år 1900 allenastående, att priset derpå stiger under sista delen af året, utan det inträffar hvarje år. I början af året, på våren och försommaren är det alltid billigare pris på dessa lifsförnödenheter än under det sista qvartalet.

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

I anslutning till hvad jag sålunda sökt visa måste jag göra gällande såsom min åsigt, att ännu icke någon sådan dyr tid är för handen, att man bör bifalla ett sådant förslag som det föreliggande. Jag tror, att, om Riksdagen icke vill besluta en anhållan till regeringen om att få en allmän revision af aflöningsstaterna, Riksdagen icke bör besluta det begärda dyrtidstillägget; ty vi hafva nog, såsom nämndt, nått höjdpunkten och äro på nedgående med afseende på både den ena och den andra artikelns pris.

I detta sammanhang vill jag nämna en annan sak, som jag tror det kan vara skäl i att vid detta tillfälle taga i betraktande. Man har ofta hemtat exempel från utlandet, när det gält vissa angelägenheter, som vi här i Riksdagen afhandlat. Det kan för en gångs skull törhända vara af intresse att taga i betraktande utlandets exempel beträffande aflöningen af embets- och tjenstemän. Försök hafva gjorts inom den särskilda afdelning af statsutskottet, som haft den förberedande behandlingen af ärendet sig ålagd, att åstadkomma en utredning angående dessa förhållanden; och sedan har åtskilligt talats derom vid det slutliga afgörandet af ärendet i utskottets plenum. Emellertid hafva de jemförelsepunkter, man sökt, icke varit fullt korrekta, och man har derför afstått ifrån att komma fram med några exakta siffror. Men af den öfverläggning, som förts både på afdelningen och i utskottets plenum, har för alla, som varit i tillfälle att deri deltaga, tydligt och klart framgått, att förhållandena beträffande tjenstemäns aflöning å ena sidan i Danmark och Norge och å andra sidan här i Sverige äro ungefär följande. Första gradens tjenstemän — hvarmed i allmänhet betecknas sådana, som hafva en aflöning af 3,000 kronor — äro något lägre aflönade hos oss än i Danmark och Norge. Men redan andra gradens tjenstemän — sådana, som hafva 4,500 kronors aflöning jemte ålderstillägg — äro betydligt bättre aflönade här än i Norge och Danmark. Tredje gradens tjenstemän — sådana, som hafva 6,400 kronor i lön och ett ålderstillägg på 600 kronor, således efter 5 års tjenstgöring 7,000 kronor — äro mycket bättre aflönade här än i Norge och Danmark.

Slutligen tillhör det mig att nämna, att likasom första gradens tjenstemän i Sverige ansågos hafva något lägre aflöning än motsvarande tjenstemän i Norge och Danmark, så äro ock de embetsmän, som stå öfver tredje gradens tjenstemän, i vissa fall något högre aflönade i Danmark och Norge än hos oss. Jag tror, att denna åskådning är rigtig i hufvudsak. Om man utgår från förhållandena i detta afseende i våra grannländer, synes det mig alltså, som man af en jemförelse af dessa med förhållandena hos oss dervid icke skulle kunna hemta några skäl för de nu föreslagna dyrtidstilläggen.

Äfven anser jag mig vid detta tillfälle böra säga några ord om, huru jag tror, att ett bifall till statsutskottets förslag skulle komma att uppfattas i landet i allmänhet. Svårt skall det vara

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

för folket i Sveriges landsbygd att förstå vår åtgärd, om vi gå att besluta en löneförbättring till tjenstemän med en inkomst på 6 à 7,000 kronor, och jag undrar icke öfver en sådan uppfattning, utan jag måste säga, att jag delar den.

Med anledning af hvad jag förut här i korthet vidrört, nemligen att vi nu efter min uppfattning nått höjdpunkten beträffande prisen på lifsförnödenheter — vissa hafva redan fallit i pris och de andra följa sannolikt snart nog efter — och vidare med afseende derpå, att det efter mitt förmenande icke kan vara rigtigt att bevilja dyrtidstillägg å så höga lönebelopp, som här föreslagits, så tror jag, att det varit bättre, om utskottet hade kommit till ett sådant förslag, som jag och mina medreservanter ifrågasatt i den till utskottets betänkande fogade reservationen.

I denna reservation hafva vi icke förnekat, att det kan finnas oegentligheter i tjenstemännens aflöningsförhållanden, men vi hafva för deras afhjelpande pekat på en helt annan utväg, rättvisare än att bevilja ett generelt dyrtidstillägg, med hvilket man nu vill afhjelpa dessa förmenta missförhållanden.

På dessa nu i korthet anförda skäl anhåller jag, herr talman, om afslag å statsutskottets förslag i den föredragna punkten och alltså bifall till motsvarande punkt i den af mig biträdda, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet grefve Wachtmeister: Herr vice talman, mine herrar! Kongl. Maj:t har visst icke förbisett, hvad sistlidne Riksdag yttrade och som i år upprepats af utskottet och framför allt af reservanterna i fråga om en lönereglering och dess företräde framför dyrtidstillägg, och förberedelser till en sådan lönereglering äro också redan vidtagna beträffande fyra af de största och vigtigaste staterna. Men en lönereglering afser framtiden, och här är nu fråga om ett omedelbart, redan under innevarande år utgående understöd.

Om det är en sak, hvarom statens löntagare inom alla såväl högre som lägre lönegrader äro ense, så är det den, att det för närvarande råder dyr tid i landet, och om denna sin mening äro de för visso icke ensamma. Äfven inom andra samhällsklasser är det väl ganska få, som icke dela den. Man må anställa statistiska undersökningar och beräkningar angående prisstegringar och prisfall, och dessa undersökningar och beräkningar må utfalla på det ena eller andra sättet — man har ju sett ganska olika resultat träda i dagen — alla tjenstemän veta dock, att tiderna äro dyra, och de icke endast *veta* det, de *känna* det dagligen och stundligen, de känna det under form af det betryck och den för många verkligen nödställda belägenhet, som måste uppstå, då de tillgångar, på hvilka de byggt sin och de sinas existens, i verkligheten, om också icke till siffran, väsentligen förminskats. Naturligtvis veta de, att de lika väl som alla andra få finna sig i de

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

prisvexlingar, som tid efter annan ega rum. Men då prisstegringen nått en höjd, som vida öfverstiger det vanliga måttet på dylika prisvexlingar, så är det icke underligt, att det landet rundt råder en orosfyld förhoppning, att statsmagterna måtte behjerta dessa sina arbetstagares belägenhet.

Riksdagen plägar emellertid — som väl är, må man säga — icke vid fattandet af sina beslut låta leda sig af känslostämningar och allmänna intryck, utan fordrar, att de skäl, på hvilka den skall grunda sina beslut, skola utgöras af bestyrkta och oomtvistliga fakta. Så är det helt naturligt äfven här. Då det talas om dyr tid, så är det naturligt, att Riksdagen vill hafva klart för sig, hvad dermed bör förstås. »Dyrt» är ett relativt begrepp, som förutsätter ett jemförelseled. De, som klaga öfver de dyra tiderna, uppställa nog i allmänhet — det vill jag icke bestrida — såsom sådant jemförelseled de tider, som gingo närmast före den, då den senaste prisstegringen började göra sig gällande, d. v. s. tiden omkring 1896 och 1897. Uppställer man jemförelsen så, så skall man, vare sig det är fråga om bostadshyror, tjenstehjonslöner, bränsle eller lifsförnödenheter af alla slag, utan all fråga på de allra flesta punkter kunna konstatera en större eller mindre, oftast mycket betydlig prisstegring.

Men, säger man, det är icke med denna tidsperiod, som jemförelsen skall ega rum, utan med den tid, då de nu gällande löneregleringarne i allmänhet fastställdes, d. v. s. slutet af 1870- och början af 1880-talet, och som herrarne nogsamt veta, är Kongl. Maj:ts proposition jemväl grundad på en jemförelse med denna tidsperiod. Men hvad jag i detta sammanhang ber att få framhålla är den omständigheten, att de billiga pris, som inträdde i början af 1880-talet kort efter löneregleringarne och som gjorde sig gällande under återstoden af 1880-talet samt under större delen af 1890 talet ända till de sista åren, i högst väsentlig grad bidragit att göra trycket af den prisstegring, som inträdde under 1890-talets sista år, vida mera känbart. Hade prisnivån hållit sig på det hela taget oförändrad under den tid, som förflutit efter löneregleringarne, till dess prisstegring i slutet af 1890-talet gjorde sig gällande, skulle denna hafva varit vida mindre känbar. Häremot torde herrarne kanske invända, att då tjenstemännen under ganska lång tid åtnjutit bättre lönevilkor, än som tillämnades dem vid löneregleringen, så är det icke mer än i sin ordning, att de nu få vidkännas något sämre. Ja, detta skulle ju med skäl kunna sägas, om de tjenstemän, som fingo sina löner reglerade omkring år 1880, ännu hade sina tjenster qvar och sålunda fått vara med om både den onda och den goda tiden. Naturligtvis är detta förhållandet med åtskilliga, men hvad beträffar det vida öfvervägande flertalet tjenstemän, hafva de fått sina tjenster under den tid, då prisen stodo lågt, och det är derför förlåtligt eller åtminstone förklarligt, att de togo de löner, som de tillträdde,

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

då de fingo sina tjenster, såsom gifna storheter, med hvilka de ansågo sig kunna räkna. Jag menar icke härmed, att de skulle hafva hängifvit sig åt några luxuösa vanor, ty dertill räckte nog icke lönerna till, utan jag syftar på förhållanden, som säkert ofta inträdt, t. ex. att en tjensteman ansett sig hafva råd att gifta sig, hvilket han eljest icke skulle hafva ansett sig ega, eller att han kostat på sina barn en dyrare uppfostran, än han eljest ansett sig hafva råd till.

Det är naturligt, att ett bakslag för dem måste komma att kännas tryckande. Man kan icke begära, att alla dessa betjente och tjenstemän skola resonera såsom så, att visserligen äro nu prisen höga, men vi hafva icke rätt att beklaga oss öfver denna prisstegring i vidare mån, än i hvad den öfverstiger de pris, som gälde omkring 1880. Detta kan för dem endast blifva ett teoretiskt betraktelsesätt.

Jag vill emellertid bedja herrarne icke tro, att bevisföringen i Kongl. Maj:ts förslag är grundad på denna de sista årens prisstegring, utan är, såsom redan nämndt, förslaget grundadt på en jemförelse mellan de nu rådande prisen och dem, som gälde vid tiden för löneregleringarna. Jag vill endast be herrarne besinna, att om man ock kalkylerar storleken af den vid denna jemförelse framgående prisstegringen och på den och *endast* på den grundar beräkningarne angående behofvet af ett dyrtidstillägg, så måste för dem, det gäller, trycket af prisstegringen kännas flerfaldigt tyngre, än som angifves af den siffra, som uttrycker storleken af denna prisstegring. Betrycket särskildt för de lägst aflönade tjenstemännen och deras familjer är flerfaldigt större och mera tryckande, än nämnda siffra angifver, och att så är, lär icke kunna läggas dem till last såsom något sjelfförvålladt.

Emellertid lemnar jag detta och håller mig endast till den prisstegring, på hvilken Kongl. Maj:ts förslag är grundadt, d. v. s. den, som framgår af en jemförelse med tiden omkring 1880. Gifvet är, att ganska stora svårigheter måste möta, då man vill verkställa en undersökning angående prisförhållandena under en så lång tidsperiod som 20 år eller derutöfver. Man vill få fram siffror, som uttrycka medeltalen af de pris, som betalas vid milliontalstransaktioner, och dertill kommer, att i många delar af landet häfden icke inregistrerat alla prisförändringar, utan har man der måst hålla sig till mer eller mindre obestämda reminiscenser. Man har derför ock i den utredning, som här föreligger, fått in åtskilliga siffror, som helt visst äro öfverdrifna. Men lyckligtvis finnes för de större städerna ett rikhaltigare och till och med mycket rikhaltigt material, och man är nog berättigad att på det hela taga prisförändringarna i dessa städer såsom exponenter för prisrörelsen i landet i dess helhet. Några absolut exakta resultat kan man naturligtvis icke få, men jag tror dock, att herrarne skola erkänna, att den af Kongl. Maj:t framlagda utredning fyller de

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

anspråk, som skäligen kunna ställas på en sådan utredning. Jag förmodar, att herrarne tagit del af denna utredning, och det torde derför icke vara skäl att här redogöra för densamma; jag vill blott erinra, att man såsom yttersta resultat af densamma ansett sig kunna draga den slutsatsen, att den totala lefnadskostnaden under tidsskiftet från åren 1876—1885 stigit intill år 1899 med minst 14 procent och intill år 1900 med minst 16 procent. Kongl. Maj:t har tagit medeltalet mellan dessa siffror och föreslagit ett dyrtidstillägg af 15 procent.

Nu säger utskottet, att prisstegringen synes hafva nått sin höjd och att en återgång till lägre pris torde kunna antagas vara nära förestående. På ett annat ställe heter det beträffande lifsmedlen, att prisen å dessa redan torde vara i nedgående. Detta yttrade också den siste ärade talaren. Det är ju möjligt, att prisen komma att gå ned, men de ekonomiska företeelserna äro till sin natur något oberäkneliga. Man iakttager åtskilliga företeelser på det ekonomiska området, sammanställa dessa med hvarandra och anser sig af denna sammanställning kunna draga den slutsatsen, att det eller det, här ett prisfall, måste komma att inträffa. Men, som sagdt, det händer nog, att den väntade slutföljden dröjer eller helt och hållet uteblir. Här inverka så många faktorer, att det sannerligen icke är lätt att säga hvad facit af dem blir. Jag tror, att det ännu är något tidigt att tala om en förestående nedgång i prisen. Visserligen har priset på ved, som redan förra året nedgick, under detta år ytterligare sjunkit. Detta må ju i sin mån vara en afsevärd sak. Priset på lysoljor har också gått ned, ehuru icke synnerligen mycket, men för öfrigt tror jag, att det skall blifva svårt att angifva några förnödenheter, på hvilka priset gått ned. Jag fäster mig då icke vid sådana smärre vexlingar, som litet emellan inträffa, eller vid sådana regelbundet återkommande och på naturliga skäl grundade företeelser som att priset på ägg under vårarne går ned o. s. v. Jag vill gifva den föregående talaren rätt uti, att det nog icke är så mycket att fästa sig vid, att fläsk, kött, fisk och smör vid förra årets slut gingo upp i pris. Men en sak af ganska stor betydelse är den, att, åtminstone här i Stockholm, hyrorna — den ojemförligt tyngsta och drygaste utgiftsposten, särskildt i de smärre hushållen — icke synas vilja stanna vid den, man kan säga, oerhörda höjd, som de hade förra hösten, utan visa tendens att ytterligare stiga. Från många håll har jag sålunda hört, att ökade hyror begärts och utfästs för lägenheter här i Stockholm till instundande höst. Någon nedgång i hyrorna är, efter hvad jag tror, alldeles utom räkningen. Jag tror, att herrarne på stockholmsbänken skola kunna vitsorda hvad jag härom sagt. Någon statistik i den vägen har naturligtvis ej kunnat åvägabringas.

Det är gifvet, att det måste vara förenadt med ganska stora svårigheter att träffa det rätta måttet i fråga om storleken af ett

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

dyrtidstillägg. Kongl. Maj:t har, såsom jag erinrat, i den verkställda utredningen ansett sig hafva ett godt stöd för sitt förslag om ett dyrtidstillägg af 15 procent. Emellertid har statsutskottet efter en grundlig behandling af frågan funnit sig böra stanna vid 10 procent. Ehuru jag icke kan annat än beklaga, att utskottet icke ansett sig kunna gå så långt, som Kongl. Maj:t föreslagit, inser jag, att det vore fruktlöst att söka utverka en höjning i hvad utskottet föreslagit. Jag ber emellertid på det enträgnaste få lägga kammaren på hjertat att bifalla hvad utskottet föreslagit. Jag tror, att behofvet af understöd åt tjenstemännen är verkligt trängande, så mycket mer, som detta behof gjort sig gällande redan under några år.

I tusentals hem landet rundt motses Riksdagens beslut i denna fråga med orolig förbidan. Om beslutet utfaller så, som man hoppas, kommer oron att förbytas i liflig tacksamhet.

Friherre Ericson: Herr talman! Mine herrar! Då såväl den förste talaren som herr statsrådet och chefen för kongl. finansdepartementet gifvit en redogörelse för frågans föregående behandling, behöfver jag således icke återkomma dertill, utan vill genast gifva mig in på frågans kärna.

Jag skulle nog kunna hafva åtskilliga erinringar att göra vid det utlåtande, som utskottet afgifvit, särskildt vid den punkt, der utskottet hemställer, att procenten skall nedsättas från 15 till 10. Men jag afstår derifrån dels af den anledningen, att jag är fullt viss om, att de erinringar, som jag skulle kunna göra mot utskottets utlåtande, icke skulle leda till något gagneligt resultat för de löntagare, som beröras af den föreliggande frågan, dels ock derför att jag måste erkänna, att enligt mitt förmenande i åtskilliga af utskottets påvisanden mot Kongl. Maj:ts förslag ligger ganska mycket berättigadt.

Jag öfvergår således till hvad reservanterna haft att anföra mot utskottets förslag. Den första reservationen är afgifven af den förste talaren, herr Pehrson m. fl. I slutet af sin motivering säga dessa reservanter, att de icke känna sig öfvertygade om tillförlitligheten i de lemnade uppgifterna beträffande prisstegringen. Jag tycker, att de i detta uttalande hafva, man kan godt säga, ganska orätt, ty sällan hafva vi fått in en proposition från Kongl. Maj:t, vid hvilken varit fogade grundligare, mera genomgående och fullständigare uppgifter än just i denna proposition. Det har infordrats uppgifter från landets olika delar. Dessa uppgifter må nu vara skiftande, men i det afseendet äro de enstämmiga, att lefnadskostnaderna under de senaste åren i väsentlig mån stigit. Den förste talaren framhöll, att vissa förnödenhetsartiklar voro dyrare på 1870-talet än nu. Det är visserligen möjligt och jag vill icke bestrida det, ty jag förmodar, att han väl noga undersökt saken, och det lider nog icke något tvifvel, att han kan påvisa sådant. Emellertid torde det väl näppeligen finnas någon,

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

som har att lefva af kontanta medel här i landet, som icke är af den uppfattning eller åsigt, att lefnadskostnaderna afgjordt och på ett påfallande sätt under de senaste åren stegrats. Jag tror, att om herrarne vände sig till hvem det vara må, som har att lefva af kontanta medel, herrarne näppeligen erhölle annat svar.

Det är den, som måste utbetala kontanta medel, som säkrare än hvar och en annan känner, huruvida lefnadskostnaderna ökats eller icke. Vidare framhöll samme talare, att en jemförelse mellan de löner, som förekomma i utlandet och lönerna här i landet, ådagalagt, att i många, för att icke säga de flesta, fall lönerna här hos oss skulle vara högre än i utlandet. Han redogjorde för vissa klasser, för hvilka lönerna skulle vara högre eller tvärt om. Ja, mine herrar, det är visserligen nu många år sedan, men jag har lefvat i utlandet och tillsammans med tjenstemän och kan af erfarenhet påstå, att för att bedöma lönerna i utlandet är det icke nog att se efter i den eller den tabellen, hvad som utgår i kontanta medel, ty i utlandet hafva tjenstemännen oftast en hel del förmåner, hvartill tjenstemännen här i landet icke hafva något motsvarande.

Det hufvudsakliga motiv, som framhållits af de reservanter, som helt och hållet yrkat afslag på begäran om dyrtidstillägg, framhölls af den förste talaren, och detta var, att, såsom Riksdagen i sin skrifvelse den 12 april nästlidet år framhöll, om prisstegringen vore beroende på en i följd af många samverkande omständigheter uppkommen höjning af den allmänna prisnivån, Riksdagen ansåge lämpligare, att, derest Kongl. Maj:t, efter förutgången utredning, funne vissa statens tjenare eller vissa grupper af statstjenare, hvilkas aflöningar bestämts enligt äldre stater eller enligt stater, uppgjorda enligt samma grunder, som följts vid de äldre staternas fastställande, vara i behof af någon förbättring i aflöningsvillkoren, en revision af dessa statstjenares aflöningsförhållanden verkställdes. D. v. s. en ny lönereglering, såsom han sjelf i sitt anförande öfversatte eller angaf ordet. I likhet med honom får också jag uttala den uppfattningen, att, när ett förslag om ny lönereglering af Kongl. Maj:t förelägges Riksdagen, en sådan reglering icke bör helt enkelt innebära en allmän löneförhöjning öfver lag för de olika tjenstemännen; utan, fullkomligt i öfverensstämmelse med den förste talarens åsigt, anser likaledes jag, att man i och för den nya lönereglerings med mycken noggrannhet bör taga i öfvervägande, huruvida icke inom administrationen arbetet kan på annat sätt fördelas och ordnas, framför allt — att en del tjenster möjligen kunna indragas. Sådant kan ju ofta nog vara möjligt; det kan ju t. ex. under årens lopp visa sig, att arbetet inom någon gren af administrationen blifvit för tungt vägande, och då kommer Kongl. Maj:t med en begäran att inom denna förvaltningsgren få några nya tjenster inrättade, och ofta nog bifaller Riksdagen en sådan begäran, om

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

icke första, så dock andra eller tredje gången. Härefter skulle man tillse, om icke indragning af tjenster kunde på annat håll ske, men detta försummas nog esomoftast. Det ligger således, såsom också herr Pehrson sade, mycken vigt uppå, att man vid framställandet af förslag till nya lönereglerings ingar också tager hänsyn till, huruvida icke en förenkling i administrationen skulle kunna på andra håll ega rum. Men om så är, så måste man å andra sidan erkänna, att en lönereglering är en mycket vidlyftig affär, som icke kan uppgöras och framläggas med samma lätthet som ett förslag om dyrtidstillägg, och att det erfordras, att man med yttersta noggrannhet genomgår och öfverväger, huruvida det ena eller det andra området af arbetsfältet möjligen behöfver omändras. Med ett ord, uppgörandet af en lönereglering är något, som kräfver ganska mycket både af tid och af arbete. Men medan således arbetet på en dylik lönereglering pågår, inträffar, att man skulle kunna tillämpa det gamla talesättet »medan gräset gror, dör kon»; under väntan på en sådan ny lönereglering sitta tjenstemännen på sina små löner, som reglerats för en längre tid tillbaka och hvilka nu icke kunna tillfredställa de ökade behof, som inträdt i och med de stegrade lefnadskostnaderna. Ofta nog är ju förhållandet det, att, när dyr tid inträffar, lefnadskostnaderna vanligen springa upp mycket häftigt i höjden; om någon tid sjunka de tillbaka, men vanligast ej så mycket, att de återgå till sin förra nivå, utan till en nivå, som är högre än den förutvarande normala, för hvilken den föregående lönereglerings en varit afsedd. Jag tror derför, att herrar reservanter icke hafva rätt, hvarken ur synpunkten af löntagarnes eller med hänsyn till statens intressen, då de framhålla, att dyrtidstillägg böra såsom olämpliga förkastas, och att vi i stället skulle se till, att vi finge en lönereglering till stånd. Dyrtidstillägget är ju något, som kan gifvas, när den dyra tiden kommer; det utgör ett tillfälligt bistånd, som tilldelas statstjenarne, och om det skulle visa sig, att prisförhållandena återgå till de förutvarande normala, så kan ju dyrtidstillägget rent af indragas. Och i hvarje fall är det ju rätt och billigt, att man lemnar en dylik hjelp redan nu, då de dyra tiderna redan inträdt, och icke nöjer sig med att först skaffa sig förvissning om, huruvida dessa dyra tider blifva beståndande för framtiden. Jag tror icke heller, att jag har så orätt, om jag säger, att så der har man förut i allmänhet tillvägagått; så var fallet med de lönereglerings ar, som egde rum för en 25—30 år sedan, och jag undrar, om icke för en 50 år sedan, på femtitalet, ett liknande förhållande egde rum. Det har nog icke varit utan allvarligt öfvervägande om hvilket tillvägagångssätt, dyrtidstillägg eller lönereglering, vore det för statsverket och statstjenarne lämpligaste, som man vid föregående tillfällen ordnat dylika saker, och då funnit det lämpligaste vara att först lemna ett dyrtidstillägg, för att se tiden an, huruvida de dyra

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

prisen skulle blifva beståndande, och för att först derefter, om så visat sig blifva fallet, gå med på en lönereglering.

Sedermera ha vi 2 andra reservanter, om hvilka likaledes den förste talaren yttrat åtskilligt, och hvilka i olikhet med de andra reservanterna inom utskottet erkänna det befogade uti, att dyrtidstillägg verkligen gifves åt statstjenarne, men som icke ansett, att de af utskottet uppstälda begränsningssiffrorna äro lämpliga, utan sagt, att de, med anslutning i öfrigt till utskottets förslag, anse, att dyrtidstillägg icke skulle i något fall utgå med högre belopp än 300 kronor och ej heller gifvas åt dem, som ha mer än 3,000 kronors aflöningsförmåner, m. m. Ja, 10 procents löneförhöjning för dessa statstjenare med mindre inkomster äro naturligtvis ytterst värdefulla, det är jag den förste att erkänna, och likaledes vill jag ej heller påstå, att icke statstjenarne med mer än 3,000 kronors inkomst skulle kunna nödtorftigt draga sig fram. Men det är nu en gång så här i lifvet, att det i allmänhet är ganska lätt att öfvergå från något enklare till något mera beqvämt, men att, om man haft inkomster, som tillåta en att bilda familj och hyra en våning på t. ex. 4 à 5 rum och lefva något så när komfortabelt, man känner det så oändligen bittert, när lefnadsomkostnaderna stiga och nödvändigheten bjuder att nödgas afstå från både ett och två af dessa rum och nöja sig med t. ex. tre sådana. Detta väcker alltid helt naturligt en bitter känsla hos dessa personer — löntagare eller hvad de nu må vara — och vi kunna icke heller säga, att en sådan känsla hos dem är helt och hållet oberättigad. Man kan icke helt och hållet fördöma detta, och herrarne göra det säkerligen icke heller. Jag hör nu icke till de statstjenstemän, hvilka beröras af föreliggande fråga, men jag har under min tjensteverksamhet kommit i beröring med en mängd statstjenare, för hvilka deremot en god utgång af denna sak är af stor vigt, och jag har derför en stark känsla af de svårigheter, under hvilka dessa på senare åren måst framlefva sina förhållanden. Och jag är, i likhet med hvad herr statsrådet nyss nämnde, förvissad om, att många förhoppningar äro fästa vid det beslut, som här nu inom kort kommer att fattas, och min varma innerliga önskan är, att dessa förhoppningar må genom det beslut, kammaren nu skall fatta, komma till heders. Jag framställer till herrarne en varm och innerligt uttalad önskan, att herrarne ville biträda hvad utskottet här föreslagit, och tillåter mig, herr talman, att nu hemställa om bifall till statsutskottets utlåtande.

Med friherre Ericson förenade sig herrar *Nordström* i Stockholm, *Petri* och *Kinnman*.

Herr Waldenström: Herr talman! I likhet med den siste ärade talaren skall jag meddela, att jag icke hör till dem, som

beröras af denna fråga; och lyckligtvis behöfver jag ej heller något dyrtidstillägg.

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

Hvad som föranledt, att denna fråga kommit fram, är ju *behofvet*, och det är derför enligt min tanke berättigadt att med ledning deraf sätta en gräns, så att icke hvilken tjensteman som helst, med huru stora inkomster som helst, skall blifva tillerkänd dyrtidstillägg. Kongl. Maj:t har nu satt gränsen till 10,000 kronor, utskottet till 7,000 kronor och ett par reservanter till 3,000 kronor. I fjor satte Kongl. Maj:t gränsen till 3,600 kronor. Bestämmandet af denna gräns må ju vara en smakfråga eller, om man så vill, en billighetsfråga, och för min del tycker jag, att utskottets förslag om gränsens sättande vid en årsinkomst af 7,000 kronor är ett ganska liberalt anbud.

Men uti utskottets förslag förekomma också åtskilliga oegentligheter, som jag nu skall tillåta mig att påpeka. Det heter i detta förslag, att dyrtidstillägg icke skulle tillkomma »de tjenstemän och betjente, i hvilkas aflöning ingå bostads- eller boställsförmån in natura». Nu är det emellertid bekant, att i många fall, der bostadsförmån förekommer, har skett ett motsvarande afdrag å lönen, och det synes mig då vara ganska obilligt, att icke en sådan tjensteman med bostadsförmån in natura skulle få åtnjuta något dyrtidstillägg. Vid våra allmänna läroverk t. ex. skola rektorerna hafva fri bostad hvar och en af den stad, der hans läroverk ligger; detta praktiseras dels så, att staden byggt ett till rektorsbostad afsedt hus, der rektorn således bor, dels så, att staden utbetalar till rektorn ett hyresbidrag. Det skulle väl då vara ganska besynnerligt, om den rektor, som fått fri bostad in natura, skulle bli utan dyrtidstillägg, då deremot den rektor, som hade en fullt tillräcklig och mot den fria bostaden svarande hyresersättning, skulle få dyrtidstillägg. Jag kan icke annat än anse, att detta är ganska oegentligt, men att nu framställa ett yrkande om ändring i detta afseende lär väl icke tjena till någonting.

Deremot är det en annan oegentlighet, som jag verkligen skall tillåta mig att draga in i diskussionen. Utskottet säger, att, om en statstjenare har jemte sin lön *inkomst af arbete*, så att begge delarne sammanlagda utgöra en summa af öfver 7,000 kronor, han icke skall få något dyrtidstillägg. Det har jag i och för sig ingenting emot, ty kan han göra sig en inkomst af 7,000 kronor eller deröfver, så må han väl kunna reda sig. Men deremot är det besynnerligt, att icke statsutskottet föreslagit, att, om han har inkomst af *kapital*, så att hans sammanlagda inkomst går till öfver 7,000 kronor, han också då skall blifva utan dyrtidstillägg. En tjensteman, som har, låt mig säga, 5,000 kronor i lön, men lyckas genom privat arbete göra sig något öfver 2,000 kronor i extra inkomst, kan vara skuldsatt så att han kanske nödgas betala mellan 1 och 2 tusen kronor i ränta. Hans verkliga lefvebröd blir

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

då visst icke så stort, som hans inkomstsiffra angifver. Den åter, som har 5,000 kronor i lön och 2 à 3 tusen kronor i inkomst af kapital, är naturligtvis icke skuldsatt; han har mycket mera i verklig inkomst än den andre. Det synes då bra märkvärdigt, att han skulle hafva dyrtidstillägg, medan den förre icke finge något.

Nu säger utskottet: Det, att en tjensteman kan göra sig en sådan extra inkomst genom arbete, visar, att icke hela hans tid är upptagen af hans statstjenst. Ja, det är så äfven med de andra, som icke genom extra arbete göra sig någon inkomst alls. Han har i dem gelikar, som stå i samma ställning som han, hafva samma antal timmar att arbeta i statens tjenst som han, men som icke såsom han genom arbete göra sig någon extra inkomst, medan de deremot hafva inkomst af kapital, som han icke har och som går upp kanske till flere tusen kronor; och dock skulle dessa få dyrtidstillägg, den förre deremot icke.

Jag kan icke föreställa mig, att kammaren skulle vilja vara med om en sådan oegentlighet. Jag skall derför be att få göra det förslag till ändring i statsutskottets hemställan, att i punkt I, under mom. 2 c) det komme att heta: de »tjenstemän eller betjente, hvilkas sammanlagda inkomster af *arbete* eller af *kapital och* arbete år 1900» etc.

Herr talman! Jag skall med anledning af hvad jag nu anfört be att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring jag nu angifvit.

Herr Larsson i Mörtlösa: Såsom af betänkandet framgår, hafva herr Daniel Persson och jag reserverat oss mot utskottets betänkande i den rigtningen, att ingen tjensteman, hvilkens lön eller inkomst öfverstiger 3,000 kr., skulle åtnjuta dyrtidstillägg. Syftet med denna reservation är naturligtvis att bereda de svagast aflönade statstjenarne någon hjelp. Deremot anse vi icke, att dyrtidstillägg behöfves för de statstjenare, hvilkas lön uppgår till 4—6,000 kronor.

Här fans i kammaren för några år tillbaka en ledamot, hvars namn jag med aktning nämner, herr Petersson i Runtorp. Han brukade ofta säga: »Man måste rätta munnen efter matsäcken». Det är gifvet, att en person, som har en lön på 5 à 6 tusen kronor, mycket väl kan rätta sina lefnadsomkostnader derefter, så att allt går i hop. Det kan deremot ibland ha sina svårigheter för en person, hvars lön uppgår till 1 à 2 tusen kronor.

Nu har den förste talaren anmärkt mot vår reservation, att det vore svårt att uppdraga en gräns vid dessa 3,000 kronor. Jag tror emellertid, att svårigheten icke är så synnerligen stor. En första gradens tjensteman har en lön af 3,000 kronor; efter 5 år får han ett ålderstillägg på 500 kronor, således har han då 3,500 kronor. Mellan dessa båda lönebelopp — 3,000 och 3,500

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

kronor — ligger icke någon tjenstemans lönegräns. Bestämmelsen om 3,000 kronor såsom gräns för beviljande af dyrtidstillägg kommer således ej i kollision med sjelfva lönestaten. För öfrigt måste det vara fullt ut lika svårt att uppdraga den gräns, utskottet föreslagit.

En annan ärad talare framhöll, att det måste uppstå en känsla af missmod, då man måste göra inskränkningar i afseende på bostaden, så att den, som har t. ex. 4 à 5 rum, måste nöja sig med 3 à 4. Ja, det måste ju erkännas. Men lefnadsstandarden har anlag att höjas allt mer, och om staten skall ersätta detta, komma pretentionerna att stiga oafbrutet, och man vet icke, hvar det skall stanna. Åtminstone anser jag det icke vara lämpligt, att Riksdagen bidrager att höja denna lefnadsstandard — allra minst dess Andra Kammare.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den af mig och herr Persson afgifna reservationen. Jag hållar före, att man genom att antaga densamma skulle tillgodose dem, som äro i största behof af ett dyrtidstillägg.

Herr *Wittsell* instämde häruti.

Herr Göthberg: Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma med herr Waldenström, helst jag begärt ordet för att påpeka detsamma som han, men jag skall dock tillägga några få ord, synnerligast med hänsyn till den punkt i utskottets betänkande, der det säges, att de tjenstemän, som hafva fri bostad, skulle uteslutas ifrån dem, som enligt utskottets förslag komma i åtnjutande af dyrtidstillägg. Utskottet motiverar denna sin hemställan ungefär så, att det säger sig hafva funnit, att prisstegringen förnämligast gält bostadshyror — detta enligt den utredning, som tillstälts utskottet. Häremot vill jag invända, att detta möjligtvis kan gälla storstäderna, men alldeles icke de mindre städerna och landsbygden. Der hafva icke bostadshyrorna stigit nämnvärdt, åtminstone ej i högre grad än lifsförnödenheter i allmänhet.

Jag skall nu be få anföra några exempel, som visa, huru saken skulle ställa sig, derest utskottets förslag blefve bifallet.

Jag tänker mig en tjensteman, som har 800 à 1,000 kronors lön och derjemte fri bostad. Denna fria bostad ingår, såsom herr Waldenström rigtigt framhöll, i löneförmånerna. Jag tänker, att herrarne hafva i friskt minne, hurusom vi nyss fattade beslut angående aflöning för riksgäldskontorets tjenstemän och dervid bland annat beslöto, att, om sekreteraren åtnjöte fri bostad, hans lön skulle minskas med 1,000 kronor. Om nu en tjensteman har en lön på 800 à 1,000 kr. och fri bostad, då får han intet som helst dyrtidstillägg enligt utskottets förslag. Deremot, en tjensteman, som har 7,000 kronors lön och en inkomst af kapital på — låt mig säga — 3,000, 4,000, à 5,000 kronor, således en totalinkomst på

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

bortåt 12,000 kronor, han får 500 kronor i dyrtidstillägg. För mig ter sig en sådan anordning synnerligen otillfredsställande. Låt oss tänka t. ex. på de betjente, som äro anstälda vid statens jernvägar. I regeln hafva, så vidt jag vet, stationskarlarne icke fri bostad, då deremot banvakterna i allmänhet hafva sådan. Enligt utskottets förslag skulle en stationskarl erhålla dyrtidstillägg, en banvakt deremot icke.

Om det nu ej gått an att bestämma samma procent för dem, som ega fri bostad, som för dem, hvilka sakna sådan, så hade utskottet kunnat välja samma väg som Kongl. Maj:t, hvilken gjort en skilnad af 5 procent mellan dem, som hafva fri bostad, och dem, som sakna sådan. Kongl. Maj:t har föreslagit 15 procent för dem, som sakna fri bostad, och 10 procent för dem, som ega förmånen deraf. Jag tycker då, att statsutskottet, när det stannat vid 10 procent för dem, som sakna fri bostad, bort föreslå t. ex. 5 eller 8 procent för dem, som ega sådan.

För min del skulle jag helst önska återremiss. Men då Första Kammaren redan fattat beslut, inser jag mycket väl, att det icke tjenar till något att här yrka på återremiss. För öfrigt skulle jag helst velat instämma i herrar Larssons och Perssons reservation, men jag anser den maximisiffra, hvarvid de stannat, 3,000 kronor, vara för liten. Om de stannat vid en siffra af 5,000 kronor, tror jag, att deras förslag haft utsigt att gå igenom i denna kammare.

Jag har, herr talman, under sådana förhållanden intet yrkande att göra. Jag har endast velat framhålla det enligt mitt förmenande origtiga i det sätt, hvarpå statsutskottet har behandlat denna fråga till förfång för de lägst aflönade tjenstemän och betjente.

Herr Hedlund: Goda och dåliga tider vexla. De goda tiderna utmärkas af tilltagande efterfrågan på arbetskraft, och deraf följer återigen, att arbetslönerna stiga. Så har det skett under de närmast föregående åren. I fall vi egde en arbetsstatistik, hvilket tyvärr ej är fallet, skulle vi utan tvifvel finna en väsentlig skilnad mellan arbetslönerna för 5 år sedan och för närvarande.

Vidare utmärkes en god tid, i synnerhet mot dess slut, af stigande pris på allehanda förnödenheter. De ökade arbetslönerna åtgå delvis till bestridande af dessa ökade utgifter, men derjemte ock dess bätte till förbättrade lefnadsvilkor, hvilka sedan väsentligen bli stadigvarande. Jag tror, att om vi gjorde en undersökning angående arbetarnes lefnadsvilkor i vårt land nu och för 5 à 6 år sedan, skulle vi finna en högst betydlig skilnad — än större, om vi ginge tillbaka 10 à 20 år. De lefva bättre nu än då. Detta böra vi icke klaga öfver. Ty ju större och allmännare välmågan är i ett samhälle, dess bättre är gifvetvis

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

tillståndet i samhället. Producenterna hafva gifvetvis icke skäl att klaga öfver detta, de bära också syn för sägen, att de icke förlorat något på de senare åren; deras stora inkomster på allehanda affärsföretag vittna nog om detsamma. Det är ett olyckligt tillstånd rådande i ett samhälle, der massan af folket lefver under så dåliga lefnadsvilkor, att den har mycket liten konsumtionsförmåga, mycket ringa medel att köpa för. Det må produceras aldrig så mycket, det gagnar dock föga, så vida massan af folket icke kan köpa af hvad som produceras. I ett samhälle åter, der massan af folket är köpkraftigt, der är tillståndet godt, handel och industri gå också framåt der.

Om nu utvecklingen i vårt land faktiskt varit sådan, att arbetarne, d. v. s. massan af löntagare, och icke blott dessa, utan äfven andra löntagare i högre samhällsställning fått det bättre i ekonomiskt afseende än förr, då blir frågan, huruvida staten skall låta sina tjenare stå qvar på samma ståndpunkt som förr. Det förefaller mig alldeles uppenbart, att staten måste följa med i den allmänna utvecklingen. Är det så i vårt land, att löntagarne och samhällsmedlemmarne i allmänhet lefva bättre nu än för några år sedan, så är det statens skyldighet, synes det mig, att tillse, att hennes tjenare få råd att betala de dyrare lifsförnödenheterna och att de kunna lefva med under de bättre lefnadsvilkor, som allmänt råda. Vi skola icke afundas dem detta, och vi skola icke tycka, att deri ligger något begär å deras sida efter öfverflöd, det är ju alldeles naturligt, att de vilja följa med sina gelikar.

Vi äro för närvarande i alldeles samma ställning, som man var i på 1870-talet, då äfvenledes begärdes dyrtidstillägg. Anledningen var då liksom nu den, att lifsförnödenheter och mera sådant hade högst betydligt stigit i pris. Då liksom nu satte man i gång en omfattande löneregleringen, men man afvaktade icke densammas resultat, utan man beviljade genast dyrtidstillägg såsom ett slags förskott, och man leddes dervid af den alldeles rigtiga känslan, att det vore orättvist, att statens tjenare skulle få länge vänta på att komma i åtnjutande af bättre vilkor, då löntagare på alla andra håll inom samhället mycket fort fått sådan löneförhöjning. Det går nemligen jemförelsevis fort att reglera lönerna vid hvarje särskildt arbetsföretag, medan det dröjer år efter år, innan en ny löneregleringen för statens tjenare kan blifva genomförd. Det är ju då icke rigtigt att låta de senare vänta så länge på en förbättring, medan de förre så fort erhålla bättre vilkor. För den skull förefaller det mig tillbörligt, att vi nu göra på samma sätt, som Riksdagen gjorde på 1870-talet, d. v. s. att vi bevilja detta mycket måttligt tilltagna dyrtidstillägg såsom ett slags förskott för de löneregleringar, som dels redan äro satta i gång, dels äro att förvänta, och hvartill reservanterna direkt inbjudit.

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

I likhet med de båda föregående talarne har jag åtskilliga anmärkningar att rigta mot det förslag, hvartill utskottet kommit. Jag kan nemligen icke gilla den anordning, som utskottet föreslagit, att derest lönen plus biinkomsterna uppgå till 7,000 kronor, skall dyrtidstillägget icke utgå. Det kan — såsom herr Waldenström påpekade — härvidlag föreligga vidt skilda förhållanden. En person kan ju vara alldeles nöjd med de fyra eller fem tusen kronor, som han har uti lön af staten, han har t. ex. kapital eller ock är det någon annan omständighet, som gör, att han icke bryr sig om, huruvida han förtjenar mer eller ej; en annan person deremot är kanske på grund derutaf, att han skall försörja en stor familj, eller på grund af skuldsättning tvungen att anstränga sig till det yttersta för att kunna skaffa sig biförtjenster; nu skulle enligt det föreliggande förslaget den senare icke komma i åtnjutande af dyrtidstillägget, derest nemligen det sammanlagda beloppet af hans inkomster uppginge till 7,000 kronor, medan deremot den förre skulle få dyrtidstillägg.

Dessutom anser jag det vara orättvist, att — såsom herr Göthberg nyss påpekade — de, som hafva lön i form af bostad eller inqvartering, skola gå alldeles miste om dyrtidstillägg. Det gäller om dem samma grundsats, som jag nyss framhöll, nemligen att *allas* lefnadsvilkor skola förbättras öfver hufvud taget. Det vore orättvist att nu utesluta dessa.

Herr talman! För den händelse det icke möter något hinder att antaga herr Waldenströms förslag, skall jag be att få instämma i hans yrkande, i annat fall får jag yrka bifall till utskottets förslag.

Herr A. Hedin i Stockholm: När Riksdagen år 1871 aflät en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om förenklingar i administrationen, gjorde Riksdagen det äfven utaf hänsyn till, att man på det sättet skulle lättare kunna åstadkomma en löneförbättring, hvilken fråga ju, såsom vi väl veta, från början af 1870-talet trängde fram med allt mer och mer befallande kraft. Men Riksdagen erinrade då också om, att en hufvudsaklig hänsyn härvidlag vore, att genom den besparing, som skulle uppkomma medelst förenkling af administrationen och indragning af öfverflödiga tjenster, skulle man så mycket lättare blifva i tillfälle att kunna tillgodose behofvet utaf löneförbättring för de *lägre* platsernas innehafvare, om hvilka Riksdagen uttalade, att särskildt och företrädesvis beträffande dem aflöningen var ojemn och otillfredsställande på många håll.

Den anmärkningen har runnit mig i minnet vid läsningen af det förevarande statsutskottsbetänkandet. Jag hade föreställt mig, att man skulle hafva med någon utsigt till framgång kunnat yrka bifall till den kongl. propositionen hvad angår tjenstemännen inom den lägsta lönegraden, men efter hvad jag försport och äfven kan sluta mig till af de vid utskottets betänkande fogade reservatio-

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

nerna, skulle det icke tjena någonting till att göra ett sådant försök. Jag skall derför inskränka mig till att yrka bifall till statsutskottets förslag, men vågar ock bevekligt anhålla, att det föreslagna dyrtidstillägget måtte beviljas särskildt med hänsyn till tjenstemännen inom den lägsta lönegraden.

Jag skall i afseende å dem be att få nämna några siffror, som synas mig vara särdeles belysande; de gälla fem embetsverk i hufvudstaden. I ett af dessa verk är antalet tjenstemän inom första lönegraden 22, inom den andra 5; i ett annat verk är det 12 i första lönegraden och 2 i andra; i ett tredje verk äro de motsvarande siffrorna 11 och 3; i ett fjerde verk 24 och 6; och i det femte 15 och 4. Deraf är lätt att se, huru ringa utsigt det inom dessa verk är för en tjensteman i första lönegraden att få någon förbättring uti sina lefnadsvilkor genom befordran till högre tjenst. När det fins endast — såsom i det först anförda verket — fem platser inom andra lönegraden att konkurrera om för 22 stycken inom första lönegraden, är det ju tydligt, att utsigterna till befordran äro så godt som inga. När nu en tjensteman inom den första lönegraden har fått sin ordinarie befattning — hvilket i medeltal för de fem omnämnda verken sker vid 38 års ålder — kommer han upp till 4,000 kronor först 10 år derefter. Det är derför mycket lätt att fatta, att deras förhoppningar om att få någon förbättring genom ett dyrtidstillägg äro synnerligen ifriga och farhågorna för den minsta nedsättning af hvad Kongl. Maj:t föreslagit särdeles stora. Men då det, efter hvad jag sport, är alldeles otänkbart att vinna något utöfver hvad statsutskottet föreslagit, skall jag, som jag redan sagt, inskränka mig till att anhålla om bifall till statsutskottets förslag. I synnerhet för dessa tjenstemän i första graden skulle det, såsom jag vet genom yttranden från en mängd håll, vara ett rent af förfärande slag, om yrkandet på förkastande af Kongl. Maj:ts proposition skulle vinna Riksdagens bifall.

Herr Petersson i Påboda: Herr talman, mina herrar! Det är mig alls icke obekant, att den fråga, som nu föreligger till behandling, är en fråga utaf mycket ömtålig och grannlaga beskaffenhet, det är en fråga, som berör ekonomiska intressen för en stor och en aktningsvärd klass af medborgare här i landet, och att denna klass af medborgare också har ett stort inflytande, det må ju anses fullt berättigadt, och det visar sig också utaf det af 15 ledamöter inom statsutskottet dikterade betänkande, som nu föreligger. Att jag för min del icke har kunnat biträda utskottets förslag beror emellertid icke derpå, att icke jag lika så väl som pluraliteten inom utskottet har ansett, att arbetaren är sin lön värd, utan det beror derpå, att jag icke anser, att så exceptionella förhållanden för närvarande föreligga, att de påkalla en så ovanlig åtgärd som att i ett enda slag bevilja nära 3,000,000

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

kronor af skattemedel för att på detta sätt delas ut öfver hufvud äfven till tjenstemän med 7,000 kronors inkomst.

Det är alldeles omöjligt att vid ett sådant förslag som detta pröfva, i hvilka fall dyrtidstillägg behöfves och icke behöfves och när det kan anses rättvist eller ej. Det har också påvisats af åtskilliga utaf de talare, som här i hufvudsak yrkat bifall till utskottets förslag, att man kommer till en hel mängd orättvisor härvidlag. För min del kan jag icke finna, att exempelvis personer med 6 à 7 tusen kronor äro i den betryckta ställning, att behofvet påkallar, att de få ett sådant nu föreslaget dyrtidstillägg. Helt visst finnas också många personer, som på detta sätt få ett ganska afsevärdt lönetillägg, men som aldrig drömt om och ännu mindre tänkt på, att staten skulle vara så pass liberal, att den skulle gifva dem en sådan gratifikation. De hafva sökt och erhållit sina platser med full kännedom om, hvilka löneförmåner den fastställda lönestaten tillförsäkrade dem.

Jag skall icke tvista med herrarne om, huru många procent priset å lifsförnödenheter och lifsmedel har stigit ifrån den tid, då löneregleringarna fastställdes, och till nuvarande tidpunkt, men så mycket vill jag säga, och jag kan säga det med fog, att de uppgifter, som kommit in från olika orter och som legat till grund för den utredning, som af Kongl. Maj:t blifvit anbefald och af aktuarien Flodström utarbetad, visst icke hafva framgått af någon fullt objektiv pröfning af förhållandena. Detta har ju också ganska öppet erkänts från alla håll och icke minst af aktuarien Flodström, som bearbetat materialet och verkstält utredningen. Det påstår jag dock, att tjenstemännen såväl som alla andra svenska medborgare måste underkasta sig de fluktuationer i prisen, som äro alldeles oundvikliga; sådant måste ju alla finna sig uti och då bör väl äfven denna klass af medborgare göra det.

På senare tider har man också — och särskildt har en talare på göteborgsbänken pointerat det — som skäl för beviljande af dyrtidstillägg framhållit det, att lefnadsnivån höjts här i landet, man har, som sagdt är, mera framhållit detta skäl än den omständigheten, att prisen å lifsförnödenheter nu skulle vara så mycket högre i förhållande till de pris, som gälde, då den eller den löneregleringen fastställdes. Ja, det kan ju vara i viss mån sant, att lefnadsnivån har höjts, men det är dock alldeles visst, att om man går ned till de bredare lagren, exempelvis vår allmogeklass, skall man icke der finna de rikt dukade borden. Men att lefnadsnivån höjts på samhällets höjder, det vill jag alls icke betvifla, och det kan ju hända, att de, som utarbetat dessa motiveringar, bättre känna till förhållandena der än längre ned i samhällslagren. Det är ju för öfrigt alldeles klart, att exemplet uppifrån gör sig gällande, smittar, så att säga, och man följer ju gerna i detta fall det föredöme, som gifves uppifrån.

Nu anför man också som skäl för att det skulle vara all-

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

deles nödvändigt att bevilja dessa dyrtidstillägg, att det lönar sig bättre att söka sin utkomst på någon af de många nya banor, som i den ena eller andra rigtningen på senare tid öppnats, än att söka sin utkomst som statens tjenare. Ja, detta kan nog på sätt och vis var rigtigt, ty industrien och näringarna i allmänhet ha ju under den allra sista tiden arbetat under särdeles gynsamma förhållanden. Det ser emellertid nu ut, som om på det området snart skulle inträda en återgång; ett tecken derpå är det, att arbetsprisen börjat falla. Men detta få arbetarne och näringsidkarne finna sig i, de hafva intet annat att göra dervidlag. Det må i alla fall betonas, att statstjenarnes ställning erbjuder många och stora fördelar; jag har mig heller icke bekant, att några platser, der staten är löngifvare, för närvarande stå vakanta, utan det har funnits och finnes ännu tillräckligt med sökande till dessa platser. Man måste dock betänka, att det är i alla fall en stor trygghet, som dessa medborgare åtnjuta; de kunna ju, i allmänhet åtminstone, icke utan dom och ransakning afsättas från sina embeten, och när deras arbetskraft tager slut, ha de sina pensioner och behöfva sålunda icke vara oroliga för kommande dagar, hvilket så många andra medborgare i vårt land måste vara. Allt detta gör, som sagdt, att jag tror, att det skall dröja ganska länge, innan de af staten aflönade platserna komma att stå vakanta till följd af brist å sökande.

För mig ställer sig saken således på det sättet, att jag gerna erkänner, att det på många håll kan finnas oegentligheter och att en ökning af lönerna i många fall kan vara behöflig, men jag kan dock icke vara med om, att detta sker i ett slag och öfver hufvud taget, utan jag anser, att Riksdagen bör i hvarje särskildt fall pröfva, om och när denna ökning behöfves, och jag kan derför icke vara med om att gifva min röst åt det nu föreliggande förslaget. Jag har i stället biträdt den af herr Pehrson vid betänkandet fogade reservationen, som anvisar en annan väg för att nå rättelse, der sådan behöfves, nemligen att revidera de äldre staterna och plocka ut dem, som befinnas vara i behof af förbättring, då man på samma gång också kan göra de indragningar, som äro möjliga. På det sättet vinner man åtminstone rättvisa; jag lemnar derhän, om det blir billigare eller dyrare för staten, men det blir åtminstone rättvist, och på den ståndpunkten vill jag för min del ställa mig.

På grund af hvad jag nu sagt, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till den af herr Pehr Pehrson m. fl. vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Persson i Stallerhult: Jag ber att få nämna, att jag kommer att göra samma yrkande som den siste talaren, och hvilket yrkande först framställdes af herr Pehr Pehrson.

Jag kan nemligen icke annat än erkänna, att det finnes

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

åtskilliga, ja, ganska många tjenstemän, som äro i behof af dyrtidstillägg. Men det är olika dyrt att lefva på olika platser, så att om vi taga hufvudstaden, är det alldeles klart, att tjenstemännen der hafva betydligt svårare att draga sig fram på samma lön än en tjensteman, som är bosatt och har sin verksamhet i en småstad. Jag tror icke, att det kan förnekas, att det vore orättvist att nu öfver en bank höja lönerna för alla med en viss angifven procent, och någon större belåtenhet kan en dylik åtgärd icke medföra. Vi måste dessutom besinna, att en sådan allmän förhöjning skulle skapa en utgiftssumma på — som vi nyss hörde — icke mindre än närmare 3,000,000 kronor. Det är derför desto vigtigare, att denna summa blir rätt fördelad, hvilket den, som sagdt, icke kan blifva, om dyrtidstilläggen skola utgå efter en viss procent, utan man måste naturligtvis taga i betraktande de olika lefnadsomkostnaderna på de olika platser, der tjenstemän finnas.

När man ser efter, huru höga löner tjenstemännen i allmänhet hafva, så är det alldeles klart, tycker man, att de icke kunna med sin familj lefva på denna lön, men det är att märka, att man då endast tänker på den lön, som de enligt löneregleringarne hafva, icke på hvad de hafva i verkligheten. Den, som i likhet med mig haft förtroendet att vara statsrevisor, har nog härvidlag fått en annan uppfattning än den, som han hade förut. Man finner nemligen då, att den lön och de tjenstgöringspenningar, som en tjensteman enligt löneregleringen åtnjuter, i jag vill icke säga de allra flesta fall, men dock i många fall utgöra endast en ringa del af de inkomster, som denne tjensteman har allt som allt. Jag skall visst icke trötta kammaren med att anföra många exempel härpå, utan jag skall blott be att få antyda ett par sådana, så att herrarne skola finna, att det förhåller sig så med denna sak. En kapten har ju, som bekant, en lön af 2,800 kronor, men hvem kan tänka sig, att han på endast denna summa skulle kunna lefva här i Stockholm; nej, han måste naturligtvis skaffa sig biinkomster. Också har jag sett exempel på, att en kapten af statsmedel qvitterat ut öfver 7,000 kronor; likaså vet jag löjtnanter, som ha en lön af bortåt 2,000 kronor, men hvilka uppburit 5,000 kronor. Jag skulle kunna räkna upp en hel mängd fall, der det förhåller sig på samma sätt. Hvad flottans officerare angår, ha de ju visserligen samma lön som härens, men de hafva dagaflöning hela året om, och denna skilnad blir än större derigenom, att då t. ex. en kapten är till sjös, skall han åtnjuta en dagaflöning af 7: 50 kronor, hvilket är jemnt en och en half gång den dagaflöning, som en kapten eljest har, eller 3 kronor. När man således räknar i hop allt det, som dessa tjenstemän hafva i lön, skall man nog finna, att det icke är några småsmulor och att det icke går an att säga, att de lida nöd.

För några år sedan väcktes här i kammaren motion om att Riksdagen skulle skrifva till Kongl. Maj:t med begäran om utredning

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

huru många statstjenstemän i förening med sin statstjenst äfven innehade annan befattning och uppbure lön eller arfvode derför, och slutligen kom en sådan skrifvelse till stånd, och en utredning i ämnet verkställdes, hvilken utredning finnes intagen i 1898 års riksdagshandlingar. Men det är att märka, såsom också i företalet påpekas, att det är ofantligt många uppdrag, som icke der äro medtagna. I alla fall upptager denna utredning icke mindre än 120 sidor, der hvarje rad uppgifver tjenstemän, som inneha flera befattningar, och om man räknar i hop dessa tjenstemän, kommer man upp till ett antal af flere tusen. Det är ju klart, att dessa icke äro i behof af dyrtidstillägg. Visserligen säger man kanske nu, att staten skall aflöna sina tjenstemän så, att de icke behöfva syssla med andra privata uppdrag, men att det göra torde väl icke vara möjligt. Derför behöfves först och främst, att man får svar på den fråga, hvilken framstälts i en annan motion af samme motionär, nemligen rörande den tid, som tages i anspråk för skötandet af de tjenstebefattningar, som Riksdagen här reglerar lönerna för. Men någon utredning om den saken ha vi icke fått. Man måste äfven taga i betraktande, att sådana tjenstemän, som sköta sin tjenst på resande fot, utom sin lön äfven åtnjuta dagaflöning enligt särskilda resereglementen, och denna dagaflöning öfverstiger icke obetydligt de utgifter, för hvilka den är afsedd. Jag skall visa detta i fråga om en klass af tjensteinnehafvare, nemligen domänintendenterna. Dessa åtnjuta i de allra flesta fall en lön af 3,700 kronor, men det finnes antecknadt vid senaste revisionsberättelsen, att det är en sådan tjensteman, som åtnjutit icke mindre än 3,486 kronor i reseersättning. Tro icke herrarne, att denne person har fått en ganska stor behållning? På samma sätt förhåller det sig med alla, som resa.

Jag erinrar mig nu särskildt en tjensteman, hvilken var placerad här i Stockholm och som 2 à 3 gånger i veckan måste resa ut och inspektera en plats utanför staden, och i ersättning för en sådan resa, som var gjord på några timmar, hade han 15 eller 16 kronor. På sådant sätt uppstår naturligtvis ett tillskott till lönen, och jag tror icke, att dessa kunna klaga öfver för låga löner.

Tiderna vexla, än äro de billiga, än dyra, och tiderna vexla äfven här i kammaren, och personalen ändras. Det är icke längre tillbaka än år 1887, då här förelåg en motion om att statens embets- och tjenstemän samt pensionstagare, hvilkas löner eller pensioner öfverstege 2,500 kronor, skulle erlägga en särskild tilläggsbevillning af 20 kronor för hvarje 100 kronor af öfverskjutande del af lön eller pension. Det var endast med en enda röst, som man då undgick en gemensam votering öfver denna framställning; nu är man deremot färdig att höja lönerna öfver en bank med 10 procent. Detta är väl en förändring, som är ganska märkvärdig.

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

Om nu statsutskottets utlåtande skulle vinna Riksdagens bifall — hvilket jag tager för gifvet, att det kommer att göra — så tror jag icke, att derigenom rättvisa har blifvit vunnen. Det finnes en hel klass af statstjenstemän, som tillhör de små löntagarne, och hvilken klass nu söker att i petitionsväg erhålla större löner, än den för närvarande har, nemligen länsmännen. Det förhåller sig med dessa så, att när de hafva boställen, få de vidkännas ett visst afdrag å den kontanta lönen, och det äfven om de med Kongl. Maj:ts befallningshafvandes medgifvande flytta från sina förut innehafda boställen. För att mera belysa denna sak, vill jag nämna, att i Elfsborgs län t. ex. finnes det 29 länsmän, och af dessa hafva icke mindre än 22 boställen, och i Skaraborgs län 27, deraf 24 hafva boställen. Dessa länsmän, som nu petitionsvis klaga, ha, det måste ju erkännas, varit lågt aflönade, men det oaktadt komma de icke i åtnjutande af de löneförmåner, som skulle följa af utskottets förslag. Men kan man säga, att det är rätt, att de mest behöfvande icke skola få någon del af dessa förmåner, medan deremot de högre aflönade skulle komma att åtnjuta desamma? Jag tror icke, att man det kan göra, och derför kan jag icke biträda utskottets förslag, utan ber att i stället få instämma med herr Pehr Pehrson i hans reservation och i det yrkande, som han har framstält.

Häruti instämde herrar *Ericsson* i Ofvanmyra, *Svensson* i Olseröd, *Sjöberg* och *Sandquist*.

Herr Persson i Tällberg: Det är icke angenämt för mig att uppträda och förfäkta den åsigt, jag hyser i nu föreliggande fråga, efter de två siste talarnes anföranden, men jag kan i alla fall icke frångå den uppfattning, jag har i detta fall.

Det är ju gifvet, att, hvarest man än sätter gränsen för dyrtidstilläggets upphörande, densamma alltid i viss mån blir godtycklig. Det är också lika gifvet, att man i en fråga som denna icke kan prestera några sakliga skäl för den uppfattning man hyser, utan man måste taga hänsyn till — om jag så får säga — sin känsla och sin öfvertygelse. För min del har jag ansett, att billighet och rättvisa kräfva, att de lägst aflönade statstjenarne få något understöd i detta afseende, och det är med anledning häraf, som jag biträdt den af herr O. Larsson vid betänkandet afgifna reservationen. Inom utskottet försökte jag visserligen arbeta för ett medlingsförslag, som gick ut på, att tjenstemän med löner upp till 5,000 kronor skulle komma i åtnjutande af dyrtidstillägg, dock icke öfver 300 kronor, d. v. s. 10 procent på 3,000 kronor. Detta förslag framställdes i akt och mening, att det skulle utgöra ett medlingsförslag. Men förslaget vann icke någon anklang inom statsutskottet, och då måste jag öfvergifva detsamma och ansluta mig till det förslag, som framställdes af herr O. Larsson.

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

Nu är det ju sant — såsom den förste talaren yttrade — att en löneregler ing nog är rätta sättet att afhjelpa de oegentligheter, som förefinnas på detta område. Men löneregler ing, mine herrar, är en så lång väg, att jag för min del anser, att de svagast aflönade statstjenarne behöfva en liten reskost, tills de komma fram till detta mål, och det är på grund af denna min uppfattning som jag biträdt det förslag, som föreligger i herr Larssons och min reservation. Jag kan, som sagdt, icke prestera några andra eller fullt giltiga skäl för denna min uppfattning, men af billighets- och humanitetsskäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till herr Larssons och min reservation.

Herr von Friesen: Jag har för min del detta år med glädje konstaterat, att dyrtidstilläggsfrågan i statsutskottet fått en helt annan behandling än nästföregående år. Det är dock märkligt, herr talman, att af statsutskottets 24 ledamöter det endast är 7, som anse, att något dyrtidstillägg icke bör komma i fråga. Jag kan icke heller underlåta att gifva statsutskottet ett erkännande för den grundliga och utan tvifvel mycket arbete fordrande utredning, som statsutskottet låtit komma denna fråga till del. Då man säger, att statsutskottet tagit alla löntagare öfver en bank, så är detta alldeles origtigt, hvilket man finner, om man läser igenom utskottets betänkande och ser, huru utskottet farit omkring och vädrat i alla hål inom lönestaterna.

Det hufvudsakliga skälet, som förebäres för ett dyrtidstillägg, är, att prisen hafva stigit, och i detta afseende säger jag nu detsamma, som jag sade föregående år, nemligen att man må komma med statistik huru mycket som helst, så vet dock hvar och en, att prisen stegrats. Nu har emellertid regeringen kommit med en utförlig statistik, som bekräftar detta påstående. Man säger då, att den icke är fullt tillförlitlig. Men det är dock den enda statistik, som kunnat åstadkommas, och med användande af det gamla ordspråket: »känd sak är så godt som vittnad» kan man ju vara nöjd med den statistiken, om den också är ofullkomlig.

Det är äfven sant, att lefnadsnivån stigit; men jag tror icke, att man utan vidare helt allmänt kan säga, att detta är skada. Ty på många håll i vårt land har lefnadsnivån varit lägre, än i våra tider kan anses vara lämpligt. Att i de högre klasserna lefnadsnivån stigit för mycket, det erkänner jag villigt; men att det icke varit oberättigadt, att lefnadsnivån stigit i de lägre klasserna, det påstår jag lika fullt. Om vi tänka på den ökade åtgången inom landet af industriens och landtbrukets produkter, så är det klart, att denna icke kommer af lefnadsnivåns stegring i de högre klasserna, utan just af lefnadsnivåns stegring hos de lägre klasserna. Jag tror således, att det här finnes fullt giltiga skäl för ett dyrtidstillägg.

Nu säger man såsom ett skäl deremot — och den förste

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

ärade talaren anmärkte det också med fullt fog — att, om ett dyrtidstillägg skall medgifvas, man icke rimligen kan sätta någon viss gräns, utan måste gifva åt alla, såväl åt dem, som behöfva, som åt dem, som icke behöfva, och att det enda sättet att undgå denna svårighet är att göra löneregleringar. Ja, jag har haft förtroendet att vara med litet om löneregleringar; men något förtroende till, att man skall kunna få dem rättvisa, det har jag icke. Man söker nog att göra dem rättvisa, men man kan icke få dem rättvisa.

Vidare har här framhållits, att genom ett dyrtidstillägg lönerna på de olika platserna i landet skulle blifva i proportion lika stegrade. Ja, liksom icke redan förut lönerna i de flesta fall vore alldeles desamma i olika delar af landet, oberoende af den olika dyrheten på de olika platserna. Det finnes visserligen undantag, men i stort sedt är detta vanliga förhållandet och tillämpas fortfarande vid löneregleringar.

Nu pågå ju för öfrigt löneregleringar inom mycket stora områden. Det pågår löneregleringar inom post- och telegrafstaterna, som äro mycket omfattande stater; det pågår löneregleringar inom tullstaten, äfven den en mycket omfattande stat; och det pågår löneregleringar inom läroverksstaten, likaledes en omfattande stat. Men det är klart, att under det man väntar på dessa löneregleringar, är det — såsom den föregående talaren framhöll — ytterst bekymmersamt på många håll, och det är för att afhjelpa dessa bekymmer, som man söker få dyrtidstillägg. Det är ju gifvet, att, då löneregleringar för dessa verk komma in och blifva stadfästade, dyrtidstillägget, äfven om det eljest skulle qvarstå, bortfaller för dessa, och då är man så till vida af med det. Således böra icke dessa löneregleringar utgöra något hinder för dyrtidstillägget. Tvärtom bör just den omständigheten, att löneregleringarne låta så länge vänta på sig, beträffande en stor del löntagare vara en ytterligare anledning att nu bifalla dyrtidstillägget.

Det har vidare anmärkts, att det finnes många tjenstemän, som hafva extra inkomster och som till följd deraf icke skulle behöfva dyrtidstillägg. Ja, det har statsutskottet också tänkt på, ty statsutskottet har i punkt 2, mom. b) och c) sökt vidtaga åtgärder emot att tjenstemän, som på grund af sådana extra inkomster icke kunna anses behöfva dyrtidstillägg, skulle komma i åtnjutande af sådant.

Man har sagt — och det är en sida af saken, som jag fullt senterar — att det största behofvet af dyrtidstillägg förefinnes hos de lägst aflönade; och i öfverensstämmelse dermed hafva herrar O. Larsson och D. Persson afgifvit sin reservation. Emot deras förslag uppträder emellertid utan tvifvel det skäl, som den förste talaren anförde, nemligen att det är så ytterst svårt att rättvist sätta en gräns. Då kan man ju säga, att samma sak gäller i afseende på den gräns, som blifvit satt af utskottet. Men

statsutskottet har dock anfört ett verkligt skäl för den gräns utskottet satt, nemligen att man genom densamma får med alla dem, som kunna kallas tjenstemän i egentlig mening. Ty öfver 7,000 kronor kommer ingen inom den vanliga embetsmannakarrieren. Jag säger ännu en gång, att jag mycket väl senterar deras ståndpunkt, som anse, att det egentligen är de lägst aflönade, som behöfva dyrtidstillägg, men å andra sidan kan äfven bland dessa 6- à 7,000 kronors karlar på många håll dyrtidstillägget blifva ytterst välkommet, och säkert är, att Kongl. Maj:t detta år handlat praktiskt klokt med hänsyn till möjligheten att få igenom dyrtidstillägget, då han tagit med äfven vissa högre aflönade tjenstemannaklasser. Jag undrar, huru det skulle hafva gått för oss, som ömma för de lägst aflönade, om Kongl. Maj:t i år kommit med samma förslag som förra året och af statsutskottet blifvit mött med samma skäl som då, nemligen att Kongl. Maj:t satt en gräns, som icke kunde försvaras. Det kan väl hända, att, om herrarne se uteslutande på dessa 6- à 7,000 kronors karlar, herrarne icke finna sig benägna att bevilja dyrtidstillägget. Men sen icke endast på dessa! De äro ett ringa fåtal. Den stora mängden är den, som faller under 3,000-kronors-strecket. Sen då på denna mängd och tagen blickarne bort från dessa 6- à 7,000 kronors karlar, för hvilka herrarne kanske tycka, att dyrtidstillägg icke behöfves. Kasten blickarne på dem, som endast hafva 800 à 1,000 kronor, och bifallen statsutskottets hemställan!

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Hammarlund, Staaff, Byström, Meyer, Pantzarhielm, Vahlquist, Trapp, Antonsson, Thylander, K. G. Karlsson* i Göteborg, *Berg* i Göteborg, *Liljeholm* och *Nydal.*

Vidare anförde:

Herr von Schéele: Herr vice talman, mina herrar! Jag hade icke tänkt att i afton begära ordet, emedan jag vid föredragningen af denna fråga sistlidet år yttrade mig och finner, hvad jag då saknade, nu väsentligen uppfyldt. Men enär diskussionen tyckes lida mot sitt slut, utan att vissa synpunkter, som jag anser vara af vigt för sakens rätta bedömande, blifvit framhållna, anser jag mig böra fästa uppmärksamheten på några af dem. Lika litet nu som annars skall jag upptaga tid med upprepande af sådant, som redan blifvit sagdt, utbedjande mig blott att få af hjertat instämma i det sagda, så vidt det skett till förmån för utskottets förslag.

Jag ber kammaren vara öfvertygad om att, då jag under min verksamhet kommer i beröring med tjenstemän, som klaga öfver sin otillräckliga aflöning, jag visst icke uraktlåter att, på grund af min kännedom om huru tjenstemännen i andra länder

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

ofta hafva det vida sämre ställdt än hos oss, framhålla, hurusom vi böra med tacksamhet erkänna den jemförelsevis lyckliga lott, som öfver hufvud taget är den svenske tjenstemannen beskärd. Men samma förpligtelse, jag sålunda å det hållet har och efter bästa förstånd söker att fylla, har jag ju också att här såsom ombud i Riksdagen upplysa mina riksdagskamrater om huru tryckande jag verkligen vet den ekonomiska ställningen det oaktadt vara i månget svenskt tjenstemannahem.

Först vill jag göra en gensaga mot talet om att nivån för de allmänna lefnadsförhållandena icke skulle inom allmogeklassen höjt sig i samma proportion, som fallet varit inom tjenstemannaklassen. Sådan är icke min erfarenhet; och då jag haft tillfälle att öfva ett rätt flitigt umgänge inom båda dessa samhällsklasser, tror jag mig kunna stå för hvad jag säger, att under loppet af de senare decennierna sättet att lefva eller tillgodoseendet af detta lifvets behof visst icke bland tjenstemännen fått vidga sig så, som fallet gemenligen varit icke blott på samhällets höjder, utan ock i dalarne, för sjelfva kroppsarbetarne; något, som är den naturliga följden af att de förras tillgångar genom de stegrade lefnadsomkostnaderna utan motsvarande stegring i lönen minskats i stället för att ökas, hvilket ju — glädjande att säga — på det senare området i stort sedt onekligen varit händelsen.

Här har från flera håll framhållits, att de tjenstemän, som hafva 6 à 7 tusen kronors lön, icke behöfde något dyrtidstillägg. Det är i regel sant, men icke alltid. Ty om än tvifvels utan de lägst aflönade äro de, som hafva det största behofvet af den ifrågasatta förbättringen i sina lönevilkor, finnes det förhållanden, som kunna vara synnerligen ömmande äfven bland de högre aflönade. Det gifves åtminstone *en* tjenstemannabana i vårt land, på hvilken i högsta stadiet lönen uppgår till 6,000 kronor och det likväl ofta råder ekonomiskt betryck. Jag syftar här på våra af staten allena aflönade lärare inom alla stadier ända upp till universitetsprofessorerna, dit naturligtvis endast ett fåtal når, under det att det stora flertalet stannar långt derunder.

Hela denna kategori af tjenstemän har emellertid, för att vinna de kunskaper, som äro erforderliga för att kunna bekläda sådana platser, måst kosta på sig mycket. I regel komma de icke till några inkomster förr än vid 30 à 40 års ålder, hvarvid de, som ej varit lyckliga att ega förmögenhet — och detta är nog fallet med de flesta — fått göra betydande skulder. Tyvärr ha de ej sällan äfven nödgats ockra på sin helsa. Ty det är fallet med en stor mängd af vårt lands mest framstående män inom den sfer, jag talar om, att, när de ändtligen hunnit sitt mål, de äro så försvagade genom öfveransträngning och försakelser, att de måste sedan alltjemt göra särskilda depenser för att, på sätt de böra och önska, förmå fylla sitt ansvarsfulla värf. Här-

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

till erfordras för dem jemväl en ständigt växande, allt mer och mer dyrbar litteratur.

Hvilken vigt har det icke för en vetenskapsman att äfven någon gång få tillfälle till personligt sammanträffande med andra länders vetenskaplige arbetare å samma fält, att på ort och ställe taga kännedom om deras undervisningsmetod, institutioner och dylikt. Till sådana resor har visserligen Riksdagen med prisvärd frikostighet anslagit medel både vid universiteten och elementarläroverken, men naturligtvis är det endast ett ringa fåtal, som kan komma i åtnjutande af denna förmån, under det att det stora flertalet nödgas sjelfva bekosta sig hvad som tillika i detta afseende är för ett framgångsrikt skötande af deras kall af så stor betydelse.

En annan sak, som icke får anses betydelselös, är, om lärarne vid våra såväl högre som lägre bildningsanstalter beredas möjlighet att i sina hem komma tillsammans med lärjungarne. Huru enkelt än detta sker och bör ske, ställer det ändock kraf på t. ex. större eller flera rum, än annars vore behöfligt, och måhända äfven på någon liten undfägnad af rent materiel art, något, som med deras ringa tillgångar alltid kommer att blifva känbart.

Dessutom må vi ej glömma, att på hvilket område man än arbetar, och icke minst på det andliga, behöfves en viss sorgfrihet. Att tryckas af ekonomiska bekymmer, som de ifrågavarande statstjenarne mycket ofta få pröfva på, det är icke blott för deras egen utveckling och verksamhet ett svårt hinder, utan dermed ock för hela landet en mycket betydlig förlust. Vårt folk räknas ju med hänsyn till kultur, vetenskap och skön konst till de stora nationerna. Men hvart skall det taga vägen, om de, som äro kallade härtill, hållas tillbaka af näringsomsorger.

Man säger visserligen: vi ha ännu ej sett, att sådana platser icke blifvit besatta. Men, mina herrar, är det endast för att få lönen, som en ung man bereder sig för och söker en viss plats? Mana vi icke våra söner att, så vidt möjligt, i första rummet tänka på att följa sin kallelse, både för att sjelfva blifva lyckliga och för att bringa sitt fosterland den största möjliga ära och det största möjliga gagn? Jag har till och med hört yttras, att den, som fått följa sin kallelse, har deri lön nog, allenast han icke för sig och de sina saknar nödtorftigt uppehälle. Ja, den tanken är både sann och vacker, och statens tjenare böra en hvar på sin hederspost akta derpå; men, mina herrar, statens målsmän få ej heller förgäta, att den verkliga nödtorften ställer sig efter olika lefnadsställningar mycket olika.

Slutligen anhåller jag att få instämma i hvad som från flera håll redan blifvit sagdt, nemligen att, medan vi vänta på en allmän löneregler ing, som jag tror de flesta af oss önska, något väl måste i *denna* form göras för att hjelpa dem, som obestridligen behöfva hjelp; hvarför jag, herr vice talman, yrkar bifall till utskottets förslag.

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

Herr Zetterstrand: Hvad sjelfva hufvudfrågan angår, kan jag inskränka mig till att instämma i hvad herr von Friesen yttrat.

Anledningen, hvarför jag begärt ordet, är, att jag önskar göra några erinringar vid ett par punkter i utskottets motivering.

Såväl utskottet som reservanterna ha framhållit, att de ansett lämpligast, att, derest Kongl. Maj:t efter förutgången utredning funne vissa statens tjenare eller vissa grupper af statstjenare vara i behof af någon förbättring i aflöningsvilkoren, en revision af dessa statstjenares aflöningsförhållanden verkställdes, hvarjemte utskottet tillägger, att Kongl. Maj:t under de senare åren har förordnat om utredningar i syfte att ernå lönereglering för vissa *stora* grupper af statstjenare. Härtill har jag velat göra den erinran, att det äfven kan finnas vissa *små* grupper af statstjenare, hvilkas aflöningsförhållanden kunna vara värda all möjlig uppmärksamhet. Det är särskildt *en* grupp af sådana statstjenare, som jag tror i detta hänseende vara mindre lyckligt lottad än de flesta af deras kamrater. Jag menar bevakningspersonalen vid våra fängelser. En sak, som framför allt stött mig, är, att dessa statstjenare, oaktadt sina mycket små aflöningsförmåner, ändock sjelfva äro skyldiga att hålla sig med tjensteuniform. Nu kan man ju säga, att det är underligt, att dessa statstjenare icke hållit sig framme för att söka få en förbättring i sina lönevilkor. Men det är en ganska naturlig sak, att de icke kunnat göra det. De äro nemligen till antalet ganska få och dessutom spridda på många olika håll inom landet. Till följd af sin ovanligt isolerade ställning och utan beröring med allmänheten sakna de den möjlighet till sammanslutning, som flera andra statstjenare ha, och som man vet är den mägtigaste häfstången för att höja en kårs ekonomiska ställning.

Nu har jag med detta mitt uppträdande endast velat påpeka, att det icke endast är de *stora* grupperna af statstjenare, hvilkas förhållanden böra behjertas, utan äfven de *små*, framför allt måhända just denna grupp, jag nämnt; och jag vill derför såväl till regering som Riksdag göra en vördsam hemställan, att vid en framtida lönereglering hänsyn äfven måtte tagas till den af mig framhållna grupp af statstjenare.

Herr *af Callerholm* instämde häruti.

Herr Broström: Om jag hört herr von Friesens anförande, innan jag begärde ordet, hade jag kunnat inskränka mig till att instämma med honom, men då så ej varit fallet, skall jag be att få säga några ord.

Jag anser för min del, att ett dyrtidstillägg åt statstjenarne för närvarande är lika behöfligt som på 1870-talet, då Riksdagen beviljade sådant; och i likhet med talaren på göteborgsbänken och herr Persson i Tällberg håller jag före, att ett dyrtids-

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

tillägg åt de lägst aflönade statstjenarne vore en lämplig reskost, till dess en lönereglering hunnit komma till stånd.

Utskottets förslag, att tjenstemän, som ha fri bostad in natura, icke böra erhålla något dyrtidstillägg, beklagar jag på det högsta och instämmer med hvad herrar Hedlund och Göthberg derom yttrat.

Här har såsom skäl för afslag å utskottets hemställan framhållits, att ett bifall dertill komme att medföra en hel del s. k. oegentligheter. Men jag tror, att dessa oegentligheter icke komma att blifva större än de, som nu förefinnas, då hela grupper af statstjenare nödgas arbeta under hårdt ekonomiskt betryck.

Herr Pehr Pehrson och hans medreservanter säga, att de äro öfvertygade om, att prisstegringen på lifsförnödenheter nu nått sin höjdpunkt och att i följd häraf en återgång till lägre pris torde vara nära förestående. Jag har dock för egen del en liten erfarenhet af huru det står till i det fallet och jag har icke funnit någon sådan nedgång på den ort jag tillhör. För öfrigt såg jag i går i Riksdagens klubb i ett par tidningar från skilda delar af vårt land den uppgiften, att artikeln hvetemjöl under april månad stigit med kr. 2.25 pr 100 kg. Detta tyder åtminstone icke på någon nedgång till lägre pris å en stor lifsförnödenhetsartikel.

Jag yrkar bifall till statsutskottets förslag.

Herr Lundell: Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma med hvad min länskamrat yttrat, då jag står på samma ståndpunkt som han. Jag skall emellertid bedja att få framhålla några synpunkter.

Jag tror, att det icke är prisstegringen, som egentligen framkallar dessa anspråk på löneförhöjning, utan det är till allra största delen ökade lefnadsbehof, som göra det. Det har af en talare här framhållits, att det är mycket svårt att gå tillbaka i sina lefnadsförhållanden, att inskränka sig. Ja, det är nog sant; men då får man också se till, att man icke oupphörligt ökar sina anspråk. Särskildt är det ett förhållande, som bör beaktas i detta hänseende, nemligen att vi stå inför utsigten att få våra statsutgifter i hög grad ökade genom en ny härordning. Det blir då kanske nödvändigt för alla samhällsklasser att sänka sin lefnadsstandard inför de stora skatter och utgifter, som kunna bli en följd af dessa nya anordningar.

Det har af en talare framhållits, att lärarnes ställning är mycket dålig och att hufvudsakligen de behöfva ökade inkomster. Det kan vara mycket möjligt och det är mycket troligt, att de stå på den mest behöfvande ståndpunkten bland tjenstemännen. Men jag skulle vilja framhålla särskildt hvad Riksdagen i det hänseendet gjort för att förbättra deras ställning, då den ökat de

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

ordinarie platsernas antal så betydligt. Det var hvad de kanske mest behöfde, och det förbättrade deras ställning i hög grad.

Jag skall icke vidare upptaga kammarens tid. Men man bör ju kanske erkänna, att det är just de lägre tjenstemännen, som äro i någon högre grad i behof af löneförbättring, och att man icke alldeles borde undanskjuta en löneförhöjning för dem och på grund af den omständigheten, att en lönereglering kanske tar en allt för lång tid i anspråk för att tillfredsställa de lägre tjenstemännens behof af en förbättring, hvilket jag anser vara mest trängande, ber jag att få yrka bifall till den af herrar O. Larsson och D. Persson vid utskottets betänkande fogade reservation.

Hans excellens herr statsministern friherre von Otter: Herr vice talman, mina herrar! Jag förvånar mig ingalunda deröfver, att från vissa håll stora betänkligheter kunna uttalas emot det föreslagna dyrtidstillägget, särskildt mot det af Kongl. Maj:t föreslagna. Jag vill å andra sidan också uttala den öfvertygelsen, att de herrar, som ställa sig betänksamma emot det af statsutskottet föreslagna dyrtidstillägget, böra låta sina betänkligheter vika vid tanken på den glädje, de skola åstadkomma i så mångtusende hem i vårt land, der — om icke nöd — åtminstone försakelse herskar till följd af de höjda lefnadsomkostnaderna. Vi få icke glömma, att den lönereglering, som i det stora hela ännu är gällande, uppgjordes för 25 år sedan. Det har sagts, och jag tror med rätta, att sedan dess, i början af 1890-talet, lifsförnödenheterna stodo lägre i pris, än hvad fallet var för 25 år sedan. När det nu genom en synnerligen sorgfällig utredning har blifvit visadt, att lefnadsomkostnaderna, hyror, lysämnen, lifsförnödenheter, år 1900 med minst 16 procent öfverstego hvad de voro på 1870-talet, så är det ju uppenbart, att de, som hafva i början af 1890-talet vant sig vid ett visst lefnadssätt, skola ännu mera än de, som stått vid sina löner på 1870-talet, känna denna höjning i lefnadsomkostnaderna.

Jag medgifver med den föregående ärade talaren, att det icke ensamt är höjningen i lefnadsomkostnaderna, som ger anledning till det nuvarande missförhållandet, utan att det också är i icke oväsentlig mån höjdt lefnadssätt. Men, såsom särskildt herr Hedlund påpekade, man får väl glädja sig åt, om just i de nedre lagren lefnadssättet kan höjas och blifvit höjdt.

Jag skall icke nu uppehålla mig vid frågan, huruvida en lönereglering eller ett dyrtidstillägg bör hafva företrädet, ty jag tror, att dessa frågor måste gå bredvid hvarandra.

Här har sagts, att löneregleringar hålla på att utarbetas, men dessa arbeten kunna icke hinna fullbordas på så synnerligen kort tid, och under denna tid är det, synes det mig, en pligt för svenska folkets ombud tillse, att de statens tjenare, hvilka icke hafva annat att lefva af än sin aflöning af staten, icke behöfva lida nöd.

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

Den förste ärade talaren i afton gjorde en jemförelse mellan lönerna för tjenstemännen här i Sverige och i grannländerna, och han kom till det resultat, att i den första lönegraden hade vi det sämre ställdt än i grannländerna, då motsatsen var förhållandet i högre lönegrader. Jag undrar, om icke i detta förhållande man just har ett skäl att behjerta den framställning, som här blifvit gjord från så många statens tjenare att få dyrtidstillägg. Ty just i den omständigheten, att i den lägsta löneklassen aflöningen är lägre, får man se ett skäl, hvarför den i de andra klasserna måste vara högre i jemförelse med hvad förhållandet är i de andra länderna. I den första lönegraden komma ju våra tjenstemän vanligen vid 30—35 års ålder med skulder. För att de skola kunna afbetala dessa skulder, måste de ha högre lön, när de komma högre upp. Vore lönerna litet högre i lägsta klassen, skulle de kanske vara tillräckligare i de närmast högre; men då af nyss anförda skäl så icke är förhållandet, tror jag, att det är en skyldighet för oss att låta äfven tjenstemännen i dessa klasser få del af dyrtidstillägget.

Den, som var närvarande vid diskussionen i denna fråga vid nästlidne riksdag eller som läst de förhandlingar, som då egde rum, måste, tror jag, ovilkorligen hafva fått den uppfattningen, att Riksdagen var beredd att, så snart en fullständig och klar utredning hade gifvits beträffande förhållandena, bevilja dyrtidstillägg. Jag tror, att då vi nu snart gå att fatta beslut i denna fråga — jag tror, säger jag, att vi då göra rätt i, om vi icke låta dem, som verkligen förra året hade skäl att få denna uppfattning, blifva svikna i sina förhoppningar.

Jag anhåller om bifall till statsutskottets förslag.

Herr Nilsson i Skärhus: Herr talman, mina herrar! Då jag för min del helt och hållet ansluter mig till den reservation, som afgifvits af herr Pehr Pehrson m. fl., behöfver jag icke vara mångordig i detta fall.

Det är med en viss förvåning jag erfar, att under de senare åren en sådan rusning pågår att på alla möjliga områden höja lönerna för embets- och tjenstemännen. Såsom herr Carl Persson påpekade, väckte jag för ett tiotal år sedan en motion i Riksdagen med begäran om 20 procents nedsättning af alla löner till statens embets- och tjenstemän, så snart löneförmånerna uppgingo till 2,000 kronor. Detta förslag vann i det dåvarande statsutskottet så stor anslutning, att alla ledamöterna från denna kammare röstade för detsamma. När ärendet förekom i Andra Kammaren, talade alla statsutskottsledamöterna för bifall till motionen, och den föll — såsom herr Carl Persson nämnde — endast på en röst. När jag nu å ena sidan tager i betraktande förhållandena, sådana de föreligga med afseende å lefnadskostnadernas förhöjning under de senare åren, och jag å andra sidan tager i betraktande den

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

nedsättning, som vid nyssnämnda tillfälle begärdes, och det antal röster, som då afgafs för en dylik nedsättning, är det icke underligt, att jag förvånar mig öfver, att ej mer än 7 af statsutskottets ledamöter från denna kammare anslutit sig till reservationen mot antagandet i hufvudsak af det förslag om dyrtidstillägg, som nu framstälts af Kongl. Maj:t.

För min del anser jag det högst orimligt, att man skall besluta en löneförhöjning å 500 kronor åt embets- och tjenstemän, som uppbära en årlig lön af 5,000 till och med 7,000 kronor, en summa, som för de flesta familjer i vårt land utgör en hel förmögenhet, på hvilken de få lefva samt äfven uppfostra sina barn.

Det förefaller mig synnerligen oegentligt, om vi skola slå in på en sådan väg som den, herr statsrådet och chefen för finansdepartementet delvis angaf i sitt nyss afgifna yttrande, att tjenstemännen skulle vara så aflönade, att de kunde gifva sina barn en bättre uppfostran. Så vidt jag kunde förstå detta yttrande, skulle det innebära, att statens embets- och tjenstemäns barn skulle hafva äfven sin akademiska utbildning helt och hållet på statens bekostnad. Deremot få andra samhällets medborgare med stor försakelse ansträngа sig för att kunna existera.

Med denna uppfattning kan jag ej vara med om beviljandet af så stora lönetillskott, som här blifvit ifrågasatta.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid, utan ber endast att få yrka bifall till den af herr Pehr Pehrson m. fl. afgifna reservationen.

Herr Andersson i Vestra Nöbbelöf: Jag hade icke ämnat begära ordet i qväll, men då jag i en tidning såg en origtig uppgift om den ställning, jag i statsutskottet skulle hafva intagit gent emot den föreliggande frågan, vill jag påpeka, att jag icke alls deltagit i statsutskottets förhandlingar derom, till följd af andra göromål inom Riksdagen. Jag vill också nämna, att om jag deltagit i behandlingen af ifrågavarande ärende, hade jag antagligen stält mig på samma ståndpunkt, som den talare intager, hvilken först uppträdt i afton.

Jag kan icke finna, att det är rimligt att begära lönetillägg åt personer, som sitta med en lön på 6—7 tusen kronor. Tro herrarne verkligen, att det — som det nämndes af en talare — »råder nöd» bland personer med denna inkomst? Råder det nöd der, är det deras egen skuld, det vågar jag påstå, och det är icke *statens* skuld, som gifver dem en lön på 6—7 tusen kronor.

Det nämdes från statsrådsbänken, att det var prisfallet i början af 1890-talet, som gjorde, att det kändes så tungt, att prisen sedermera stigit. Om emellertid en lönereglering vidtagits i midten af 1870-talet och prisen sedermera fallit, synes det mig i alla händelser vara märkvärdigt, om man skulle kunna åberopa en å nyo inträffad prisstegring såsom skäl för att ytterligare höja

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

lönerna. Med dessa åsigter synes mig den siste ärade talaren hafva rätt i sin åsigt, att man bör nedsätta lönerna för tjenstemännen, då prisfall inträder. När en sådan åtgärd emellertid icke vidtogs, kan jag icke heller anse, att tillräcklig anledning finnes att höja lönen för tjenstemännen till följd af en tillfällig prisstegring. Att under de senare åren en förhöjning i prisen i vissa afseenden inträdt, lärer väl ingen bestrida, om man jemför de nuvarande förhållandena med dem, som rådde i början af 1890-talet. Å andra sidan tror jag dock, att denna stegring nu nått sitt kulmen, så att prisen åter synas vilja gå nedåt i vissa fall.

Att det skulle kännas mycket välkommet för 6—7 tusen kronors-karlarne att få dyrtidstillägg — såsom några talare framhållit — det lärer väl ingen betvifla. Det kännes alltid behagligt och välkommet att få ett tillägg. Det har också sagts, att vi icke skola taga hänsyn till dem så mycket som till de tjenstemän, hvilka hafva mindre inkomster. Men om vi tänka på förhållandena på landsbygden, på landsbygdens arbetare och öfriga befolkning, som skall bidraga till denna löneförhöjning, tro herrarne, att *den* är så synnerligen glad att få betala dyrtidstillägg till löner, som gå upp till 6—7 tusen kronor? Nej, mina herrar, der kunnen I få se nöd och betryck, som herrar tjenstemän icke hafva en aning om. Landsbygdens befolkning får lära sig att lefva under helt andra förhållanden, än de herrar göra, som äro statens tjenstemän.

Den reservation, som är afgifven af herrar O. Larsson och D. Persson, med förslag om dyrtidstillägg till löner, som icke uppgå till högre belopp än 3,000 kronor, är rimlig och har skäl, som tala för sig. Denna reservation skulle jag också gerna vilja biträda, om icke ett rent principielt förhållande gjorde, att jag icke kan biträda den heller. Jag anser nemligen, att om man ser, att oregelbundenheter och orättvisor förefinnas, bör man omreglera aflöningsstaterna för hela embets- och tjenstemannakåren, så att de blifva lämpliga och ordentliga för alla klasser; men man bör icke gifva dyrtidstillägg, der det icke behöfs. Det är icke rättvist mot någon: det är icke rättvist mot dem, som icke behöfva det, och det är ännu mindre rättvist mot dem, som ej få lönetillägg och som sitta i värre omständigheter och skola bidraga till dessa löneförhöjningar.

Det har sagts, att vi skola tänka på den glädje, vi bereda i de många hem, som skola blifva delaktiga af löneförhöjningarne. Ja, jag kan mycket väl förstå, att det skulle vara välkommet för dem; men vi skola också tänka på *dem*, som skola bidraga till förhöjningarne utan att få någon del med af dem.

Det har vidare påpekats, att förhållandena äro olika i andra länder mot hvad de äro i Sverige samt att i vissa fall lönerna i utlandet äro större för de lägre tjenstemännen. Jag erkänner, att så kan vara förhållandet, men jag vill också framhålla, att de högst aflönade tjenstemännen i många andra länder ej hafva

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

så stor lön som i Sverige. Och då man i så många andra fall, när det lämpar sig, vill anställa jemförelser med utlandet och för förhållandena här i landet skall åstadkomma en utredning, som anses tillfredsställande, tyckes det mig, att man också i detta afseende kunnat göra en liten jemförelse med löneförhållandena i andra närgränsande länder. Men det har icke kommit i fråga, och det har naturligtvis icke passat.

Det har äfven sagts t. ex., att vi skola tänka på icke blott den kontanta lönen, utan att tjenstemännen hafva många andra förmåner i andra länder. Ja, jag vet, att de t. ex. kunna hafva billigare jernvägsresor i vissa fall, att de kunna få teaterbiljetter och mera sådant. Teaterbiljetter tycker jag dock, mina herrar, att de i många fall kunna undvara; jag vet icke, om våra tjenstemän lida nöd, derför att de icke få teaterbiljetter. En tjensteman, som är i tjenstgöring året om, kan väl icke heller hafva så stor eller väsentlig fördel af rättigheten att resa på half biljett på jernvägarne.

Jag skulle, som sagdt, kunna vara med om ett dyrtidstillägg för de lägre aflönade, intill 3,000 kronor; för dem behöfves det mycket väl, det kan jag förstå. Rent principiella skäl förmå mig dock att biträda dem, som vilja drifva fram en lönereform i den rigtningen, att icke blott lönerna höjas, utan äfven vissa tjenster indragas. Äfven om lönerna blifva högre, skulle på detta sätt aflöningsstaten icke stiga i sin helhet. Derigenom att sålunda en tjensteman får bra lön för sitt arbete, men också skall egna sig helt åt sin tjenst, bör belåtenheten blifva ömsesidig.

Sådana förhållandena nu gestalta sig, har jag således intet annat yrkande att göra än om bifall till herr Pehr Pehrsons m. fl. reservation.

Herr *Eriksson* i Bäck instämde häruti.

Herr John Olsson i Stockholm: Herr vice talman, mina herrar! Ehuru jag står på den sida, som anser, att Riksdagen ej kan undgå att göra någonting i denna vigtiga fråga, får jag dock till en början säga, att jag ingalunda kan följa den talare, herr von Schéele, som nyss framhöll, att det egentligen skulle vara sämst ställdt för de löntagare, som hafva 6—7 tusen kronors lön. Jag kan alldeles icke dela hans uppfattning, att just *dessa* statstjenares belägenhet skulle vara den mest ömmande, utan när jag står på den sida jag angifvit, är det hufvudsakligen derför att jag fäster mig vid de smärre löntagarne, de mindre väl aflönade statstjenarne och anser *deras* behof af dyrtidstillägg synnerligen behjertansvärdt. Såsom redan flera talare framhållit, måste det ju deremot medgifvas, att för dem, som hafva en lön på 6—7 tusen kronor, kan det i många fall vara mindre behöfligt att få dyrtidstillägg. Nu hafva emellertid, såsom herrarne hört, de talare,

som motsatt sig statsutskottets förslag, hufvudsakligen vändt sig just emot dessa högre löntagare. I likhet med herr von Friesen vill jag då erinra derom, att dessa dock endast äro ett jemförelsevis litet fåtal. Deremot utgöra alla de lägre löntagarne den stora massan, och det är egentligen för *deras* skull dyrtidstillägg är behöfligt.

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

En talare på smålandsbänken framhöll, att statens tjenstemän lika väl som alla andra menniskor måste underkasta sig fluktuationer i prisen, och det kan icke bestridas, att så är förhållandet. Jag tror dock, att samme talare måste medgifva, att detta kan ske endast intill en viss gräns. Det kan finnas en gräns för fluktuationen, utöfver hvilken sådana löntagare, som hafva en fixerad lön, icke kunna följa med, enär de icke längre kunna existera på den lön de hafva. Jag tror, att de talare, som yttrat sig på den sidan, måste erkänna, att för närvarande på många ställen de mindre löntagarne icke kunna existera på den lön de hafva. Både herr Petersson i Påboda och herr Carl Persson, — som särskildt framhöllo nyssnämnda synpunkt — hafva erkänt, att dyrtidstillägg är berättigadt för en stor del af löntagarne. De hafva icke kunnat bestrida detta. Då frågas: huru kunna herrarne motsätta sig att göra något för dem, då det erkännes, att deras anspråk är berättigadt? När man erkänner, att statstjenare finnas, hvilka icke kunna existera på sin lön, måste det väl vara Riksdagens pligt att uppfylla de berättigade anspråken, att göra något för dessa statstjenare.

Nu invänder den talare på smålandsbänken jag syftar på, att han icke vill, att det skall ske genom dyrtidstillägg öfver en bank, utan genom att man plockar ut dem, som äro behöfvande, och beviljar i särskilda fall ökning, der så behöfs. Det är då bara ledsamt, att den talaren och hans meningsfränder oftast befinna sig bland dem, som, när man vill göra något för särskilda klasser af statstjenare, som äro mest behöfvande, icke vilja göra något för dessa. Jag vill erinra om de förslag, som framstälts särskildt för jernvägsbetjente, att lemna dem någon liten lönetillökning. När förslag derom framkom, var det just de talare, hvilka intaga nyssnämda ståndpunkt, som motsatte sig detta förslag. Jag tror således, att herrarne få erkänna, att om man komme med förslag till lönereglering i särskilda fall, skulle herrarne icke vara benägna att lemna sitt bifall ens då.

Vidare yttrade samme talare — och herr Carl Persson framhöll det också — att det ej kan blifva rättvist att utgå från en viss procent för allesammans; och det måste ju medgifvas, att det då kan uppstå orättvisor. Det kan ju ej bestridas, att det i vissa fall blir en orättvisa att gifva en person dyrtidstillägg, nemligen då han icke behöfver det. Å andra sidan hafva herrarne sjelfva medgifvit, att i de flesta fall de lägre statstjenarne hafva behof

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

af dyrtidstillägg, och då kunna vi väl icke förbise detta behof, utan måste söka att tillgodose det. Derför att tillägget i vissa fall skulle komma att verka ojemnt — det är fallet med alla förslag för öfrigt — får man väl icke, synes det mig, lemna ett blankt afslag till alla dem, som verkligen behöfva hjelp.

Herr Carl Persson framhöll, att det nu skulle vara fråga om att höja lönen för alla statstjenare med 10 %, men det är ju icke alls fallet, utan det är ju endast fråga om att *för ett år* bevilja ett särskildt dyrtidstillägg, derför att under det året prisen på lifsförnödenheter äro så särdeles höga. Det är *icke* fråga om, att det skall blifva ett *stadigvarande* anslag, utan när prisen sjunka, blir det sannolikt öfverflödigt. Det kan derför icke vara så farligt att bevilja det för en gång.

Jag står på den ståndpunkten, att jag anser, att den siffra statsutskottet föreslagit såsom gräns, 7,000, är något för högt tilltagen. Jag tror icke, att det bland löntagare med 6 à 7 tusen kronors lön finnes så starkt behof, att vi för deras skull behöfde bevilja ett dyrtidstillägg. Å andra sidan får jag dock säga, att den reservation, som afgifvits af herrar O. Larsson och D. Persson, sätter siffran lägre, än jag anser vara rimligt. Om ett förslag förelåge med gränssiffran bestämd till 4,500 kronor eller 5,000 kronor, tror jag, att det skulle hafva stora utsigter att tillvinna sig sympati. Dessutom vill jag anmärka mot den reservation, herrar O. Larsson och D. Persson afgifvit, att de icke fixerat någon viss summa, utan endast förklara, att »anslagsbeloppen under de särskilda hufvudtitlarne borde jemkas» efter de hufvudgrunder de angifvit. Jag undrar dock, huruvida det, formelt sedt, är möjligt att bifalla deras förslag, då icke siffran förslagsvis angifvits.

Då jag öfverväger allt detta, kommer jag till det resultatet, att, då jag icke kan undgå att finna, att något måste göras, jag icke har annat val än att yrka bifall till statsutskottets hemställan, dock med den ändring herr Waldenström föreslagit.

Herr Branting: Herr vice talman! Här hafva flere talare uttalat sympatier för den stegring af arbetslönerna och inkomsterna för de mindre bemedlade, som vi bevittnat under de senare åren. Och särskildt har hans excellens statsministern med all den pondus, hvaröfver han förfogar, instämt uti detta uttalande och för sin del förklarat detta vara ett lyckligt förhållande. Jag ber att få taga fasta derpå, ty jag instämmer fullkomligt i hans mening, och jag hoppas endast, att också herrar arbetsgifvare landet rundt icke måtte öfversätta nu åsyftade uttalanden inom Riksdagen dermed, att de försöka, hvar och en i sin ort, att åter pressa ned lönerna, när vi nu verkligen omsider fått dem upp ett litet grand.

I den fråga, som närmast föreligger, vill jag först konstatera, att i fjor förelåg från regeringen ett förslag så beskaffadt, att det

var omöjligt för statsutskottet att göra något deraf. I år har det lyckats statsutskottet, med mycken omarbetning af den kongl. propositionen och, som jag tror, också med mycket arbete, att till sist få fram ett resultat, som synes kunna samla ett afsevärdt understöd inom Riksdagen. I fall således statstjenarne på de håll, der det finnes behof deraf, få ett understöd, så tror jag, att deras tacksamhet mot regeringen i allt fall icke behöfver vara alltför starkt markerad; ty nog är det väsentligen det arbete, som derför nedlagts inom Riksdagen och inom utskottet, som föranledt, att denna fråga kunnat komma i någon mån i sådana gängor, att det kan blifva till verklig fördel för dem.

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

Det utlåtande, som nu föreligger från statsutskottet, synes mig emellertid icke ur alla synpunkter alldeles tillfredsställande. Jag kan ej dölja för mig, att det ligger rätt mycket skäl uti den anmärkning, som först af herr Göthberg framstälts i afseende på bostadsfrågan. Det blefve orättvist, särskildt på landsbygden, att personer, som åtnjuta fri bostad, icke komme i åtnjutande af något slags dyrtidstillägg. Det synes mig vidare, som om en mycket stor orättvisa låge deruti, att dyrtidstillägget stadgats lika för alla till 10 procent. Ty det kan icke vara rimligt, förefaller det mig, att det skulle vara *samma* behof för den statstjenare, som har exempelvis 800 kronor i lön och skulle få 80 kronor, som för den, som har 7,000 i lön och skulle få 500 i dyrtidstillägg. Jag skulle önskat, att vi kunnat få en nedstigande skala, så att de, som mest äro i behof, fått mera än de nu få.

Men i allt fall, såsom förhållandena nu ligga, kan det icke nekas, att detta förslag från statsutskottet ändock tillgodoser deras intresse, hvilka det vid förra riksdagen icke syntes vara någon möjlighet att kunna hjelpa, och att för desse, för hvilka många röster nu höjt sig, — och särskildt för de lägst aflönade bland dem — det skulle kunna gifva en liten lindring i deras bekymmer under dessa dyra tider. Jag ber få erinra derom, att i alla fall inom den enskilda industrien och för öfrige enskilde löntagare hafva under de senare åren lönerna stegrats betydligt, medan statstjenarne fått stå bredvid och se sina inkomster relativt minskade. Således är det icke fråga om att skjuta fram aflöningarne utöfver hvad som är skäligt, utan endast om att för de lågt aflönade statstjenarne hinna upp i någon mån i jembredd med de stegrade lefnadskostnaderna. Det skulle efter dessa premisser för mig vara ganska naturligt att komma till samma resultat som de två särskilda reservanterna inom utskottet. Men jag må upprigtigt bekänna, att det argumentet synes mig ovederlägligt, som säger, att de valt gränsen bra godtyckligt. Man kan icke bestrida, att äfven bland dem, som hafva öfver 3,000 kronor i lön — jag tänker särskildt på lärarekåren — de finnas, hvilkas ställning är sådan, att de mycket väl skulle behöfva ett lönetillägg — så stramt som de hållits under striderna om läro-

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

verksreformen ej minst att tänka på. Derför vore det bra nog hårdt och orättvist att sätta ett obevekligt streck vid 3,000 kronor.

Så en annan synpunkt, som det är skäl att beakta. För första gången har det lyckats att få Första Kammaren att åtminstone i princip gå in på att vid 7,000 kronor bör göras ett streck, öfver hvilket det icke går an att drifva mångsyssleriet alldeles obehindradt. Nu har här fastställts den gräns, som finnes angifven i momentet c) i föreliggande utlåtande och som innehåller, att »de tjenstemän och betjente, hvilkas sammanlagda inkomster af arbete år 1900 af vederbörande taxeringsmyndigheter uppskattats till högre belopp än 7,000 kronor», skola undantagas från åtnjutande af dyrtidstillägg; och vid sådana förhållanden synes det mig, som om man icke borde alltför mycket fästa sig vid dem, som få så att säga följa med på sladden, utan hufvudsakligen vid den nödvändiga löneförbättringen för de lägre, den stora massan. Jag ber herrarne tänka på, huru många af dessa, som af staten åtnjuta en lön på 6,000 till 7,000 kronor — huru många af dessa det väl är, om man ser efter, som icke derjemte hafva någon bisyssla, som drifver dem upp öfver 7,000-kronor-strecket och som således gör, att de icke komma med i detta fall. Jag tror, att deras antal är ganska ringa och att således i ett fall som detta någon afgörande hänsyn icke bör tagas till dem.

För min del bibehåller jag samma ståndpunkt som i fjor; och jag tror, att Andra Kammaren icke bör i ett fall som detta, der det ändå gäller att skaffa de lägst aflönade statstjenarne en liten förbättring i deras ställning, taga afstånd från deras önskningar och öfverlemna åt Första Kammaren den lotten att i en möjlig gemensam votering få föra fram deras berättigade kraf. Jag tror det vore Andra Kammaren mera värdigt att sjelf genast besluta det, som dock bör anses vara det rigtiga, och att kammaren således bör i detta fall, såsom förhållandena nu ligga, sluta sig till statsutskottets förslag.

Herr von Schéele: Herr vice talman! Jag skulle icke hafva besvärat kammaren å nyo, om det gält allenast ett vanligt missförstånd. Men då en ärad talare på stockholmsbänken nyss har sårat mig just i den mest sårbara punkt, har jag känt mig uppfordrad att än en gång begära ordet.

Har något varit min böjelse i lifvet, så är det hvad som ock tillhör mitt kall: att söka efter förmåga värna om de små och ringa; och att jag då skulle hafva yttrat mig på sådant sätt, som nämnde talare anförde, vågar jag betvifla. Jag har tvärtom betonat, att jag ej ville upprepa hvad som redan blifvit sagdt, men lifligt instämde i hvad som blifvit taladt till behjertande af de lägst aflönades och derför mest nödställdes belägenhet. Dertill ville jag lägga något, som syntes mig hafva blifvit uraktlåtet

att framhålla, men som dock vore af vigt. Och i sådant afseende gjorde jag gällande, att det fans en tjenstemannaklass, lärareklassen, med lön från 2,000 till 6,000 kronor, som var i sådan ställning, att man borde ömma äfven för den, och att man här hade att mot densamma visa rättvisa och billighet.

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

I likhet med min nämnde antagonist tillåter jag mig, herr vice talman, fortfarande yrka bifall till hvad statsutskottet i förevarande utlåtande föreslagit.

Herr Ivar Månsson: Herr vice talman, mine herrar! Då jag, som inom utskottet deltagit i behandlingen af detta ärende, dervid bidragit till det beslut, hvartill utskottet kommit, vågar jag nu här gifva några skäl för detta mitt åtgörande.

Jag har vid ärendets behandling för min del icke kunnat vara med om den kongl. propositionen sådan densamma förelåg. Och jag får säga, att om någon jemkning och ändring i den kongl. propositionen icke från första-kammar-ledamöternas sida medgifvits, hade jag icke kunnat vara med om att tillstyrka densamma. Men då Första Kammarens utskottsledamöter velat gå så mycket till mötes, som af det nu föreliggande utlåtandet visar sig, ansåg jag mig icke böra eller kunna motsätta mig ett så jemkadt förslag som det nu förevarande.

Jag kan ej neka till, att såväl enskilde arbetsgifvare som korporationer och bolag under den senare tiden ganska väsentligt måst höja sina löner och sina pris till arbetarne. Jag tror ej, att det skall vara många ibland oss, som kunna förneka, att vi, som i mer eller mindre mån äro arbetsgifvare, måst under senare tider högst väsentligt öka på våra arbetares löner; och ser jag t. ex. på de enskilda jernvägarne och likartade inrättningar, hafva äfven de under den senare tiden nödgats mycket väsentligt höja arbetslönerna. Man kan deremot verkligen säga, att det endast är statens tjenstemän och betjente, som icke fått vara med om den senare tidens löneförhöjning.

Vidare tror jag, att man icke får förneka, att också penningvärdet i någon mån sjunkit sedan den tid — på 70-talet —, då gällande löneregleringen gjordes.

Med hänsyn till dessa förhållanden och då jag ej heller vill förneka, att någon höjning skett äfven i prisen på lifsförnödenheter och särskildt beträffande bostadshyrorna, tror jag icke det är rätt att motsätta sig detta förslag. Jag tager detta dyrtidstillägg nära nog som en sorts löneregleringen, ty det är ett bostadshyresbidrag och ett sätt att utjemna den skiljaktighet, som nu råder mellan dem, som hafva bostadsförmån »in natura», och dem, som ej hafva det. Jag tager det verkligen som en dylik utjemning, ty det ligger en så väsentlig förmån uti att åtnjuta bostad och vedbrand in natura, att deruti bör, enligt mitt förmenande, ligga motiv nog för att en utjemning göres. — Nu säges det här —

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

och jag medgifver, att mycket goda skäl kunna anföras derför — att intet borde åtgöras. Men det jag anfört har, synes det mig, varit så talande, att jag ej kunnat underlåta att vara med om det i utskottets förslag begärda.

Slutligen ber jag få säga, att jag är öfvertygad derom, att, i fall den utmärkta tanke, som herr Pehr Pehrsons m. fl. reservation innehåller — att en lönereglering ej bör vara endast en löneförhöjning, utan en verklig lönereglering — komme till utförande, vi skulle finna, när vi finge se resultatet, att en nödig löneförhöjning i allt fall komme att stiga till dessa tio procent. Och kan det blott stanna vid detta, tycker jag, att man får vara nöjd. Ty äfven om man drager in, t. ex. på landet, kronofogdebefattningarna, är det min öfvertygelse, att man får gifva länsmännen så mycket mera i lön, att derigenom de indragna kronofogdelönerna komma att fullt uppvägas. Någon synnerligen stor besparing kan således icke på detta sätt uppkomma.

Nu har det sagts, att den framställning om dyrtidstillägg, som förelåg i fjol, var rättvisare, och att man nu icke ville gå så högt, som här föreslagits, eller till 7,000 kronor. Häremot vill jag framhålla, att den allra väsentligaste anmärkningen mot fjolårets förslag just var, att det stannade vid 3,600 kronor. Om en tjensteman, som hade 3,000 kronor i lön uti första lönegraden, fått ett dyrtidstillägg af 20 %, då skulle han hafva erhållit 3,600 kronor och sålunda genast fått lika lön som en tjensteman, hvilken redan intjenat ett ålderstillägg. Följden häraf skulle hafva blifvit, att en ung tjensteman, som kanske endast tjenstgjort 14 dagar eller en månad, skulle hafva erhållit samma aflöning som en gammal tjensteman, som redan tjenstgjort 8 à 9 år. Och detta ansåg man vara i högsta grad orättvist.

Hvad åter beträffar den gräns, man i år bestämt, eller 7,000 kronor, får jag bekänna, att det endast varit med stor tvekan jag varit med derom. Men man hade föreslagit flera andra siffror, t. ex. 5,000 kronor, utan att dock komma ifrån svårigheterna. För öfrigt voro första-kammar-ledamöterna inom utskottet alldeles bestämdt emot att gå under 7,000 kronor. Nu är att märka, att för den egentliga tjenstemannaklassen högsta lönegraden, med inräknadt ålderstillägg, just sammanfaller med denna siffra, 7,000 kronor. Och det var af detta skäl, som första-kammar-ledamöterna icke ville vara med om någon annan gräns.

Den lönereglering, som skedde 1874, omfattade löner, uppgående till högst 9,000 kronor, således väsentligen högre belopp, än här är föreslaget. Med tanke på penningvärdets fall sedan den tiden och då utskottsledamöterna från Första Kammaren voro villiga att gå med derpå, har jag för min del ansett lämpligt att stanna vid siffran 7,000 kronor, ehuru jag medgifver, att den kan synas högt tilltagen.

Det af två kammarledamöter reservationsvis framstälda förslag

om gränsens sättande till 3,000 kronor synes mig föga tillfredsställande. Ty just vid den tid, då en embetsman uppnått denna lön, står han kanske i begrepp att bilda familj och är då mer än eljest i behof af understöd.

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

Stannar man åter vid 5,000 kronor, stöter man på enahanda oegentligheter.

Nu har det sagts här af ett par talare, särskildt af herr Waldenström, tror jag, att man gjort orätt uti att taga sådan hänsyn till bostadsförhållandena. Jag ber då få säga, att det är ifrågasatt att lemna dyrtidstillägg åt alla, som hafva s. k. hyresbidrag; endast sådana, som hafva bostad och vedbrand in natura — med bostad följer alltid vedbrand — skulle icke få dyrtidstillägg. Och enligt hvad vi alla samstämmigt varit öfverens om, utgör förmånen af fri bostad en sådan fördel, att det endast är en gärd af rättvisa att på detta sätt jemna ut förhållandena mellan dem, som få hyresbidrag, och dem, som ha bostad in natura — och det tror jag bestämdt skall erkännas äfven af alla tjenstemän i alla fack och alla brancher. Jag tror sålunda icke, att utskottet handlat origtigt.

Hvad sedan vidkommer den omständigheten, att det föreslagits, att afdrag skall ske endast för inkomst utaf lön eller arbete, som icke utgår af statsmedel, men i detta fall inkomst af kapital icke tagits med i beräkningen, såsom herr Waldenström yrkade, vill jag nämna, att det inom utskottet talades mycket härom, men man ansåg, att man härvidlag svårligen kunde ingå i någon granskning af den enskilde individens förmögenhetsförhållanden. Särskildt ber jag att få påpeka, att det kan vara förenadt med svårigheter under nuvarande förhållanden, då man icke får beskatta inkomst af aktier. Jag tror derför icke det är mycket skäl att hålla på en sådan synpunkt. Och jag undrar för öfrigt, om det kan vara lämpligt att nu på detta sätt, så att säga, plocka sönder förslaget genom att vidhålla detta yrkande. För min del anser jag det icke vara af den beskaffenhet, att man bör räkna med detsamma. En annan sak är det, om en person genom arbete utom tjensten kan skaffa sig stora inkomster, ty det tror jag många gånger kan inverka menligt på statstjensten, men det kan man icke säga, att egandet af en förmögenhet gör.

Ja, mina herrar, det är dessa omständigheter, som jag nu i korthet utvecklat, och framför allt det förhållandet, att man på alla möjliga andra områden ansett sig böra höja något på arbetarnes aflöningar, medan statstjenarne ensamma stå qvar på samma punkt, hvilket allt gjort, att jag icke kunnat motsätta mig detta förslag.

Utaf denna anledning, och då sådant tillmötesgående visats oss från Första Kammarens sida för frågans lösning, synes mig, som om alla skäligen kunde vara nöjda, och för min del har jag, som sagdt, icke kunnat annat än biträda statsutskottets förslag, hvartill jag, herr vice talman, ber att få yrka bifall.

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

Med herr Ivar Månsson förenade sig herrar *Åkesson* och *Olsson* i Rögle.

Härmed var öfverläggningen slutad. I öfverensstämmelse med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr vice talmannen propositioner: 1:o) på bifall till utskottets hemställan; 2:o) på afslag såväl å nämnda hemställan som å Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning i enlighet med den af herr Pehrson i Törneryd m. fl. i fråga om denna punkt afgifna, utskottets utlåtande vidfogade reservation; 3:o) på bifall till det af herr Waldenström under öfverläggningen framstälda förslag; och 4:o) på bifall till den i fråga om punkten af herrar Larsson i Mörtlösa och Persson i Tällberg afgifna, utskottets utlåtande vidfogade reservation. Herr vice talmannen ansåg förstnämnda proposition vara med öfvervägande ja besvarad, men som votering begärdes, upptog herr vice talmannen för bestämmande af kontrapropositionen å nyo de öfriga yrkandena, af hvilka det, som afsåg bifall till det under 2:o omförmälta yrkande, nu förklarades hafva flertalets mening för sig. Men jemväl i fråga om kontrapropositionen äskades votering, i följd hvaraf, och sedan till kontraproposition i denna votering antagits det under 4:o angifna yrkande, nu först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraproposition i hufvudvoteringen angående första punkten af förevarande utlåtande n:o 82 antager yrkandet om bifall till den af herr Pehrsons i Törneryd m. fl. i fråga om denna punkt afgifna, utskottets betänkande vidfogade reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till den i fråga om nämnda punkt af herrar Larsson i Mörtlösa och Persson i Tällberg afgifna, utskottets betänkande vidfogade reservation.

Den votering, som anställdes enligt denna voteringsproposition, utföll med 112 ja mot 84 nej; hvadan propositionen för hufvudvoteringen erhöll följande af kammaren godkända lydelse:

Den, som bifaller statsutskottets hemställan i första punkten af förevarande utlåtande n:o 82, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Angående dyrtidstillägg åt en del tjenstemän och betjente. (Forts.)

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets hemställan som Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning i enlighet med den af herr Pehrson i Törneryd m. fl. i fråga om denna punkt afgifna, utskottets betänkande vidfogade reservation.

Sedan voteringssedlarne aflemnats samt herr vice talmannen uttagit och förseglad aflagt en bland dem, verkställdes uppräkning af de öfriga sedlarne; och befunnos dervid rösterna lika delade. I anledning häraf öppnades den förseglade sedeln; och som densamma befans vara en nej-röst, hade kammarens beslut alltså utfallit i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Häruppå föredrogs *punkten 2,* och anförde dervid

Herr Pehrson i Törneryd: I anledning af kammarens nyss fattade beslut i nästföregående punkt hemställer jag om afslag å utskottets hemställan och bifall till den af mig m. fl. afgifna reservationen.

Vidare anfördes ej. Efter af herr vice talmannen framstälda propositioner afslog kammaren utskottets hemställan samt biföll den af herr Pehrson i Törneryd m. fl. i fråga om denna punkt afgifna, utskottets utlåtande vidfogade reservation.

I fråga om *punkten 3,* som härefter föredrogs, yttrade

Herr Pehrson i Törneryd: Jag tillåter mig att på samma grunder som nyss göra samma yrkande, nemligen om afslag å utskottets hemställan och bifall till motsvarande punkt af reservationen i fråga.

Vidare yttrades ej. Sedan herr vice talmannen i afseende å punkten framstält propositioner, afslog kammaren utskottets hemställan samt biföll den af herr Pehrson i Törneryd m. fl. i fråga om denna punkt afgifna, utskottets utlåtande vidfogade reservation.

Slutligen föredrogs *punkten 4,* och anförde dervid

Herr Pehrson i Törneryd: Äfven i fråga om denna punkt ber jag att få göra yrkande om afslag på utskottets hemställan och bifall till den af mig m. fl. afgifna reservationen.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll den i fråga om denna punkt af herr Pehrson i Törneryd m. fl. afgifna, utskottets utlåtande vidfogade reservation.

Angående höjning af tullen å elektriska maskiner.

§ 3.

Efter föredragning härefter af bevillningsutskottets betänkande n:o 33, i anledning af väckt motion angående höjning af tullen å elektriska maskiner eller delar deraf yttrade:

Herr Kempe: Herr talman, mina herrar! Då nu denna fråga föreligger i det skick, att bevillningsutskottet enhälligt afstyrkt min motion, vill jag icke upptaga tiden med att framhålla de motiv, som ligga till grund för motionen, utan jag vill inskränka mig till att påpeka ett par omständigheter, hvilka jag anser böra beaktas af kammaren i samband med denna fråga.

Den ena af dessa omständigheter är de utländska bolagens sätt att kringgå gällande tulltaxebestämmelser. Som det nu är ställdt, är tullafgiften bestämd till 10 procent af värdet såväl för elektriska maskiner som för alla andra maskiner. Denna bestämmelse kringgås nu ganska oförtäckt på åtskilliga sätt af de utländska bolagen och särskildt af en firma i Stockholm, Elektriska aktiebolaget A. E. G., hvilken utgifver sig för ett svenskt bolag, ehuru den är agentur för eller, såsom den sjelf kallar sig, är representant för Allgemeine Elektricitäts Gesellschaft i Berlin. Detta kan synas vara ett ganska starkt påstående af mig, och jag skulle ej våga framkomma med detsamma, om jag icke med fakta kunde bevisa det. Jag har här i min hand dokument, som till full evidens kunna bevisa detta. I maj månad förra året sändes till en firma i Sundsvall en sändning elektriska maskiner, hvilkas tulldeklaration ombesörjdes af en ångbåtskommissionär på platsen. Maskinerna gingo direkt från Stettin, afsända af Allgemeine Elektricitäts Gesellschaft. Fakturorna och räkningen, som lemnades till firman i Sundsvall, af Elektriska aktiebolaget A. E. G. i Stockholm, representant för Allgemeine Elektricitäts Gesellschaft i Berlin, lydde på en summa af 6,940 kronor. Emellertid tog sig denna firma för att också uttaga ett förtullningsbevis. Det befans då, att en annan faktura inlemnats af ångbåtskommissionären, och enligt denna senare faktura hade sändningen tullbehandlats. Den summa, som var angifven på detta förtullningsbevis, var 4,806 kronor. Sålunda har staten blifvit bedragen på tullen å skilnaden mellan 6,940 kronor och 4,806 kronor. Detta är nu något, som man kan bedöma olika. För mina ögon är det icke annat än ett tullfalsarium, och saken kommer i sinom tid att gå till laga domstol. Det enda, som kan från Riksdagens sida åtgöras vid sådant, är att i sinom tid införa en vigttull i stället för en värdetull, hvilket jag i min motion ock framhållit som det rigtigaste.

Den andra omständigheten, som jag villle fästa kammarens uppmärksamhet på, är statens förhållande vid beställningar. I utlandet har den principen gjort sig alltmer gällande, att staten bör gynna den inhemska industrien och göra sina beställningar af

Angående höjning af tullen å elektriska maskiner. (Forts.)

den, för så vidt de kunna effektueras, och nu senast har den österrikiska jernvägsstyrelsen, enligt meddelande i tidningen Svensk Export för den 20 april detta år, utfärdat en order till de österrikiska lokomotiv- och vaggonverkstäderna, hvilka förbjudas att använda utländskt jern eller andra utländska materialier vid utförandet af beställningar för statsjernvägarnes räkning. Dylikt eger rum äfven i andra länder. Huru hafva vi nu i Sverige stält oss i detta afseende? Den svenska Riksdagen har förut intagit en ganska bestämd ståndpunkt i denna fråga. År 1886 yttrade statsutskottet i anledning af väckt förslag om jernvägsbyggnader för statens räkning: »Utskottet är förvissadt om, att Kongl. Maj:t ej lärer underlåta att på såväl ifrågavarande som alla andra områden, der staten är i tillfälle att för sina behof använda alstren af svensk industri och produktionsförmåga, tillse, att sådant eger rum så vidsträckt, som förhållandena, utan åsidosättande af andra samhällsintressen, medgifva.» När statsutskottet uttryckt sig så, hade man kunnat vänta, att den svenska staten skulle, äfven i fråga om beställning af elektriska maskiner och ledningar, hafva tänkt på vår inhemska industri. Detta har nu icke alltid varit fallet. Jag kan anföra en hel del exempel på, att staten visserligen infordrat anbud från svenska firmor, men då de svenska firmornas anbud varit i någon liten mån högre än de utländska, hafva de utländska fått företräde. Detta gäller i första rummet medicinalstyrelsen, som bestält de elektriska maskiner och ledningar, som behöfts för Lunds hospital och nya asyl, för Upsala hospital och nya asyl samt för alla de tre nya lungsotssanatorierna, af utländska firmor. Vidare gäller det om marinförvaltningen, som från utlandet bestält de elektriska maskinerna för pansarbåten Dristigheten, äfvensom för pansarbåtarne A, B och C samt för några kanonbåtar. Beträffande pansarbåtarne vill jag dock nämna, att det icke är staten, som i första hand gjort beställningarna, utan de enskilda bolag, som bygga båtarne. Vidare har staten bestält elektriska maskiner med strålkastare för Hästholmen i Karlskrona, dervid den utländska firmans anbud utgjorde 30,700 kronor och närmaste anbud från svensk verkstad — hvilken dock utfört flera dylika anläggningar till vederbörandes belåtenhet — 31,200 kronor; sålunda var det senare anbudet endast 500 kronor högre. Den bestämmande i sistnämnda fallet var varfschefen i Karlskrona.

Att i dessa tider, då den svenska industrien har ganska svårt att reda sig med en utländsk konkurrens, som afsätter i massa af sin öfverproduktion på vår marknad, den svenska staten för att spara in några 100-tals kronor låter beställningar gå ifrån de inhemska verkstäderna och i stället gynnar de utländska, det anser jag dock icke vara ett rätt sätt att gå till väga, och jag tror mig uttala icke blott mitt, utan också många andra svenska riksdagsmäns ogillande af ett sådant sätt att gå till väga.

Något vidare har jag icke i saken att förmäla.

Angående höjning af tullen å elektriska maskiner. (Forts.)

Herr Jansson i Krakerud: Jag skall endast be att få yttra några ord med anledning af de fakturor, som den förste ärade talaren läste upp och med hvilka han ville bevisa nödvändigheten af att hafva vigttull i stället för värdetull. Mig synes det framgå af hvad han nämnde angående dessa fakturor, att det var upptäckt, att det var en försnillning begången; och han sade ju sjelf också, att frågan skulle komma att behandlas inför domstol. Under sådana förhållanden föreställer jag mig, att staten i alla fall får sitt tillbaka. Deremot skulle jag åtminstone till en del vilja instämma med honom i den upplysning, han lemnade, att staten bestält från utlandet sådana artiklar, som staten kunnat få inom landet. Men jag gör äfven det med en viss reservation. Jag hyser i likhet med honom den åsigten, att staten bör taga produkter af vår inhemska näring, såvidt det är möjligt. Men jag vill ej klandra hvad som gjorts, synnerligast derför, att jag icke känner anledningen dertill. Det är nemligen icke alls säkert, att anledningen dertill, att staten tagit artiklar från utlandet, blott berott på några hundra kronors prisskilnad, utan det kan också hafva berott på, att de inhemska verkstäderna icke kunnat leverera de varor, som staten velat hafva på den korta tid, inom hvilken möjligen staten varit tvungen att hafva dem; och att det derför ofta kan hända, att staten under sådana förhållanden får lof att taga sina artiklar utifrån för att få dem i rätt tid. Inom bevillningsutskottet var det en ledamot, som verkligen ej var emot dessa förhöjda tullar, men han berättade, att han köpte alltid inhemska varor, då det var möjligt att få sådana, men då han icke kunde få inhemsk vara till den tid, han behöfde, måste han köpa utländsk vara, enär det skulle blifva alltför stor förlust, om det skulle draga ut på tiden så länge eller blifva så lång väntetid, som det skulle blifva genom att taga varorna inom landet. Det är således nödvändigt, då man skall bedöma en sådan fråga som den förevarande, att taga hänsyn till såväl det ena som det andra. Och jag tror, att hvarken kammaren eller Riksdagen kan uttala något bestämdt beslut derom, att man *ovilkorligen* under alla förhållanden skall taga varor inom landet. Dock kan Riksdagen uttala den önskan, att så må ske. Och jag tror, att den önskan nu förefinnes. För min del vill jag också hoppas, att, då icke några särskilda omständigheter föranleda dertill, att det är omöjligt att taga varor och maskiner i hemlandet, äfven statsverket kommer att taga varor och maskiner inom landet.

Jag skall emellertid be att, med anledning deraf, att jag reserverat mig mot motiveringen, få påpeka, att det lemnades åtskilliga upplysningar inom utskottet, hvilka jag hade velat hafva in i motiveringen. Deremot har jag ej velat, att i motiveringen skulle stå de ord, som förekomma i det stycke, hvilket innehåller orden: »Åtminstone icke under nuvarande förhållanden anses böra

Angående höjning af tullen å elektriska maskiner. (Forts.)

ske.» Jag tror, att det borde hafva strukits, och följaktligen har jag reserverat mig emot motiveringen.

Men då motionären icke nu gjort något yrkande, skall jag icke upptaga kammarens tid längre, utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Petri: Jag begärde ordet endast för att ytterligare framhålla önskvärdheten, att de svenska förbrukarne så mycket som möjligt begagna sig af den svenska industrien, och gäller detta i synnerhet statsverket och dess institutioner. Jag anser, att när statsverket kan få svensk vara, som är till qvaliteten lika god som den utländska, bör den förra föredragas, äfven om den skulle vara en eller annan procent högre i pris; ty denna skilnad i pris kommer mångfaldiga gånger igen genom den uppmuntran och det arbete, som den svenska industrien derigenom erhåller. Det är ju alldeles klart, att vi icke kunna göra något bestämdt uttalande i detta fall — ty det kan inträffa omständigheter, som göra, att det är nödvändigt att taga utländska varor — men det har verkligen en och annan gång sett ut, som om icke nödig hänsyn tagits till den svenska industrien.

Det är endast med anledning häraf, som jag önskat att få uttala mig. För öfrigt har jag icke något yrkande.

Häruti instämde herrar *Sandwall*, *Trapp* och *Österberg*.

Herr Kempe: Jag vill endast säga ett par ord med anledning af herr Janssons i Krakerud yttrande.

I afseende å detta kringgående af gällande tulltaxebestämmelser har jag ju endast kunnat här framdraga *ett* bestämdt fall, ty det är icke så lätt att lyckas få fullt evidenta bevis för hvad man ganska allmänt tror sig *ana*.

Och hvad beträffar den andra frågan, angående statens beställningar, invände han, att det kan bero också derpå, att icke vederbörande bolag kunnat utfästa sig att till en angifven tid, eller så hastigt, leverera maskiner eller dylikt. Deremot vill jag invända, att *i intet* af dessa fall, vare sig i afseende å leveranserna till lasaretten eller till pansarbåtarna eller till Hästholmens befästningar, hade det behöfts någon särskild skyndsamhet, utan det ena bolaget såväl som det andra hade kunnat medhinna leveranserna inom utsatt tid.

Herr Meyer: Jag skall endast be att få yttra några ord med anledning af hvad här sagts, att synnerligen den svenska staten vore skyldig att gynna den svenska industrien. Detta är naturligen i och för sig rigtigt. Man bör försöka att komma till det målet. Men man bör vara försigtig vid uttalanden i denna sak; ty man kan icke veta, hvart det skulle leda, om man skulle

Angående höjning af tullen å elektriska maskiner. (Forts.)

glömma en del föreskrifter, som beröra densamma. Nu är det så, att myndigheterna hafva skyldighet att infordra anbud; och när de göra det, kunna de icke förkasta alla utländska anbud och blott reflektera på de svenska. Följden af ett sådant tillvägagående skulle naturligtvis efter någon tid blifva, att den utländska industrien icke skulle bry sig om att täfla; den svenska industrien blefve då ensam och kunde begära hvilka pris som helst.

Jag ber för öfrigt att få fästa uppmärksamheten derpå, att motionären föreslagit den ifrågavarande tullens höjande till 20 procent af värdet. Det är verkligen icke litet. Skall nu staten dessutom hafva befogenhet att i vissa fall betala 10 procent mer för svensk vara än för utländsk, kunde premien stundom komma att utgöra 30 procent. Det synes dock vara något väl mycket.

Öfverläggningen var härmed afslutad, och biföll kammaren hvad utskottet hemstält.

§ 4.

Angående dyrtidstillägg åt riksbankens tjenstemän och betjente.

Härefter företogs till afgörande bankoutskottets memorial, n:o 9, angående beviljande af dyrtidstillägg åt riksbankens tjenstemän och betjente.

I nämnda memorial hemstälde utskottet, att Riksdagen måtte besluta:

1:o)

att, med uteslutande af det i aflöningsstaten för Sveriges riksbank befintliga öfvergångsstadgande, der införa följande bestämmelser:

För samtliga å riksbankens stat upptagna befattningar, med undantag för skolläraretjensten och bokhållarebefattningen vid Tumba bruk, må för år 1901 såsom dyrtidstillägg beräknas och utgå ett belopp af tio procent af den för hvarje befattning bestämda kontanta aflöning, dock icke i något fall med högre belopp än 500 kronor, under iakttagande härvid, att till aflöning räknas såväl lön och tjenstgöringspenningar som ålderstillägg och i stat uppfördt arfvode, samt att dyrtidstillägg anses tillhöra lönen.

Från åtnjutande af dyrtidstillägg undantagas:

a) de tjenstemän och betjente, i hvilkas aflöning ingå bostads- eller boställsförmån in natura;

b) de tjenstemän, hvilkas aflöningsförmåner för innevarande år uppgå till högre belopp än 7,000 kronor;

c) de tjenstemän och betjente, hvilkas sammanlagda inkomster af arbete år 1900 af vederbörande taxeringsmyndigheter uppskattats till högre belopp än 7,000 kronor.

2:o)

Angående dyrtidstillägg åt riksbankens tjenstemän och betjente. (Forts.)

att anslaget till extra arbeten och semestervikariat samt till flitpenningar åt extra ordinarie tjenstemän vid hufvudkontoret må för år 1901 höjas från 40,000 kronor till 42,000 kronor.

Vid memorialet voro fogade reservationer:
vid punkten 1:o) b):
af herr *Östberg*, som yrkat, att densamma måtte erhålla följande lydelse: »de tjenstemän, hvilkas aflöningsförmåner af statstjenst eller tjenst hos riksbanken för innevarande år uppgå till högre belopp än 7,000 kronor»;
och af grefve *R. G. Hamilton;*
samt vid förslaget i dess helhet af herrar *Hansson* i Solberga, *Jansson* i Saxhyttan, *Henricson*, *Johansson* i Berga, *Persson* i Killebäckstorp och *Petersson* i Dänningelanda, hvilka yrkat afslag.

Sedan *punkten 1* föredragits, anförde:

Herr Jansson i Saxhyttan: På grund af det beslut kammaren nyss fattat beträffande statsutskottets utlåtande n:o 82, ber jag, herr talman, att få yrka afslag å bankoutskottets nu föredragna memorial.

Herr Nilsson i Skärhus: Jag ber för min del att få uttala samma mening som den siste talaren. Jag kan ej finna, att det är rätt att bevilja lönetillägg åt personer, som hafva en årsinkomst af 7,000 kronor — en summa, som för de flesta af Sveriges familjer skulle vara en hel förmögenhet.
Jag yrkar alltså, herr talman, afslag å utskottets hemställan.

Herr Elowson: Jag skall för min del anhålla att få yrka bifall till utskottets hemställan. Då i den votering, som här nyligen egde rum i anledning af statsutskottets hemställan i dess utlåtande n:o 82, 98 röster stodo mot 98, kan ej något tvifvel råda om utgången af en gemensam votering. Det synes då vara onödigt, att äfven det nu föredragna ärendet göres till föremål för gemensam votering.
Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson i Noraskog: Till hvad den siste ärade talaren nämnde skall jag för min del blott be att få tillägga, att till utskottet jemväl inkommit framställningar om löneregleringen för riksbankens tjenstemän i allmänhet, men att — med hänsyn till den ovisshet, som ännu kan anses vara rådande beträffande göromålens omfattning och fördelning såväl vid hufvudkontoret

Angående dyrtidstillägg åt riksbankens tjenstemän och betjente. (Forts.)

som vid afdelningskontoren, då riksbanken blir ensam sedelutgifvande bank — utskottet icke ansett lämpligt att åtminstone för närvarande göra någon hemställan i sådant afseende, utan tillstyrkt fullmägtiges begäran om ett dyrtidstillägg åtminstone för detta år åt riksbankens tjenstemän och betjente af ungefär samma omfattning som det, Kongl. Maj:t föreslagit för statens tjenstemän i allmänhet.

Det är endast detta jag velat meddela, på det att kammaren deraf må inhemta, att det icke torde dröja längre än till nästa år, förrän förslag kan föreligga till ny lönereglering äfven för riksbanken.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Efter af herr vice talmannen framstälda propositioner blef utskottets hemställan bifallen.

Punkten 2.

Bifölls jemväl.

§ 5.

Angående sammanjemkning af kamrarnes skiljaktiga beslut ifråga om lag om ändring af vissa delar af rättegångsbalken m. m.

I ordningen härefter förelåg till afgörande lagutskottets memorial n:o 44, med föranledande af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande vissa delar af lagutskottets utlåtande n:o 40, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar af rättegångsbalken, lag om hvad iakttagas skall i afseende å införande af lagen om ändring i vissa delar af rättegångsbalken, lag om ändring i vissa delar af utsökningslagen, lag om beräknande af fatalietid i visst fall samt lag om offentlighet i visst fall vid förhör inför hofrätt.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Under *punkten 2* hemstälde utskottet,

att kamrarne, hvardera med frånträdande af sitt beslut rörande 30 kap. 16 § af omförmälda lagförslag, ville antaga följande lydelse af berörda paragraf:

16 §.

Part, som rätteligen anmält missnöje med hofrättens utslag, skall före klockan tolf å fyratiofemte dagen från den dag, då utslaget gafs, inställa sig i Konungens nedre justitierevision samt dit ingifva revisionsinlaga. Vid inlagan foge han ej allenast revi-

Angående sammanjemkning af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om lag om ändring af vissa delar af rättegångsbalken m. m. (Forts.)

sionsskilling, trehundra daler, utan ock öfverklagade utslaget jemte bevis om anmäldt missnöje samt underrättens protokoll i målet, såvidt deras insändande ej åligger hofrätten, så ock de hos hofrätten förda protokoll. Har i mål, deri flere ega gemensam talan, en af dem erlagt revisionsskilling, gälle det äfven för medpart, som rätteligen anmält missnöje.

Från erläggande af revisionsskilling njute sökanden befrielse, der han före utgången af den för inställelse stadgade tid, med intyg af Konungens befallningshafvande eller underrätten eller häradshöfdingen eller borgmästaren eller kronofogden eller, i mål från Norrbottens eller Vesterbottens läns lappmark, länsmannen eller lappfogden i den ort, der sökanden har sitt hemvist, styrker, att sökanden icke eger tillgång till gäldande af revisionsskillingen eller efter dess utgifvande skulle sakna nödtorftigt uppehälle. Sökes hos någon af de myndigheter, nu sagda äro, sådant intyg, som här afses, och äro ej sökandens förmögenhetsvilkor myndigheten kunniga; uppdrage då åt trovärdig man att derom hålla undersökning, och gifve sedan intyg, der det pröfvas kunna ske.

Kronan vare ock fri från erläggande af revisionsskilling.

Vid memorialet hade fogats reservation af herrar *Andersson* i Helgesta, *Jansson* i Djursätra och *Sjöberg*.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr Jansson i Djursätra: Såsom af det föredragna memorialet synes, har lagutskottet i syfte af en sammanjemkning föreslagit, att revisionsskillingens belopp skulle utgå med 300 daler eller 150 kronor. Jag och ett par andra ledamöter af lagutskottet hafva emellertid icke kunnat biträda det beslut, hvartill utskottet kommit. Jag skall nu be att få anföra några skäl för denna vår ståndpunkt, hvilka jag anser vara af verklig vigt och betydenhet.

Det har af Kongl. Maj:t framhållits, att en höjning af revisionsskillingen vore önskvärd, emedan derigenom högsta domstolen, som vore märkbart betungad af göromål, kunde vinna någon minskning i arbetsbördan. Emellertid lyckades det för mig och mina meningsfränder att vid det kongl. förslagets behandling inom lagutskottet få majoritet för yrkandet på det nuvarande revisionsbeloppets bibehållande, och när frågan förekom här i kammaren, fattade kammaren sitt beslut i öfverensstämmelse med detta yrkande. Vid sammanjemkningsförslagets uppsättande har dock inom utskottet en annan mening gjort sig gällande, så att i enlighet med förstakammarledamöternas önskan revisionsskillingen föreslagits till 300 daler eller 150 kronor. Frågan är nu, om det skäl, som särskildt anförts för revisionsskillings-

Angående sammanjemkning af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om lag om ändring af vissa delar af rättegångsbalken m. m. (Forts.)

beloppets höjande, nemligen att derigenom högsta domstolens arbetsbörda skulle kunna minskas, förtjenar synnerligt afseende. Så vidt af sist utkomna statistik öfver rättegångsväsendet i vårt land framgår, har under det senaste redovisningsåret arbetsbördan *icke* ökats, utan i stället minskats med åtminstone 15 mål = 0,8 %. Under sådana förhållanden lär det väl icke vara alldeles lämpligt att fördyra möjligheten för folket att söka Konungen i revisionssaker. Jag för min del tror, att det är alldeles nödvändigt att bibehålla den gamla rättigheten att för den kostnad, som nu är satt, få gå »till kungs» i revisionsmål. A andra sidan bör beaktas, att en mängd bagatellmål, besvärsmål, mindre brottmål få gå »till kungs» utan minsta svårighet. De bagatellmål, som t. ex. komma in från polisdomstolarne i Stockholm och Göteborg samt poliskamrarne i några andra städer, utgöra $^2/_3$ af alla brottmål i vårt land. De uppgå till 33,020 af in alles 46,000 brottmål för hela riket. Alla sådana bagatellmål kunna, om sakegaren så vill, gå fritt »till kungs» utan ringaste svårighet, då deremot vigtiga revisionsmål, som gälla kanske det dyrbaraste en menniska eger, icke få gå dit utan att en revisionsskilling skall erläggas, hvilken nu till på köpet skulle höjas till 150 kronor. Detta är olämpligt och orättvist. Högsta domstolen bör icke — såsom jag redan framhöll, då saken förra gången här behandlades — i revisionsmål bli en klassdomstol, der de mindre bemedlade uteslutas och de förmögnare kunna komma fram.

Jag har velat få denna min åsigt antecknad i kammarens protokoll. Jag vill ej vara med om att göra det för Sveriges småfolk nästan omöjligt att i revisionssaker söka Konungen. Kammaren må sedan göra som den vill.

Herr talman, jag yrkar afslag på utskottets förslag.

Herr *Sjöberg* instämde häruti.

Herr Zetterstrand: För några dagar sedan var här en häftig debatt, emedan ett utskott kommit med ett sammanjemkningsförslag, som gick ut på, att denna kammare skulle helt och hållet gifva vika för medkammaren, och man ansåg då, att medkammaren utöfvat ett grundlagsstridigt och obehörigt tryck på denna kammare. Nu vill jag hemställa till herrarne, om man kan säga så i denna fråga, eller om icke snarare här förhållandet är det motsatta. Det är 3 punkter, hvari kamrarne stannat i olika beslut. Nu har utskottet hemstält, att i första punkten Första Kammaren skulle fråntråda sin mening, likaså i andra punkten, och beträffande tredje punkten att man skulle gå midt emellan Första Kammarens beslut, 200 kronor, och Andra Kammarens beslut, 100 kronor, samt således sätta revisionsskillingen till 150 kronor. Det synes mig verkligen, som om Första Kammaren här visat ett så ovanligt tillmötesgående, att det icke skulle

Angående sammanjemkning af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om lag om ändring af vissa delar af rättegångsbalken m. m. (Forts.)

hafva fallit mig in att såsom utskottsledamot föreslå en sådan sammanjemkning. Men då Första Kammarens ledamöter i utskottet varit nog hänsynsfulla och liberala att framkomma med ett sådant förslag, kunde jag ej tänka mig, att från Andra Kammarens sida något motstånd skulle möta.

Jag yrkar, herr vice talman, bifall till sammanjemkningsförslaget.

Herr Persson i Tällberg: Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma med herr Jansson i Djursätra; men med anledning af den siste ärade talarens yttrande skall jag be att få säga några ord.

Jag vill visst icke klandra lagutskottet för föreliggande sammanjemkningsförslag, ty vid en sammanjemkning kan man knappast gå annorlunda till väga, än utskottet gjort. Men jag hyser den uppfattning, att den föreslagna lydelsen af 30 kap. 16 § rättegångsbalken är sådan, att, om än lagförslaget i sin helhet måste erkännas vara godt, jag dock icke kan gå med på den föreslagna sammanjemkningen.

Den fördel, som skulle vinnas genom antagandet af den nu föreslagna lydelsen af 27 kap. 5 §, är visserligen afsevärd, och det är afgjordt en förbättring, men det är dock icke en förbättring af *nu gällande lag,* utan af det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget. — Vi hafva således i det afseendet ingenting att förlora, om förslaget skulle falla.

På samma sätt förhåller det sig med stadgandet i 29 kap. 4 § rättegångsbalken beträffande »bättre vett», som enligt det föreliggande sammanjemkningsförslaget skulle få bibehållas. Och att vi skola behålla »bättre vett», det är naturligtvis rigtigt och under alla förhållanden förnuftigt. Men äfven bestämmelsen derom finnes i den lag, som nu är gällande, så att ej heller i den delen skulle vinnas någon fördel genom den föreslagna bytesaffären.

Det nya lagförslaget, särskildt i den form, hvari Andra Kammaren antagit detsamma, innehåller visserligen mycket, som är nyttigt och godt och som jag för min del visst icke underskattar, men detta motväges dock ej af de olägenheter, som skulle blifva en följd af en höjning af revisionsskillingen. Jag kan ej vara med om att höja, om jag så får uttrycka mig, inträdesafgiften till den högsta rättvisa, som kan vinnas i vårt land, och derför yrkar jag bifall till det af herr Jansson i Djursätra framstälda förslaget.

Herr Andersson i Helgesta: Jag har begärt ordet för att tillkännagifva, att jag ej kunnat inom lagutskottet biträda det sammanjemkningsförslag, som utskottet framstält. Anledningen, hvarför jag ej kunnat gå med på detsamma, är, att jag anser det vara orättvist, att man skulle genom en högre revisions-

Angående sammanjemkning af kammarnes skiljaktiga beslut i fråga om lag om ändring af vissa delar af rättegångsbalken m. m. (Forts.)

skilling försvåra för de mindre bemedlade möjligheten att få sin rätt pröfvad af Kongl. Maj:t. Detta finner jag vara både orättvist och orimligt. Vill man minska arbetsbördan i högsta domstolen, så må man söka göra det på ett annat sätt, men icke på bekostnad af de mindre bemedlade.

Jag lemnar för öfrigt åt kammaren att i denna sak besluta som den vill. Men om kammaren nu beslutar att höja revisionsskillingen, så har jag velat hafva till protokollet antecknadt, att jag ej bidragit dertill. Jag yrkar bifall till det af herr Jansson i Djursätra framstälda yrkandet om afslag å nu föreliggande sammanjemkningsförslaget.

Herr John Olsson i Stockholm: Såsom herrarne alla veta, hörde jag, då denna fråga förra gången förelåg till behandling, till dem, som bestämdt motsatte sig höjning af revisionsskillingen, och jag gjorde detta, derför att jag i likhet med föregående talare ansåg det principielt olämpligt att söka, genom att premiera förmögenheten, förhindra den mindre bemedlade att söka Konungen i revisionssaker. Men å andra sidan måste jag medgifva, att, då höjningen numera satts till så lågt belopp som femtio kronor, jag ej kan vara med om att afslå hela lagen, derför att denna jemförelsevis lilla höjning af revisionsskillingen skulle tillkomma. Ty säga hvad man vill, så måste man dock medgifva, att förslaget i sin helhet, och man måste ju taga det i sin helhet, innebär väsentliga förbättringar i proceduren, innebär borttagandet af en massa föråldrade formaliteter, som endast varit till hinder och olägenhet för både domstolar och parter, att det vore orimligt att man för denna lilla höjning af revisionsskillingen skulle afslå hela lagen.

Som sagdt, oafsedt, att jag ogerna ser en höjning af revisionsskillingen, så anser jag dock, att denna sak i jemförelse med alla de förbättingar, som skulle komma till stånd, spelar en så obetydlig roll, att jag ej finner mig kunna vara med om att afslå hela lagförslaget och låta det falla endast på detta ringa belopp af femtio kronor; sådant vore orimligt.

Af dessa skäl ber jag att få yrka bifall till sammanjemkningsförslaget.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag skall också bedja att få yrka bifall till sammanjemkningsförslaget, hvilket ju är helt naturligt, då jag deltagit i detsamma inom utskottet.

Såsom herr Olsson framhöll, gäller det att antaga eller förkasta hela lagförslaget. Dervid bör då afseende först och främst fästas dervid, att det innehåller så många lättnader i afseende på fullföljande af klagan, att det rent af föreligger fara, att det möjligen kan inverka menligt på hofrätternas och högsta domstolens arbete genom en ytterligare ökning i målens antal. Alla

Angående sammanjemkning af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om lag om ändring af vissa delar af rättegångsbalken m. m. (Forts.)

dessa prestanda, bevis och borgen och fullgörande af dom, som parterna dels ofta hade svårt att verkställa och dels så lätt föllo i snarorna för, äro ju borttagna.

Vidare ber jag att få erinra, att detta sammanjemkningsförslag är det mest generösa för Andra Kammaren, som man kan tänka sig, då Andra Kammaren i två tvistepunkter fått sin vilja igenom och i den tredje fått gifva med sig blott till hälften, så att ur den synpunkten är det ytterst acceptabelt. Det gäller således endast, om man bör afslå förslaget, derför att man ej kan vara med om sjelfva saken, om att höja revisionsskillingen med femtio kronor. Då vill jag först häfda, att det vore bra, om man kunde hitta på något annat sätt att hämma målens tillströmning till högsta domstolen. Men vederbörande ha ansett sig ej varit i stånd att finna något sådant sätt, som kunnat gå igenom, utan man har bibehållit den bestämmelsen, att det skall erläggas en revisionsskilling. Denna bestämdes redan i 1734 års lag till 100 kronor, ett belopp, som då var högt, men som efter nu förändrade värdeförhållanden betyder mycket mindre. Då man således bibehållit principen, så bör det ej vara så afskräckande att höja revisionsskillingen till 150 kr. såsom motvigt mot alla de lättnader, som beredts. En part som icke vinner ändring i högsta domstolen — den, som vinner ändring, får igen revisionsskillingen — får i alla fall betala, utom revisionsskillingen, ersättning till motparten för rättegångskostnaden med 100 kronor samt lösen för sin och motpartens dom med tjugu kronor för hvardera. Således får han under nuvarande förhållanden i rena utgifter betala 240 kronor utom arfvode till sin egen advokat, och då är en höjning af 50 kronor verkligen ej så mycket.

Enligt den af herr Jansson i Djursätra afgifna reservationen borde Andra Kammaren afstå från sitt yrkande, att brottmålen skulle kunna i hofrätt afgöras utan kommunikation, i motsats emot hvad Första kammaren beslutat. Hade reservationen i denna del gått igenom, hade derigenom för de parter, som klaga från underrätt till hofrätt, förorsakats en ökad kostnad i minst lika hög grad, som större utgifter skulle föranledas, derigenom att de parter, som fullfölja revisionssaker från hofrätt till Kongl. Maj:t, få erlägga 50 kronor mera i revisionsskilling. Och skall man välja mellan dessa alternativ, så är det mera förkastligt att hindra ändringssökande från underrätt till hofrätt än från hofrätt till högsta domstolen. Nu har emellertid herr Jansson yrkat afslag på hela sammanjemkningsförslaget, och skulle detta yrkande bifallas, så komme man att återgå till den gamla lagen. Det skulle visserligen innebära, att alla mål ej behöfde kommuniceras i hofrätt, men man skulle också bibehålla alla de olägenheter, som vidlåda den gamla lagen. Således skulle nära ett hundra års arbete fortfarande vara utan något resultat. Ty man har under förra århundradet nedlagt oerhördt arbete och kost-

Angående sammanjemkning af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om lag om ändring af vissa delar af rättegångsbalken m. m. (Forts.)

nader på förslag för förbättrandet af vårt rättegångsväsende. Detta har mött stora svårigheter på grund af uppgiftens storhet och omfattning, så att man efter hand fått allt mera inskränka sina anspråk. Nu har man kommit derhän, att man skulle kunna göra en första början, som åtminstone skulle innebära någon förbättring. Jag hemställer, om det då kan vara skäl, att, när nu ett från Andra Kammarens synpunkt så godt sammanjemkningsförslag föreligger, man skulle förkasta det blott derför, att man ej skulle vilja höja revisionsskillingen med ett så jemförelsevis ringa belopp som 50 kronor.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Jansson i Djursätra: Den nästföregående talaren ansåg det vara så stor fördel för Andra Kammaren att antaga det föreliggande sammanjemkningsförslaget, att det ej kunde vara tu tal om, att kammaren borde gå in derpå. Jag får för min del påpeka, att de fördelar, som förslaget innebär, dock äro betydligt mindre än dem vi nu hafva enligt den gamla lagen. Efter den gamla lagen är revisionsskillingen blott 200 daler eller 100 kronor. I nu gällande lag ingår äfven bestämmelsen om det så kallade bättre vettet. Sålunda hafva vi i den delen ingenting att förlora. Men hvad vi kunna förlora, det är möjligheten att för en lägre revisionsskilling söka Konungens dom.

Herr Zetterstrand ansåg det vara mycket riskabelt, om lagförslaget nu skulle falla. Ja, visserligen vore det önskvärdt, att reformen skulle kunna genomföras denna gång. Men det har ofta händt med större lagförslag, att de icke genomgått skärselden precis första gången. Dermed är dock ej sagdt, att det arbete, som nedlagts, den utredning, som skett, äro förspilda. Tvärtom är jag af den mening, att om vi afslå sammanjemkningsförslaget, kommer nog förslaget i sin helhet tillbaka nästa år. Då hafva vi den stora fördelen, att förslaget är förberedt, och vi böra då kunna jemförelsevis lätt besluta i frågan. För min del hoppas jag, att kammaren skall afslå höjningen af revisionsskillingsbeloppet. Åtminstone vill jag för min del icke vara med om en annan helt visst mindre lycklig utgång.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Häruti instämde herr *Bromée* i Billsta.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Det skulle på det hela taget vara onödigt, att jag yttrade mig, då så många talare uppträdt till förmån för antagande af sammanjemkningsförslaget, men det finnes ett par synpunkter, som synas mig förut icke ha tillräckligt framhållits och som jag derför ville ytterligare betona.

Angående saumanjemkning af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om lag om ändring af vissa delar af rättegångsbalken m. m. (Forts.)

Då frågan var före förra gången, röstade jag för, var jag af den åsigt, att revisionsskillingens belopp borde bibehållas vid det nuvarande. Detta är fortfarande min åsigt, hvadan jag i den delen är ense med reservanterna. Men det synes mig vara alldeles för kortsynt att, då det gäller det nu föreliggande, stora lagförslaget och hvad man genom detsamma vinner, enbart fästa sig vid frågan om revisionsskillingens belopp och dervid att kammaren fått in orden »bättre vett». Detta lagförslag omfattar mycket vidtgående förändringar, särskildt i afseende å domstolsbehörigheten och bestämmelserna om invändningar i rättegången, genom hvilka allmänheten kommer att vinna så ofantligt mycket, att den nu föreliggande frågan om revisionsskillingens belopp i jemförelse dermed icke betyder något alls. Det kan derför icke vara rätt eller skäligt att för denna saks skull förkasta hela lagförslaget.

Jag har emellertid ännu ett skäl att icke afslå detta lagförslag, fastän jag anser, att en höjning af revisionsskillingen icke bort ske, nemligen att revisionsskillingen i sjelfva verket icke blir högre genom att bestämma dess belopp till 150 kronor, än den var, då den 1734 fastställdes till sitt nuvarande belopp. Penningvärdet har under de år, som förflutit, sedan 1734 års lag skrefs, förändrat sig så ofantligt, att min fulla öfvertygelse är, att då våra förfäder och lagstiftare bestämde revisionsskillingen till det belopp den nu har, var den i sjelfva verket högre än de nu föreslagna 150 kronorna. Med hänsyn härtill finnes, enligt min uppfattning, än mindre skäl att förkasta detta goda lagförslag för denna lilla saks skull.

Jag tror ej heller, att vi med säkerhet kunna repliera på framtiden. Det torde icke blifva så lätt att vid en kommande riksdag genomdrifva ett så vidtgående lagförslag som det föreliggande, så skiftande, som meningarna kunna vara. Vi hafva sett, huru det gick med den s. k. jagtlagen, som förra året vid sammanjemkningen föll på en obetydlighet och som i år åter framlades, men föll än ohjelpligare.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Larsson* i Mörtlösa, *Erickson* i Bjersby, *Cervin* och *Andersson* i Bråborg.

Herr Staaff: Då jag förra gången ärendet var före i kammaren hade ordet rörande denna punkt, anhåller jag att äfven nu få tillkännagifva min ståndpunkt.

Jag tillät mig då yttra, att jag icke hade några sympatier för revisionsskillingens höjande, och det på den grund, att jag icke hade några sympatier för den metoden att på sådant sätt söka minska målens antal i högsta domstolen, utan borde detta ske på helt annat sätt, nemligen genom att afskilja bagatell-

Angående sammanjemkning af kammarnes skiljaktiga beslut i fråga om lag om ändring af vissa delar af rättegångsbalken m. m. (Forts.)

målen och endast tillåta de mål, som icke kunde anses vara af bagatellarisk natur, att fortsätta upp till högsta domstolen. Men det må jag erkänna, att, om man skall hafva en revisionsskilling qvar, jag icke kan förstå, hvarför man nödvändigt skall hålla fast vid de 100 kronorna, utan bör man väl jemföra hvad man vinner eller förlorar i detta fall. Jag vill icke i denna sena aftonstund upptaga herrarnes tid med att gifva en öfversigt af hvad vi vinna genom detta förslag. Jag vill emellertid mot den förste ärade talaren göra gällande, att man icke af missnöje med en viss punkt bör afslå hela förslaget, som i det stora hela innebär så stora fördelar. Det är alldeles gifvet, att hvar och en, som har någon erfarenhet, måste inse, att detta förslag på flera ställen, så att säga, undanrödjer fällor eller falluckor, i hvilka den goda rätten på formalistiska skäl kunnat gå helt och hållet under. I synnerhet kan jag för min del icke vara med om att rösta för afslag, och Andra Kammaren har ju, såsom herr Persson i Tällberg anmärkte, genom sammanjemkningsförslaget fått behålla sitt »bättre vett». Jag hoppas ock, att detta kommer att visa sig genom resultatet af omröstningen, och ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen var härmed afslutad; och blef, efter af herr vice talmannen framstälda propositioner, utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Punkten 3.

Bifölls jemväl.

§ 6.

Efter föredragning häruppå af lagutskottets utlåtande n:o 45, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i syfte att inskränka utländska agenters försäljningsrätt inom Sverige, lemnades på begäran ordet till

Herr Trapp, som anförde: Herr talman! Oafsedt att lagutskottet vid pröfning af ifrågavarande af mig väckta motion kommit till ett sådant slut, att det funnit sig böra afstyrka motionen, hvilken går ut på ett förslag om skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t, har utskottet i alla fall begagnat sig af en sådan motivering rörande befogenheten af min motion, att jag kan i detta hänseende känna mig tillfredsställd med utskottet.

Utskottet säger nemligen sig hafva »kommit till den uppfattning, att varors försäljning här i landet genom utländska agenter, på sätt motionären angifvit, kan medföra afsevärda olägenheter

för svenske köpmän», och vidare har utskottet ansett »goda skäl tala derför, att utländingar ej må ega samma rätt som vårt lands egna undersåtar att idka agenturverksamhet, med mindre motsvarande rätt i den främmande staten tillkommer svenska medborgare». Utskottet finner emellertid, att någon lagstiftningsåtgärd i motionens syfte för det närvarande ej gerna torde låta sig göra, och grundar denna sin uppfattning derpå, att det redan finnes åtskilliga med främmande magter upprättade traktater, hvilka skulle lägga hinder i vägen derför. Det finnes dock andra länder, med hvilka vi icke hafva några traktater, som utgöra hinder i berörda afseende, och följaktligen borde hvad dem beträffar en lagstiftning kunna komma till stånd.

Vidare säger utskottet sig icke kunna, med hänsyn till frågans outredda skick, nu tillstyrka Riksdagen att göra någon framställning om ändring i gällande näringslagstiftning, »i all synnerhet som man torde hafva anledning antaga, att Kongl. Maj:t kommer att vid framtida ingående af traktater egna frågan sin uppmärksamhet och, derest så pröfvas nödigt, vidtaga erforderliga åtgärder för åstadkommande af förändringar i lagstiftningen i syfte att behörigen skydda och tillgodose den inhemska handelns intressen i förberörda afseenden». Men om utskottet nu finner frågan vara i ett outredt skick, så synes det mig underligt, att utskottet icke vill vara med om skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t, hvilken är den ende, som kan lemna den behöfliga utredningen. Och då utskottet menar, att man skulle vänta, till dess att traktaterna med främmande magter utgått och först derefter söka lagstifta i saken, så undrar jag, om det icke vore mera skäl i att redan befinna sig rustad, när traktaterna tilländalöpa, så att man då kunde hänvisa till att man redan hade en lagstiftning gent emot främmande handelsagenter. Vid uppgörandet af traktater med främmande länder gäller ju satsen »do ut des»: jag måste hafva någonting att gifva för att kunna få något igen, och jag tror icke, att det skulle skada, att man något tänkte sig för i detta afseende. Men när emellertid utskottet synes hafva en till förvissning gränsande förhoppning om att regeringen sjelfmant skall tänka på saken och vidtaga sådana åtgärder, som lända till förbättring i detta hänseende, så får jag naturligtvis tro på detta, och under en vördsam hemställan till regeringen att låta utskottet få rätt i denna dess förhoppning, vill jag för närvarande icke göra något yrkande.

Vidare anfördes ej. Hvad utskottet hemstält bifölls.

§ 7.

Angående ändrad lydelse af §§ 7 och 35 i förordningen om kyrkostämma m. m.

Till afgörande företogs härefter lagutskottets utlåtande n:o 46, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angå-

Angående ändrad lydelse af §§ 7 och 35 i förordningen om kyrkostämma m. m. (Forts.)

ende ändrad lydelse af §§ 7 och 35 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

Genom en den 15 nästlidne mars aflåten proposition, n:o 78, hade Kongl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för nämnda dag, föreslagit Riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående ändrad lydelse af §§ 7 och 35 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

§ 7.

Der stads- och landsförsamlingar äro i kyrkligt afseende förenade, ega de att på kyrkostämma samfäldt öfverlägga och besluta i gemensamma angelägenheter; och skall dervid, då omröstning i någon fråga erfordras, för hvardera församlingen följas dess uti den föreliggande frågan eljest gällande röstlängd, på sätt i § 6 sägs, hvarefter de för hvarje mening afgifna rösterna på sådant sätt sammanräknas, att landsförsamlingens medlemmar bibehållas vid sina röstetal enligt den använda fyrktalslängden och dertill läggas de från stadsförsamlingen afgifna röster, mångfaldigade med det tal, som angifver dessa rösters värde, då hvardera församlingen tillerkännes rösträtt, svarande mot det församlingen senast påförda hela antal bevillningskronor. Uträkningen af nämnda tal sker enligt bifogade formel; och skall, om dervid bråktal uppkommer, detsamma bortfalla.

Är fråga om byggande eller underhåll af kyrka eller annan gemensam byggnad, i kostnaden för hvilken socknemän å landet, enligt allmän lag eller särskild författning, deltaga för fastighet efter hela, men för öfriga beskattningsföremål blott efter viss del af derå belöpande fyrktal, skall, vid beräkningen af hvardera församlingens röstsumma, läggas till grund i staden hela och å landet för fastighet hela, men för öfriga beskattningsföremål en mot nämnda del af fyrktalet svarande del af hela antalet bevillningskronor.

Besluta förenade stads- och landsförsamlingar annan röstgrund än nu är sagdt, skall detta beslut, der det varder af Konungen stadfäst, lända till efterrättelse.

Hvad sålunda är stadgadt gälle ock, der församlingar, om hvilka här är fråga, endast delvis äro med hvarandra förenade.

§ 35.

De afgifter, om hvilka kyrkostämma beslutar, skola, utom i de fall, för hvilka annorlunda är i lag eller författning stadgadt, utgå efter den för rösträtt å kyrkostämma bestämda grund, med iakttagande deraf, att afgifter, hvarom för stads- eller landsförsam-

lingar, eller delar deraf, gemensam kyrkostämma beslutar, först skola hvardera församlingen påföras efter förhållandet, i hvarje förekommande fall, mellan hvarderas sammanlagda röstetal vid gemensam kyrkostämma. Personliga eller matlagsafgifter få icke, utöfver hvad lag uttryckligen medgifver, af kyrkostämma beslutas.

Angående ändrad lydelse af §§ 7 och 35 i förordningen om kyrkostämma m. m.

(Forts.)

I fråga om afgifter och personliga tjenstbarheter, hvilka enligt gällande författningar åligga medlemmar af en kyrkoförsamling, oaktadt de i kyrkostämma icke ega rösträtt, gör denna förordning icke ändring.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1902.

Den i sista punkten af första stycket i lagförslagets § 7 åberopade, vid förslaget fogade formeln är af följande lydelse:

Formel

för uträkningen af det tal, hvarmed vid sammanräkningen af afgifna röster inom förenade stads- och landsförsamlingar stadsförsamlingens medlemmars röster skola mångfaldigas:

A = summan bevillningskronor i stadsförsamlingen,
B = » » » landsförsamlingen,
a = röstsumman enligt stadsförsamlingens röstlängd,
b = » » landsförsamlingens fyrktalslängd,
x = det sökta talet.

$$x = \frac{A \times b}{B \times a}$$

Utskottet hemstälde,
att ifrågavarande proposition må af Riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr Öberg: Herr talman! Då ifrågavarande förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 7 och 35 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 synes mig icke vara nog omfattande och inbegripande alla de kända fall, som lagförslaget afser att reglera, skall jag vara djerf nog att yrka afslag på detsamma. För att rätt kunna motivera anledningen till detta afslagsyrkande, skall jag be att få från min hembygd andraga ett exempel, som synes mig vara tillräckligt talande.

Från min hemförsamling Själevad har på sin tid utbrutits ett visst område, nu utgörande Örnsköldsviks stad, hvilken, om jag minnes rätt, år 1894 erhöll sina stadsrättigheter och då blef i judicielt, administrativt och kommunalt hänseende skild från Själevad. Men i kyrkligt afseende förblef staden fortfarande för-

Angående ändrad lydelse af §§ 7 och 35 i förordningen om kyrkostämma m. m. (Forts.)

enad med Själevads socken, såsom den ock ursprungligen varit, och så är det ännu. Nu har man trott, att detta till antagande framlagda lagförslag skulle vara tillämpligt härvidlag och således reglera frågan, huru röstas skall vid den för Själevad och Örnsköldsvik gemensamma kyrkostämman. Men så lär icke vara förhållandet, och då så är, kan jag icke se, hvarför vi skulle antaga ett lagförslag, som redan vid dess framläggande kan påvisas icke tillräckligt fylla det ändamål, som det, så att säga, gifver sig ut för att tillgodose. När jag, efter att hafva studerat lagutskottets föreliggande betänkande, kom till den uppfattning, jag nu har, så har jag till åtskilliga af kammarens ledamöter, hvilka måste anses vara på detta område väl förfarna, rigtat en vördsam fråga, huruvida ifrågavarande lagförslag skulle komma att bli tillämpligt på våra förhållanden der uppe i Själevad. På denna fråga har afgifvits olika svar. Från det ena sakkunniga hållet har sagts mig, att lagförslaget skulle vara hänförligt till dessa förhållanden, från det andra sakkunniga hållet har upplysts, att förslaget icke vore dit hänförligt. Då så är, synes mig detta gifva vid handen, att jag har fullgoda skäl att söka få lagförslaget för det närvarande afslaget, så att man genom ett års uppskof med saken skulle få tillfälle att i förslaget göra den ändring, att jemväl det af mig nu relaterade fallet komme in under lagen.

Såsom ett stöd för rigtigheten af hvad jag nu uppgifvit kan jag åberopa hvad Konungens befallningshafvande i Vesternorrlands län, som i frågan yttrat sig, anfört. Konungens befallningshafvande säger nemligen, »att inom länet sådant fall, som i § 7 i åberopade nådiga förordning förutsättes, icke är för handen, enär Kongl. Maj:ts befallningshafvande anser, att förhållandet mellan Örnsköldsviks stads borgerliga kommun, som fortfarande utgör en del af Själevads kyrkoförsamling, och denna församlings landsdel icke är hänförligt till en sådan förening, hvarom nämnda § 7 handlar».

Häraf framgår, att detta oss berörande förhållande icke skulle komma in under det här lagförslaget; och då det ju är nödvändigt för oss der uppe, att vi få en lag, som reglerar, huru röstas skall på kyrkostämma, som är gemensam för landsbygd och för stad, så har jag anledning att vidhålla mitt afslagsyrkande.

Herr Redelius: Herr talman! Jag skall deremot anhålla om bifall till utskottets hemställan och att alltså kammaren ville antaga det af Kongl. Maj:t framlagda lagförslaget.

Meningen med detta förslag är ju att anvisa ett rättvist sätt för omröstning vid kyrkostämma i ett sådant pastorat, som består af både stads- och landskommun, och der olika röstlängder finnas, en för staden, uppgjord enligt de för städerna gällande grunder, och en för landsbygden, upprättad enligt de för densamma gällande bestämmelser. Då nu ingendera röstlängden omfattar hela pastoratet, kan den ju ej användas för omröstning vid

Angående ändrad lydelse af §§ 7 och 35 i förordningen om kyrkostämma m. m. (Forts.)

den för staden och landet gemensamma kyrkostämman, men då utvisar denna lag i stället, hur det skall tillgå med stads- och landsrösternas mätande med hvarandra och deras sammanräknande. Mig synes det vara alldeles klart, att lagförslaget eger tillämplighet på Själevads pastorat. Landet har ju sin särskilda fyrktalslängd, uppgjord på landskommunens kommunalstämma, och staden har ju också sin särskilda röstlängd, uppgjord efter stadgade grunder. Det finnes alltså två röstlängder, och dessa skola då för hvardera församlingen följas på kyrkostämman, hvarefter rösternas förvandling och sammanräknande tillgår på det sätt, som detta lagförslag utvisar. Detta är hela saken, och lagförslaget är väl tillämpligt lika väl i fråga om det af herr Öberg anförda som andra dylika fall. Och äfven om församlingarna ej äro fullständigt, utan endast delvis förenade, är det föreslagna förfaringssättet tillämpligt; detta står tydligt angifvet.

Skulle ändå någon tvekan i ett visst fall råda, synes mig den olägenhet, som häraf vållas, vara mindre, ty i ett sådant här särskildt fall, der tvetydighet yppat sig, kan saken ju hjelpas dermed, att ärendet i besvärsväg underställes högre myndighet. Olägenheten deraf är ju mycket mindre, än om man skulle afslå lagförslaget och derigenom låta en mängd fall qvarstå oklara, för hvilka dock lagförslaget skulle anvisat en tydlig utväg. Jag tror nemligen, att man i flertalet fall skall kunna hjelpa sig fram med det nu förelagda förslaget, till hvilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Efter af herr vice talmannen framstälda propositioner biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Slutligen föredrogos hvart för sig och blefvo af kammaren godkända:

lagutskottets utlåtande n:o 47, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående ändrad lydelse af § 40 i förordningen om kyrkostämma m. m. den 21 mars 1862; samt

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 27, i anledning af väckta motioner angående skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om skärpta bestämmelser i fråga om rätt för folkskolelärare och småskolelärare att söka annan dylik befattning.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden:

statsutskottets memorial n:o 83, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till bekostande af en undersökning rörande de sinnessjuke i riket;

bevillningsutskottets betänkanden:

n:o 34, i anledning af väckta motioner om införande i bevillningsförordningen af bestämmelser rörande sjelfdeklaration; och

n:o 35, i anledning af väckt motion angående Stockholms stads brandförsäkringskontors påförande af bevillning för inkomst;

bankoutskottets memorial n:o 10, angående beviljande af anslag för ombyggnad af det för riksbankens räkning inköpta s. k. Donnerska huset i Visby;

särskilda utskottets n:o 2 memorial, n:o 10, angående ersättning åt utskottets kanslipersonal och vaktbetjening; samt

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 28, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om tydligare bestämmelser angående folkskolelärares bostadsförmåner.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *C. J. Ödman*	under	4	dagar	fr. o. m.	den	8	dennes,
» *G. Lindgren* i Islingby	»	2	»	»	»	7	»
friherre *F. C. K. Barnekow*	»	3	»	»	»	7	»
herr *J. Larsson* i Bratteberg	»	3	»	»	»	6	»
och herr *P. O. Lundell*	»	3	»	»	»	6	»

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 12,29 på natten.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Måndagen den 6 maj.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Föredrogos, men blefvo åter bordlagda statsutskottets memorial n:o 83, bevillningsutskottets betänkanden n:is 34 och 35, bankoutskottets memorial n:o 10, särskilda utskottets n:o 2 memorial n:o 10 samt Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 28.

§ 2. *Interpellation.*

Ordet lemnades på begäran till

Herr A. Hedin i Stockholm, hvilken anförde: Herr talman! En nyligen timad tilldragelse, som ådragit sig Riksdagens och hela landets synnerliga uppmärksamhet, inger mig den tanken, att nu skulle finnas någon utsigt, att åtminstone denna kammare skulle komma att se ett förslag om ändring af 15 § regeringsformen med andra ögon, än hittills varit fallet; och jag tänker derför väcka en motion derom. Men den sak, som dervid kommer att beröras, är blott en länk i en mycket stor serie af fakta, på hvilka jag anser det vara angeläget att ytterligare fästa Riksdagens uppmärksamhet. Jag skall derför anhålla att få till herr statsministern framställa ett spörsmål.

Anmärkningar om öfverträdelse af rikets grundlagar betraktas ofta såsom uttryck af klandersjuk formalism. Många äro de, som tyckas anse en grundlagsöfverträdelse för temligen oskadlig, äfven om den träffat någon af samhällsskickets vigtigaste hufvudgrunder. Det är ju sällsynt, att det riksdagsutskott, åt hvilket granskningen af det sätt, hvarpå Konungens rådgifvare utöfvat sitt förtroendeembete, finner sig föranlåtet att göra något meddelande till kamrarne, när Konungens rådgifvare gifvit Konungen råd, som uppenbarligen strida mot rikets grundlag eller allmän lag; och det kan ej bestridas, att denna likgiltighet hos dem, hvilka granskningspligten åligger, motsvaras af allmänhetens likgiltighet för iakttagandet af lagar och former, hvilka dock äro ett oumbärligt värn för den enskilda rätten och det allmänna bästa. I grundlagens föreskrifter finnas ju uttryckta de rättsnormer, som utgöra att så säga sjelfva stommen i samhällsbyggnaden. Skulle ej de böra vårdas med den största omsorg, då vi alla hafva att i dem

Interpellation. (Forts.)

söka skyddet för våra rättigheter och lofliga intressen? Om de förra få förvittra, äro de senare bragta i fara. Vi må icke tro att den rättvisa vi söka vid domstolarne är oss tillförsäkrad, derest grundlagens bud, att förtjenst och skicklighet äro den enda befordringsgrunden, får kastas å sido. Hvad skulle vi icke förlora af skydd för våra dyrbaraste rättigheter, om vi läte byråkratiska öfvergrepp inskränka den i tryckfrihetsförordningens § 2 meddelade tillåtelsen att i tryck utgifva allmänna ärenden rörande handlingar med endast de i nämnda grundlag stadgade undantag? En hvar kan ju vid minsta eftertanke mångfaldiga exemplen på huru väl grundlagarne förtjena detta sitt namn, såsom varande sjelfva den grund, hvarpå det lagbundna statsskicket hvilar.

Vi hafva nu fått en den allvarsammaste anledning att besinna, hvad våda den redan häfdvunna och mycket allmänt bland styrande och styrda rådande likgiltigheten för grundlagsbuden, för öfvervakandet af deras helgd innebär. Jag vågar derför hoppas, att, om jag *nu* fogar ett nytt försök till de många föregående, hvarmed jag besvärat kammaren, att härå fästa uppmärksamheten, denna skall stanna något längre än blott ett ögonblick vid ett föremål, om hvars stora vigt jag alltid har så lifligt önskat att kunna ingifva andra en öfvertygelse lika fast som min egen.

Härmed är i allmänna ordalag angifven orsaken, hvarför jag önskar att till herr statsministern rigta en vördsam fråga och hemställan, som jag nu går att närmare motivera medelst anförande af ett antal exempel å svåra kollisioner med de oförtydbaraste grundlagsbud.

En numera hädangången universitetslärare har yttrat det öfverraskande påståendet, att »ministerstyrelse *kan* finnas i Sverige utan brott mot grundlagen.» Om det verkligen så förhåller sig, har det dock hittills egt rum blott medelst öfverträdelse af grundlagen; och så vidt jag förstår, är i grundlagen den principen oomtvisteligt klart uttryckt, att statsrådets medlemmar ej i någon mån äro styrande ministrar. Regeringsformens paragrafer lemna härutinnan ej rum för den ringaste tvekan. *Statsrådets medlemmar* hafva att meddela Konungen underrättelse och råd (§ 4). De ega att alla i statsrådet förekommande ärenden öfvervara (§ 5). De skola, der de icke laga förfall ega, öfvervara alla mål af synnerlig vigt och omfattning, som i statsrådet förekomma och rikets allmänna styrelse röra (§§ 8, 13, 39, 42, 63, 81). De i statsrådet tillstädesvarande böra ovilkorligen till protokollet sina meningar yttra och förklara; dem åligger, derest Konungens beslut vore uppenbarligen stridande mot rikets grundlag eller allmän lag, att kraftiga föreställningar deremot göra (§ 9). Om Konungen vill börja krig eller sluta fred, skola samtlige ledamöter kallas, och hvar för sig till protokollet sina yttranden härom afgifva (§ 13). Vid tillsättande af sysslor, hvartill förslag blifvit upprättade, böra statsråden yttra sig öfver de sökandes skicklighet och för-

tjenster, hvarjemte de äfven ega att mot Konungens utnämningar till andra tjenster och embeten påminnelser göra (§ 33). Mot Konungens utnämningar till förtroendesysslor äro de skyldige att göra föreställningar, om de finna sig dertill skäl ega (§ 35). De skola mot statsmedels användande på annat sätt, än Riksdagen fastställt, göra föreställning samt anföra hvad Riksdagen i denna del förordnat (§ 65). — *Statsdepartementens chefer* skola genom nödiga upplysningars inhemtande bereda ärendena, innan de föredragas (§ 10). De skola föredraga och expediera alla ärenden rörande befordringar m. m., hvar och en af dem beträffande embeten och tjenster vid verk och stater under hans departement (§ 28). Föredraganden skall kontrasignera från Konungen utgående expeditioner och befallningar, vara ansvarig, att de instämma med deröfver förda protokoll (§ 38). Om föredraganden finner något Konungens beslut vara stridande mot regeringsformen, göre han derom i statsrådet föreställning, och om Konungen ändock yrkar beslutets utfärdande, vägre han sin kontrasignation och nedlägge embetet tills vidare (§ 38). Endast föreskrifter om verkställighet af utfärdade beslut kan departementschef omedelbart till vederbörande expediera (§ 38). — Att tryckfrihetsförordningen åt chefen för justitiedepartementet uppdragit vissa administrativa bestyr, rubbar ej i någon mån den politiska princip, som i de anförda föreskrifterna i regeringsformen är uttryckt.

Interpellation. (Forts.)

Härmed äro rådgifvarnes grundlagsenliga befogenhet och skyldigheter i förhållande till Konungen under vanliga omständigheter — då han för riksstyrelsen i alla mål — fullständigt angifna. Och häri innefattas således icke någon den minsta del af en styrande ministers magt.

Huruledes då förklara, att en departementschef inbillar sig vara chef för *andra* verk och andra embetsmän än hans eget departement och dess embets- och tjenstemän? Jag har med den yttersta förvåning hört en chef för finansdepartementet, i ett anförande till denna kammares protokoll, beteckna sin kollega, chefen för civildepartementet, såsom chef för Konungens befallningshafvande, och icke mindre förvånades jag, då den landshöfding, mot hvilken detta hugg var rigtadt, ej steg upp och svarade, att han alldeles icke erkände det chefskapet. Huruledes förklara, att personer, som väl borde känna regeringsformens föreskrifter om deras befogenhet, tilltro sig att genom s. k. embetsbref gifva föreskrifter i tjensten åt embetsmän, som icke lyda under den eller den departementschefen, utan allenast under Kongl. Maj:t på det eller det departementets föredragning. Jag har uti en interpellation år 1898 anfört exempel på sistnämnda slag af magtmissbruk. Konstitutionsutskottet vid 1823 års riksdag anmärkte med anledning af ett s. k. handbref från krigs-statssekreteraren, att en Konungens befallning, på sådant sätt utfärdad, beröfvades all »gällande verkan till åtlydnad.» Och nu är ofta anledning till

Interpellation. (Forts.) alldeles samma anmärkning. Undantagandes vid inhemtande af upplysningar för regeringsärendenas beredande (R. F. § 10), vid föreskrifter och erinringar om verkställighet af utfärdade beslut (R. F. § 38) samt i kommandomål, kan enligt sistnämnda paragraf ingen Konungens befallning blifva gällande, derest icke den i § 38 föreskrifna form är iakttagen. Nu är det ju en offentlig hemlighet, att en högre militärs slutliga vägran att vidare underkasta sig dylikt magtmissbruk blef anledningen till det äfventyr, som man ännu i denna stund har svårt att tro på, ehuru dess olyckliga hufvudperson sjelf har erkänt, att det egt rum. — Hur skall man förklara, att en svensk statsdepartementschef vågar till sig uppkalla en embets- eller tjensteman, som icke tillhör hans departement, för att meddela denne ett förständigande eller gifva honom en skrapa? Och huru slutligen förklara, att icke hvar och en, som så bemötes, tillbakavisar öfvergreppet på det eftertryckligaste sätt? På den sista frågan har man svarat, att mången fruktar ett eller annat slag af extra judiciel bestraffning, t. ex. orättvist hinder mot befordran eller dylikt.

Att Konungen åt departementschef uppdragit afgöranderätt i vissa regeringsärenden, är ju uppenbart stridande mot regeringsformens otvetydiga föreskrifter. Hvarje sådant bemyndigande omintetgör inom sitt område det konstitutionella ansvaret, eftersom detta väsentligen hvilar på granskningen af statsrådsprotokollen: der ingen föredragning inför Konungen eger rum, der finnas inga protokoll att granska. Det ministeriella ansvaret är derförutan i grundlagen formuleradt på ett särdeles bristfälligt sätt, bestämmelserna derom förete stora luckor (jfr justitieombudsmannens embetsberättelse för år 1851 och en vid konstitutionsutskottets memorial n:o 7, sid. 14 ff. år 1874 bifogad reservation). Trots detta har regeringen icke tvekat att tvenne gånger, nemligen vid 1868 och 1885 års riksdagar, föreslå sådan grundlagsändring, hvarigenom Konungen skulle erhålla rätt att åt departementschef uppdraga afgörandet af regeringsärenden, vid det förra tillfället utan någon inskränkning, vid det senare utan annan inskränkning än beträffande ärende, som innefattade klagan öfver embetsmyndighets åtgärd. Härmed skulle således den ministeriella ansvarigeten hafva blifvit upphäfd i samma omfattning, hvari Kongl. Maj:t funnit sig föranlåten att begagna den rätt han begärde genom de föreslagna grundlagsändringarne. Och i samma omfattning skulle Riksdagen genom sjelfva grundlagen hafva infört den af hans rådgifvare eftersträfvade tillintetgörelse af det konstitutionella systemet, som heter *ministerstyrelse utan ministerielt ansvar* — ministerstyrelse, såsom i de parlamentariska länderna, men oansvarig, i strid med deras föredöme! Lyckligtvis har Riksdagen ej ännu lånat sin hand till en sådan förstörelse, i en hufvudpunkt, af det verk, för hvilket vi hafva att tacka 1809 års män.

Men olyckligtvis hafva Konungens rådgifvare ofta *tagit* den rätt, som Riksdagen ej velat genom en grundlagsändring bevilja dem. *Interpellation.* (Forts.)

År 1885 vidtogs den förändring uti §§ 11, 12, 32, regeringsformen, att ministeriella mål skola föredragas af ministern för utrikes ärendena i närvaro af *två* andra statsrådsledamöter. Denna bestämmelse kan ju icke missförstås; om den icke iakttages, måste öfverträdelsen vara afsigtlig. Följande berättelse, hvars noggranna öfverensstämmelse med hvad mig blifvit af en f. d. statsminister meddeladt jag kan beediga, antecknade jag omedelbart efter ett samtal med dåvarande landshöfding Themptander den 31 januari 1891:

»På min tid gick det vanligen till så, att utrikesministern sprang upp till Kungen och under ett privat samtal afgjorde sakerna; sedermera (det dröjde stundom icke så kort tid) skickades ett protokoll omkring till påtecknande af ett par andra ledamöter, som icke varit tillstädes.» — Han tillade, att naturligtvis blef benägenheten att så förfara dess större, ju vigtigare och ömtåligare ett ärende i vederbörandes ögon vore.

För kort tid sedan meddelade mig en ledamot af Riksdagen, hvilkens uppgift icke kan betviflas, att enahanda praxis varit mycket vanlig beträffande kommandomål, att nemligen generalorder utfärdas med tillkännagifvande, att det sker på Konungens befallning, ehuru de icke då varit för Konungen föredragna, utan först efteråt blifvit det, när så passat sig.

Regeringsformens 10 § säger, att ärendena skola, innan de hos Konungen föredragas, af den föredragande beredas genom inhemtande af upplysningar från vederbörande. Det är ju sjelfklart, att desse vederbörande äro skyldiga att oförbehållsamt uttala sin mening. Om en föredragande tillåter sig att meddela deras handlingsfrihet mer eller mindre inskränkande föreskrifter om *huru* de skola yttra sig i ärenden, hvarom utlåtande från dem infordras, så förfelas ju ändamålet med nämnda stadgande uti 10 §. Och att ett sådant förständigande från en föredragande innebär en grundlagskränkning lärer väl ingen annan bestrida än den, som begått en sådan förbrytelse. På en af mig för några år sedan framstäld fråga svarade dåvarande statsministern, och sanningsenligheten af hans svar har jag icke ett ögonblick betviflat, att han icke egde kännedom om någon sådan kasus, hvilket måste hafva berott deraf, antingen att han icke tillfrågat den person, som hade kunnat meddela upplysning i ämnet, eller också att denne, tillfrågad, icke då — kom i håg, hvad han måste känna till bättre än någon annan. Jag antager, att nuvarande herr statsministern icke skall underlåta att med mycket intresse taga kännedom om det förhållande, som jag då påpekade. Jag behöfver näppeligen säga, hvarför det under nuvarande förhållanden vore i högsta grad önskvärdt, att herr statsministern vore i tillfälle att meddela kammaren den underrättelsen, att nämnda

Interpellation. (Forts.)

skrifvelse blifvit återkallad, samt när och huru detta har meddelats de militära vederbörande, till hvilka den var ställd.

Såsom synnerligen upplysande i fråga om den omfattning, hvari grundlagsbud kunna i och för en enda åtgärd öfverträdas, skall jag hänvisa till ett af de märkligaste dokument, som inrymmas i riksdagshandlingarna från och med 1867 till innevarande stund, nemligen H. L. Rydins reservation vid konstitutionsutskottets memorial n:o 7 år 1874. Der visas, att alla de i regeringsformens 38 § föreskrifna vilkor för att en från Konungen utgående expedition skall anses lagligen utfärdad lemnats utan afseende vid det den 9 augusti 1873 aflåtna kongl. cirkulär i läroverksfrågan. Der visas också, att laga former ej heller blifvit behörigen iakttagna vid ärendets beredning. Den, som önskar vinna närmare kännedom om den ministeriella ansvarigheten i vårt land, bör ihågkomma, att denna utförliga reservation är en af de fötrnämsta källor hvarur en sådan kunskap kan erhållas.

Det torde ej vara för tidigt att lägga märke till, i hur ringa mån departementschefer stundom besvärats af Riksdagens tvenne gånger beslutade afslag å kongl. maj:ts propositioner om sådan grundlagsändring, hvarigenom Kongl. Maj:t skulle bemyndigas att gifva departementscheferna rätt att hvar och en sjelf afgöra regeringsärenden, i och hvarmed konstitutionsutskottet blefve befriadt från bördan att granska protokoll rörande ärenden, hvarom icke vidare några protokoll komme att föras. Man tager nemligen den rätt, som man icke lagligen kunnat få, och straffhotet i grundlag och ansvarighetslag är icke egnadt att skrämma den, som icke låter sig ledas af aktning för grundlagens bud.

Af ett sådant hinder besvärades icke heller den chef för sjöförsvarsdepartementet, som år 1889 genom ett bref till stationsbefälhafvaren vid flottans station i Stockholm förständigade stationsbefälhafvaren att tillse, att af statsmedel en summa penningar blefve återbetalt till Konungens och till Kronprinsens hofförvaltningar.

Härmed har jag anfört några få exempel uppå huru vi glida nedåt mot det styrelseskick, hvilket jag betecknat såsom ministerstyrelse utan ministerielt ansvar.

Jag har vid många tillfällen fäst uppmärksamheten på grundlagsvidriga bestämmelser i kongl. propositioner, t. ex. uti apatitpropositionen för några år sedan. Först i fjol framlades mobiliseringspropositionen i det formella skick, att den kunde af Riksdagen antagas. De tvenne föregående propositionerna i samma ämne äfvensom andra framställningar från Kongl. Maj:t hafva blott alltför tydligt röjt, att inom Konungens råd ingen finnes, som bekymrar sig om huruvida kongl. propositioner, kontrasignerade af föredragande hos hvilka man icke eger att förutsätta någon grundlagskännedom, råka i kollision med ett eller annat grundlagsbud. De som hoppades, att statsministerembetet skulle

medföra en i flera afseenden nödig kontroll öfver de särskilda departementen, hafva svårt missräknat sig beträffande den kontroll, om hvars behöflighet jag här har talat. När år 1894 den beryktade koleraukasen angreps uti en motion och af Andra Kammarens samtlige ledamöter i konstitutionsutskottet, sökte dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet att mot den i kammaren framstälda anmärkningen, att den vore stridande mot grundlag, kommunallag och allmänna lagens byggningabalk, försvara författningen dermed, att han och vederbörande generaldirektör, såsom hans ord föllo, »slogo upp helsovårds- och epidemistadgorna» och ur dem afskrefvo den nya författningen. Här fingo således tvenne i administrativ väg utfärdade författningar tjena till vittnesbörd om den nya förordningens grundlagsenlighet. Om vederbörande i stället hade slagit upp grundlagen, skulle nog resultatet hafva blifvit detsamma. Ty grundlagen svarar icke omedelbart och ögonblickligen på en sådan fråga, äfven om man i likhet med en berömd förebild bläddrar omsorgsfullt i lagen. Det är ej tids nog att börja studera lagen några ögonblick, innan man skall tillämpa den. Att det är högst angeläget, att en annan metod vid beredandet af regeringsärendena än den nu rådande blifver tillämpad, vågar jag af herr statsministerns af alla kända och erkända loyauté hoppas, att han skall medgifva.

Interpellation. (Forts.)

En slutanmärkning. Utan tvifvel vore det i hög grad beklagligt, om grundlagsbud, som regelbundet öfverträdas, blefve upphäfda, om t. ex. ett tredje försök från regeringens sida att genom grundlagsändring legalisera oansvarig ministerstyrelse skulle röna framgång, eller om en inskränkning uti en af vår författnings vigtigaste grundsatser, domares oafsättlighet, skulle blifva i grundlagen medgifven. Ty det är väl icke alldeles hopplöst, att under förändrade politiska förhållanden en olaglig praxis skall kunna brytas. Likväl kan det ju mången gång förefalla, som om den oupphörligt upprepade öfverträdelsen af ett grundlagsbud vore icke mindre skadligt än det formliga undanrödjandet af detta bud. Det strafflösa trotset kan måhända sägas göra mer skada genom att sprida förakt för en vanmägtig lag än upphäfvandet af ett lagbud, som blott lofvar, men icke håller. Olyckligtvis händer det, att till och med Andra Kammaren icke blott med mycket jemnmod fördrager görande och låtande från regeringens sida, som innebär uppenbar misshandel af hufvudgrundsatser i vår statsförfattning, utan till och med positivt deltager uti öfverträdelser, som det stode i dess magt att hindra. För åtta år sedan företogs på Kongl. Maj:ts initiativ och med Riksdagens godkännande ett intrång på den här ofvan exempelvis nämnda högvigtiga grundsats, domares oafsättlighet, som uti icke ringare mån än någon rad i vår grundlag bör hållas i helgd. Kongl. Maj:t föreslog nemligen, att hädanefter regementsauditörer — hvilka allena representera lagkunskap i krigsrätterna — skulle tillsättas på för-

Interpellation. (Forts.) ordnande mot arfvode. Den urtima Riksdagen lade till de öfriga utmärkelser, som den förvärfvade sig, äfven ett modifieradt bifall till denna öfverträdelse af regeringsformen. Modifieradt — ty Riksdagen medgaf väl, att regementsauditörer finge tillsättas på förordnande mot arfvode, men tillade, att »denna anordning för framtiden likväl borde undvikas och i stället åt dessa tjenstemän beredas liksom nu en sjelfständig ställning genom fullmagt å tjenst och fast lön.» Riksdagen påvisade, huruledes denna anordning kunde genomföras utan att den af Kongl. Maj:t ifrågasatta minskade kostnaden — lockbetet för vinnande af Riksdagens samtycke — till den militaristiska baklängesreformen, som skulle skaffa krigsrättsordföranden osjelfständigt »auditörsbiträde» i stället för en oberoende domare — skulle behöfva ökas. Och anhöll Riksdagen, att, om dylik anordning befunnes lämplig, Kongl. Maj:t ville med förslag derom till Riksdagen inkomma. Det berättas, att — naturligtvis — den ifrågasatta anordningen har befunnits icke lämplig, och sedan öfver åtta år tillbaka har Riksdagen väntat på förslag om återställande af grundlagsenligt skick på detta rättsskipningens område, naturligtvis förgäfves. Medelst förordnande och några hundra kronors arfvode skall man väl till slut lyckas att afskrämma sådana sökande, som från den absoluta lydnadspligtens synpunkt kunna befaras vara obeqväma. Mot den ifrågavarande öfverträdelsen af grundlagens bud i § 36 regeringsformen protesterade på sin tid en, en enda, ledamot af Riksdagen, visserligen under full vetskap om hur lönlöst det var att göra invändning mot ett uppenbart intrång på grundlagen och endast för att icke vara medansvarig för Riksdagens beslut.

I det förslag till tryckfrihetsförordning, som efter 1809 års statshvälfning utarbetades af en kongl. komité — intressant i det hänseendet, att en jemförelse mellan detta och 1810 års tryckfrihetsförordning belyser konstitutionsutskottets stora förtjenst om vår tryckfrihetslagstiftning — stadgades bötes- och eventuelt konfiskeringsstraff mot skrift, hvars författare »genom sjelfva skrifartens högeligen förolämpande beskaffenhet förbryter sig mot den skyldiga vödnad, som statens grundlag ovilkorligen tillkomme.» Som vi nu hafva sett, är det från andra håll, på annat sätt och med helt andra verkningar skyldig vördnad förvägrats 1809 års grundlagsstiftares vördnadsvärda verk.

Med anledning af det sagda tillåter jag mig att vördsammast anhålla, att herr statsministern täcktes besvara följande spörsmål:

Vill herr statsministern taga under öfvervägande och, derest han finner omständigheterna det påkalla, till Kongl. Maj:t göra hemställan om anordningar till betryggande af grundlagens sorgfälliga iakttagande i hvarje skede af regeringsärendenas handläggning samt föreslå framläggande af proposition om de grundlagsändringar i sådant syfte, hvilka till äfventyrs kunna finnas erforderliga?

Den af herr Hedin sålunda framstälda anhållan blef på begäran bordlagd.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes särskilda utskottets n:o 1 utlåtande, n:o 11, i anledning af Kongl. Maj:ts propositioner n:o 2 angående ny härordning, n:o 3 med förslag till ny värnpligtslag, n:o 3 a med förslag till lag om ändrad lydelse af 2 och 62 §§ strafflagen för krigsmagten den 7 oktober 1881, och n:o 34, angående en särskild tilläggsbevillning för år 1901, äfvensom i anledning af de inom Riksdagens båda kamrar väckta motioner i dithörande ämnen.

§ 4.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *O. Larsson* i Mörtlösa under två dagar från och med den 8 dennes.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,41 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Tisdagen den 7 maj.

Kl. 1/2 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 30 nästlidne april.

§ 2.

Till afgörande förelåg den hos kammaren i gårdagens sammanträde bordlagda frågan, huruvida det spörsmål till hans excellens herr statsministern, som herr *A. Hedin* i Stockholm väckt, finge till hans excellens framställas.

Sedan berörda, skriftligen affattade spörsmål blifvit uppläst, gaf herr talmannen proposition på bifall till herr Hedins ifrågavarande anhållan; och fann herr talmannen denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef likväl begärd och företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller herr A. Hedins i Stockholm anhållan att få till hans excellens herr statsministern framställa ifrågavarande spörsmål, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit nämnda anhållan.

Omröstningen visade 134 ja mot 36 nej; och hade kammaren alltså medgifvit det ifrågasatta spörsmålets framställande.

§ 3.

Föredrogs särskilda utskottets n:o 1 utlåtande, n:o 11, i anledning af Kongl. Maj:ts propositioner n:o 2 angående ny härordning, n:o 3 med förslag till ny värnpligtslag, n:o 3 a med

förslag till lag om ändrad lydelse af 2 och 62 §§ strafflagen för krigsmagten den 7 oktober 1881, och n:o 34, angående en särskild tilläggsbevillning för år 1901, äfvensom i anledning af de inom Riksdagens båda kamrar väckta motioner i dithörande ämnen.

Dervid yttrade

Herr vice talmannen Swartling: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att särskilda utskottets n:o 1 nu omförmälda utlåtande måtte å föredragningslistan för det plenum, som kommer att hållas nästkommande måndag den 13 maj, få uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Vidare yttrades ej. Jemte det ifrågavarande utlåtande åter bordlades, blef herr vice talmannens hemställan af kammaren bifallen.

§ 4.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelser till Konungen:

n:o 74, angående beviljande af anslag för understödjande medelst lån af enskilda jernvägsanläggningar;

n:o 75, angående de i 63 § regeringsformen föreskrifna kreditivsummor; och

n:o 76, angående vissa utaf Kongl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens redan trafikerade jernvägar.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets memorial och utlåtande:

n:o 84, med föranledande af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om Kongl. Maj:ts proposition i anledning af en underdånig ansökning om koncession å anläggning af jernväg från Kiruna station vid statsbanan mellan Gellivare och riksgränsen till Svappavaara i Norrbottens län;

n:o 85, med anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, tredje, fjerde, femte, sjette, sjunde, åttonde och nionde hufvudtitlarne gjorda framställningar om anslag för beredande af dyrtidstillägg för år 1901 åt en del tjenstemän och betjente m. m.; och

n:o 86, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till statens jernvägar af ett jordområde af förra militiebostället 5 1/8 mantal Billesholms gård 1 i Malmöhus län.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *C. F. Vahlquist* under tre dagar från och med morgondagen.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,56 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

STOCKHOLM, OSKAR EKLUNDS BOKTRYCKERI, 1901.